

Владимир Плавеvски

АМКАЊЕ

I дел: Раскази

**Амкање
Кловнот Тутук
Математика
Тапкарош
Местач на ќерамиди
Жална вест
Свиско
Боринчиња
Ристо Кајчето
Големиот читач
Олди
Титаник од Ново мало**

II дел: Новела

Собирање данок

Прв дел: *Раскази*

АМКАЊЕ

Дедо ми е волшебник. Чекори кротко, тетераво, мислиш, се потпира на долгите раце со уште подолги, итри прсти. Има крупна глава, со бели, извиткани кадри и долга бела брада. Широкиот нос му го дробат коскени окалки со дебело стакло низ кое ме маѓепсуваат неговите ококравени, костенливи очи. Облечен е во долга, сива антерија што ја опашува со дебела ортома. Меѓу прстите препелка дебели, јантарни бројници.

Дедо живее во волшебна палата, затскриена со големи сидови и многу висока порта. За да дојдеме во неговата палата, со тато и мама секогаш долго патуваме пеш, го преминуваме Камениот мост што се перчи над шумливиот Вардар, го изминуваме каменестиот Чифте амам, грстот џагорливи дуќанчиња и дури потем избиваме пред неговата палата. Тропаме со металното чукало врз масивната дрвена порта опточена со темни метални клинци. Тато се опулува околу себе, држејќи ја мама за половина со едната рака, а мене со другата рака. По кратко чекање, ќе чкрипне дребното метално прозорче, преку него ќе молсне стаклест опул и ќе слушнеме остер чкрипеж на зарѓани метални резиња што се откатуваат.

Дедо ја шири портата што се огласува со свонлив звук на прапорец виснат над неа. Кога ќе влезам во дворот ме замајува мирисот на ружите. Врз мене се насрчува страшен влакнест чувар на неговата палата, страшната Ала која сака да ме голтне. Дедо ќе свирне и Ала се престорува кротка кучка што павта со опашката и ме лиже со својот леплив јазик.

Во дворот има и гулабарник со јато гулаби. Тие се небесни чувари. Ако летаат под облаци, Дедо ќе свирне и тогаш небесните чувари веднаш слетуваат врз мојата глава и раменици. Дебела, ангорска мачка секогаш мрзливо дреме под скалите и кога ќе ја погалам, почнува да преде. Му преде оклоп на Дедо.

На слава кај Дедо одам само кога ќе се стемни, криешкум. Тогаш свончето нè клекнува на портата, Ала не лае, гулабите дремат во гулабарникот, а мачката талка меѓу ружите. Ќе се качиме по чкипливите скали на дрвениот балкон и ќе влеземе во соба исполнета со таинствена магла. Од густата магла се закашлувам. И кога ќе се открили тестестиот чур, го забележувам Дедо седнат крст нозе врз голема перница. Пие ракија од кàрта што ја надигнува бескрајно бавно и мезети цимиринки, стаклеста пивтија, урда со сецкан праз посеана со црни маслинки, јантарна лаана и лути, везени пиперки.

Пуши наргиле. Кога пуши наргиле, го засилува своето волшебство. А наргилето е магична стаклеста круша исполната со жолтеникава вода од кои излегуваат бројни испреплеткани цевки преку кои Дедо сматосува разнобојни чурови.

И додека Дедо ја обновува својата моќ, грст скаперници околу него заговорнички џагорат. Кога ќе влеземе јас, Тато и Мама, настанува молк. Скаперниците со стравопочит нè поздравуваат, стануваат збунети од триножните столчиња и, сите до еден, полека испаруваат во синкастиот чур.

Дедо не се помрднува. Го остава чибукот од наргилето. Мама го бакнува в рака. Дедо ја бакнува в чело. Истото тоа го правам и јас. И додека Дедо ме бакнува в чело, Тато врти со главата, се потсмеvнува и со силен чекор, сиреч маршира, му приоѓа на Дедо и му се надвиснува.

Дедо го нуди да седне и Тато, со сомничаво вртење и загледување дали некој го пули, го вади револверот од појас, го става врз софрата и седнува. Баба се појавува нечујно зад нас и го покрива револверот со везена риза, ме бакнува в чело, го поздравува Тато и ја повикува Мама да ѝ помогне. Мама погледнува во Тато. Тато кимнува потврдно и Мама заминува со баба во другата соба. Јас седнувам на Дедовото колено. Баба влегува со сребрен послужавник и нè послужува Тато и мене со пелте од дуњи во тегла со две златни лажичиња и чаша боза за мене, а за Тато, кристална чаша со студена вода од бунар.

Дедо му налева на тато ракија во мало чавче, се чукнуваат и Тато, со муртење, срка од лутата ракија. Потем Дедо го нуди мезе. Дедо молчи, но молчи и Тато. Дедо со една рака ме гали по косата, со другата го држи долгиот чибук и пуши наргиле со заталкан поглед, слушајќи го таинственото жуборење на меурите во стакленото шише. Сркам слатка боза и штрпкам од здрвеното пелте од дуњи. Тато молчи, мези и го чека Дедо да заврши со пиењето наргиле. Го проголтувам остатокот од здрвеното пелте, ја испивам бозата и сакам да играм во дворот. Тато вели дека надвор е темнина.

„Се плашиш од темнина?“, прашува Дедо, завршувајќи со пушењето наргиле.

„Се плашам од политиката“, одговара Тато.

Дедо ми вели: “Е, дедино, сега на татко ти ќе му ја избистрам политиката оти тој со неа е маѓепсан. А политиката е најлошото волшебство што постои”. Ќе се испружам на перницата и ги слушам како бистрат политика сè додека не ме обземе дремка. Тато се жести, но Дедо, како вистински волшебник, го шашардисува со поглед и Тато послушно кимка со главата. Доаѓа Мама и кажува дека време е да се вратиме дома. Тогаш Тато ќе стане, ќе го вдене револверот во пантолоните, ќе ме зема в раце и со тетеравење полека се враќаме во нашето стуткано станче во воените згради крај Монополот. И додека јас тонам во сонот, Тато во клозетот гргорливо повраќа. Мама вели дека Тато има некаков чир на желудникот и сите овие адети на Дедо му паѓаат тешко.

За Божик, Тато не дојде со нас кај Дедо. Баба веднаш ја прашува Мама каде е, и Мама вели дека Тато катаден работи. Веднаш прашувам каде. Мама ме пресекува оти дете не треба да прашува. Дедо ја прострелува со поглед сркајќи ракија од неговата карта.

„Работи за лошиот ѓавол“, вели тивко.

„Дедо, спаси го од лошиот ѓавол!“, молам плачливо.

„Ќе го спасам“, мрмори и почнува со бескрајното одбројување на јантарните бројници. Ја земам неговата карта, голтам и веднаш се заскрнувам од лутата напивка.

„Ако пиеш ракија, ќе ти порасне опашка“, вели, ги врти волшебно своите големи прсти околу мене, и гледај, чудо! На моето газе се перчи вистинска опашка. Од страв, почнувам да плачам со крупни солзи на очите. Дедо се вознемирува и повторно ги препелка прстите над мене. Погледнувам. Повеќе немам опашка.

На Прочка, кај Дедо пристигнуваме рано, пред стемнување. Во палатата сè уште нема намерници. Баба прашува каде е Тато. Мама почнува да плаче.

Дедо полека ѝ приоѓа на Мама и ја погледнува в лице.

„Каде е?!“, ѝ заповеда на Мама.

„Не смеам да кажам“, цимулка тагобно.

„Сами сме...“, шепоти Дедо. Мама молчи и погледнува во мене.

„Кај црниот ѓавол!“, изустувам тивко, треперливо. Мама кимнува со главата потврдно. Завладува пеколна тишина.

Дедовата глава се тресе а белата брада му се лулка. Никогаш не го паметам толку растревожен. Баба лее безгласни солзи. Ѐ приоѓам на Мама.

„Мамо, кажи му на Дедо да го облече оклопот, да ги повика небесните чувари и Ала - и да го ослободи Тато од темната зандана...“, ја молам.

Дедо таинствено молчи. Баба ги брише солзите. Целото семејство полека се присобира. Баба и Мама ги послужуваат гостите со слатко од тиква. Дедо ме држи во неговиот skut и нервозно ме гали со неговите долги прсти. Сите прашуваат каде е Тато. Сакам да им кажам дека е кај лошиот ѓавол, но Дедо ќе ме повлече за кадрите и кажува дека Тато е на работа.

Кога џагорот во собата станува неподнослив, Дедо плеснува со дланките силно и, во молк и тишина, гласно објавува дека на празникот Прочка, сите присутни во неговиот достоин дом, можат да бараат простување еден од друг. Повторно се разлева џагор и весела смеа. Помладите приоѓаат на постарите и бараат простување за гревовите што ги направиле кон нив. Постарите велат дека им простуваат, ги бакнуваат и при поздравувањето им ставаат пари в рака. За нас, децата, ова е благодет бидејќи имаме ретка можност да собереме некоја пара за да си купиме џамлии, лижалче и свилени бонбони. Моите спечалени пари ѝ ги давам на Мама, а таа ме опсипува со врели бакнежи, ме прегрнува и ме притиска на нејзините меки гради.

Дедо зема долго сукало и на едниот крај врзува долг, црн конец. Долниот крај од конецот со игла го спровира низ штотуку сварено јајце.

„Сега започнува амкање! Тој што ќе го лапне јајцево ќе има исполнета желба“, вели. Сите молкнуваат.

Неколкуче цагорести деца коленичат врз чергите и чекаат стрпливо со ширум отворени усти. Мама ме седнува меѓу братучедите. Дедо го лулка врзаното јајце меѓу нашите раширени усти и ние срчливо се трудиме да го лапнеме мазното јајце што не чука по одбразите и усните. Јајцето е секогаш поголемо од нашите чавчести усти и тешко се лапа, посебно кога се лулка. Од ударите по нашите заби лушпата се крши. Сите сме насрчени да го голтнеме јајцето за да ја спечалиме магијата на амкањето.

Лушпата се крши во моите заби и јас го амнувам јајцето. Дедо ме подига, силно ме бакнува и ми тутка пари в рака. Зема разгорено жарче од шпоретот и го доближува до крајот.

„Сега започнува магијата! Ќе ти ја исполнам желбата. Кажи ја својата желба?“, прашува гласно.

„Сакам Тато да...“, кажувам.

„Пссст!“, ме пресекува Дедо и ме гледа. „Кажи дали сакаш да умре ѓаволот?“, таинствено мрмори.

„Не сакам никој да умре!“, одговарам исплашено. Баба објаснува дека адетот е таков. Амкачот на јајцето треба да каже кој сака да умре и тогаш, се запалува крајот. Ако крајот изгори сè до сукалото, наведениот за умирање небаре ќе умре.

Дедо го пали крајот и тој почнува да гори. Пламенот почна да се приближува кон сукалото. Сите настојчиво ме подбуцнуваат да кажам кој сакам да умре. Молчам. Не сакам никој да умре. Дедо ме пули со магичниот поглед низ окалките и го подигнува сукалото кон кое се приближува пламенот од разгорениот црн крај.

„Нека умре, нека умре... Нека умре политиката!“, свикувам.

Цагорот одеднаш молкнува. Крајот догорува до крај.

Се будам. До мене спие Мама а крај нозете дреме мачката и тивко преде. Низ прозорецот го здогледувам Дедо облечен во оклоп. Црно одело, бела кошула и црвена вратоврска, а врз главата му се перчи црна шапка. Кучката Ала смерно оди зад него до портата. Гулабите како бел облак вишнеат на синкавото небо.

Ја будам Мама. Мама веднаш станува и гледа по Дедо кој се губи низ портата што се огласува со свонот од прапорецот.

„Дедо ќе го спаси Тато?“, ја прашувам.

„Слушај една сказна... Пред многу години имало страшна, многу крвава војна. Лоши луѓе сакале да отепаат некој јунак, но тој јунак избегал кај дедо ти. Дедо ти го скрил во својата палата. Лошите луѓе ги пребарале сите тајни дупчиња од палатата, но дедо ти со своето волшебство го направил невидлив. Тогаш дедо ти му

направил магија-кога ќе долета слободата, ќе го престори цар. И, кога долетала слободата на крилест коњ, другите јунаци слегле од горите, ја земале власта а јунакот на Дедо станал цар. Е, сега дедо ти оди кај тој цар...”, кажува тивко и плаче.

Мачката повеќе не преде.

Се вртам долго и настојчиво в круг се додека сликите околу мене не станаа размачкано пелте. Застанувам. Дворот продолжува да се врти околу мене. Пред опулот ми прскаат синкави ѕвезди. Гулабите вртливо се спуштаат од небото. Екнува чукалото на порта. Слушам лаење. Гулабите се разлетуваа. Се стрчувам налудничаво до портата и со треперење ги откачувам резињата што ми бегаат од дофат. Сè уште се врти сè околу мене. Ја отворам портата, а прапорецот екнува небаре удира камбанарија.

Сред вртливата капија стои Дедо. Се врти околу мене в круг и ме гледа со насмевка. Го сетам срцето како сè посилено ми тупка сред гради. Ала ме лиже со долгиот јазик. Пред опулот синкавите ѕвезди полека се губат и виделото ми се избиструва. Тогаш Дедо смерно се подистава чекор настрана. Зад него се појавува човек со острижена глава, блед како крпа и испиен како сува трска. Трепери и ми се приближува. Ме подигнува на гради, ме бакнува и ме засипува со жешки солзи.

„Тато, како се станува волшебник?”

КЛОВНОТ ТУТУК

Владееше летен, пладневен молк. Во уличката полека доанса чкриплива арабациска кола преполнета со изветвена покуќнина и скудни дребнулии. Мазгата застана, од колата срипа маж со виснати, црни мустаќи, коро лево око и грбка со која небаре се перчеше. По него, од колата се измолкна бледникава жена болно накривнувајќи при секоја стапка.

Двајцата наказаници, стуткани еден до друг, застанаа сред вжештената уличка и сиреч престапени, се пулеа околу себе. Уличката пустееше празна, запретана во пеколната јулска жештина и маалската прав. Спикани во дебелите сенки на дребните куќичиња од керпич маалците од уличката, расонети од со чкрипежот на колата од пладневната дремка, ги демнеа натрапниците што им го нарушија монотоното неделно попладне. Забележија дека од сенката на масата, прекриена со черги, изнедри детуле со големи клемпави уши, црвена коса и големи, белузлави зајачки заби.

„Тутук! Снев!”, згрми грбавиот мустаклија. Детулето мигновно почна свонливо да се кикоти. Смеата се разлеа низ чикмакот и ги опсипа куќите. Како ехо, се слушна повратно смеење од невидливите маалци спикани во ладот на куќните сенки. Коровиот дојденец, задоволен, ја плесна жената по рамо и почна да растоварува од

колата. Детето се смееше а од околината кон нив доаѓаше сè побурно ехо на неговата заразна смеа.

„Тутук! Долу!“ екна следната команда и Тутук од арабаџиската кола со кикот се плесна право врз коњските балеги. Потем мусталестиот маж со грбката триумфално влезе во својот нов дом следен од кривата жена и синот извалкан од коњските лајна.

Уличката ечеше од заразно смеење...

Тутук постојано се смееше, и низ смеа ги чепатеше своите блескотно седефни зајчести заби. Татко му се фалеше по соседите дека Тутук никогаш не се расплакал. Напати се обложуваше и со маалските тепачи дека син му Тутук не знае да плаче. Го претепуваа до крв, дури до бесознание. Тутук никогаш не се расплакуваше, постојано се смееше. Исковаа поговорка дека „... со ќотек само Тутук не се расплакува“.

Кога удри првиот есенски дожд, Тутук не дојде дома на ручек и на вечера. Грбавиот мустаклија и кривата жена го бараа цел ден својот неочекувано исчезнат син. На полноќ кришум им јавија каде да појдат. Го најдоа својот син во бесознание, небаре заспал крај шумолестиот јаз од маалските бавчи преполни со лути пиперки и домати. Го однесоа на раце, полумртот и крвјосан, право во џандармеријата.

Кога се освести, Тутук полека ги отвори крвјосаните очи, искашла крвав балгам и почна да се смее. Српските џандари, мислејќи дека се изместил од умот, го понудија со блага ракија. Тутук ја искра ракијата и на прашањето кој го претепал, свиркаво низ запчињата прошеушти: „Црна рака“. Џандарите скокнаа како попарени и побараа да го каже името на тој што му ги извадил срцките низ газот, та и тие нему да му направат исто.

Татко му и мајка му премалеа. Веднаш сфатија дека Тутук е претепан бидејќи не плаќаа данок на страшната градска банда наречена „Црна рака“ за која се ширеа застрашувачки гласови дека владее со подземјето, се служи со секакви уцени и врши нарачани убиства. Уште првата недела кога пристигнаа во уличката, еден намуртен, брадосан сосед им дојде на чашка ракија со мезе, отворено им се претстави како маалски шеф на „Црна рака“ и им понуди заштита за арабаџиската кола со која татко му на Тутук вадеше песок од Вардар и печалеше убава пара од продадениот песок. Неколку пати некакви матни типови му приоѓаа на Вардар додека копаше песок и го давеа во вода предупредувајќи го да плати. Беше упорен, не даваше пари...

Ако Тутук го каже името на шефот на „Црна рака“, подобро црна земја да ги голтне веднаш. Но детиштето, итро како лисица, повеќе збор не кажа, само штракаше со зајчките заби небаре слегнал од умот.

Џандарите се насрчија да го испердашат со пендреците, колку да им поткаже некое име на „Црната рака“. Тутук почна да се кикоти толку заразно што ги расмеа и џандарите и тие наместо да го маваат почнаа да се смеат. Кога им одмина смеата

ќориот татко им даде пари на џандарите, шише лута ракија и сирење посипано со црвен буковец.

Се создаде одеднаш пред него и Тутук премре. Брадестиот силник зашлапа низ влажниот снег и му понуди цигара од табакера. Тутук сирна во брадосаното лице од кое го печеше змиски опул. Зграби миризлива цигара и ја стави в уста.

„Пушиш?“ , го праша. Тутук заврти со главата.

„Па што ми го трошиш тутунот?“ , се вчудоневиди брадосаното мажиште.

„Да знаеш дека немам зорт од тебе“, прошепоти Тутук и прсна во смеење. Почна да се смее и Брадестиот. Во маалото првпат одекна смеење од човек што никогаш не се смеел.

Од тој ден Тутук се престори сенка на Брадестиот. Низ маалата наскоро построуија застрашувачки гласини дека пред да се случи нарачано убиство, секогаш се слуша заразното смеење на Тутук. Како и да е, Тутук почна да се перчи во скапи алишта, пиеше таинствени пијалоци со шарени, странски етикети и пушеше скапи странски цигари. Од нивната куќа почна да се разлива мирис на манџа со месо а напати во ѓубрето што го фрлаше кривата жена, соседите наоѓаа сомуну бел леб.

Една пролет, во маалото, стежнато од тегобната мачна секојдневност, одеднаш проструи радосна вест: „Циркус!... Дојде циркус!“ Лубопитниците и орда деца се упатуваа кон игралиштето крај јазот и со стрвна љубопитност се цареа во огромниот, шарен шатор, неколкуте караван-коли, таинствените луѓе што талкаа зад оградата и уште почудните животни. А билетите беа многу скапи. За бедните маалци сепак беше вистински настан што можат да видат убави коњи, една камила, орда чудни кучиња, еден слон и да го слушнат страшното ревење на лавот. Децата стоеја пред билетарницата и гледаа во среќниците што купуваа билети.

Тутук грицкајќи семки со своите славни зајачки заби и надмено плукајќи ги лушпите пред себе, наперчено дојде на билетарницата и купи две карти за свечената премиера.

На првата циркуска претстава во градот, додека трештеше заглушната плехмузика, во кадифената ложа седнаа Тутук и Брадестиот. Тутук за секоја циркуска точка бучно се кикотеше, развеселувајќи го и својот шеф и сите гледачи зад себе.

И, одеднаш, на циркускиот подиум се појави клоун. Тутук молкна. Првпат во својот живот гледаше вистински клоун. А клоунот, со црвена штрклива коса, топчест алов нос, бело лице и долги, бели заби, облечен во широки алишта и преголеми, клемпосани чевли, беше како близнак на Тутук и се кикотеше небаре е втор Тутук.

Тутук се цареше во кловнот како да гледа дух. Не забележа дури дека веднаш зад нив, во ложата, седи околискиот началник на џандармеријата. Кловнот, проаѓајќи крај нивната ложа, фрли опул во него и почна да се смее. Почна да се смее и Тутук.

И, од тој ден Тутук стана редовен гостин на сите циркуски претстави. Брзо се спријатели со кловнот, стар, изветреан Русин, кој со бескрајна жед цуцаше ракија што му ја дареше во замена за дозвола да ја навлекува врз себе неговата маска и гардероба на кловн и потем самиот да се мерка со патолошко задоволство во големото огледало.

„Сакаш да бидеш кловн?“, го запраша сув, засипнат глас.

„Сакам...“, рече Тутук, престашен од засипнатиот глас и премален од ударите на џандармериските пендреци. Беше темнина и не можеше да го види соговорникот.

„Сакаш, а?“, повтори засипнатиот глас. „Сакаш со циркусот да избегаш од овој ќенеф, да шеташ по цел свет, слободен како пиле?“, се лееше засипнатиот глас врз Тутук.

„Сакам да бидам кловн. Многу сакам...“, плачливо цивкаше Тутук.

„Можеби сакам и јас, ама не може...“

„Како може јас да станам кловн?“, одговори Тутук.

„Треба да платиш“, засипнатиот глас го подигна тонот.

„Колку пари да платам?“, одговори веднаш.

„Глуп си Тутук...“, се насмеа засипнатиот.

„Ќе направам сè да бидам кловн...“ цимулкаше Тутук.

„Сè?“, заржи засипнатиот глас.

Маалото го заплусна застрашувачки џагор на орда џандари кои одеднаш ги обескираа сите улици. Маалчаните се престашија. Никогаш не се случило толку џандари вооружени до заби да им стапнат во маалото. Околискиот началник дојде во чеза. Со насрчени пушки застанаа пред вратата на Брадосаниот, неколкумина се искачија и на ќерамидите. Ја скршија вратата со ќускија и со кучиња јурнаа во куќата.

Маалчаните, престашени и стуткани по своите домови, низ прозорците гледаа како го измолкнуваат брадестиот силник од неговата куќа изврзан со синџири, небаре скротиле свер, и како пачавра го плеснаа во чезата пред нозете на околискиот началник.

„Имате ли докази против мене?“, праша луто окованиот свер, пцуејќи ги џандарите. Околинскиот началник го шутна како партал и задоволно промрмори:

„Имам...“

Судењето беше сензација. Тутук беше главниот сведок. Кажуваше за сè во детали. Бредестиот го осудија на смрт.

„Зошто?“, го праша Бредестиот на крајот од судењето. Тутук прсна да се смее. Заразна смеа одекна од судницата. Се смееја сите, дури и осуденикот на смрт.

Тутук никогаш повеќе не се појави во маалото. Татко му и мајка му добиваа секој месец шарена картичка од белиот свет. Пишуваше дека станал славен клоун. Тогаш ќе се собереа сите маалчани од уличката и љубопитно го разгледуваа таинствениот, убав град од картичката и долго воздивнуваа. Тутук никогаш не им ја пишуваше адресата каде се наоѓа и тие не успеаја да му испратат поздрави од себе. Картичките редовно пристигнуваа и по смртта на татко му и на мајка му. Шарените картички поштарот им ги даваше на соседите, а тие ги чуваа љубоморно во албум.

Не мина многу време и во маалото однекаде се пронесе вест дека славниот клоун Тутук заминал со параход од Америка, но сред океанот параходот го зафатила уривачка луња. Преживеаните тврделе дека додека бродот тонел, слушале силна смеа.

Разгледниците потполно секнаа и маалчаните ја изгубија единствената врска со белиот свет.

МАТЕМАТИКА

Тато вели дека јас сум изрод.

Многу сакам математика. Но, немам среќа. Стариот учител по математика кој ни беше и одделенски раководител, во физкултурната сала шутирал фудбалска топка во голот што го бранел физкултурникот, постигнал гол но треснал на подот и повеќе не станал. Го скршил колкот. Моето одделение го посетуваше во болница секоја недела, освен јас.

По еден месец, во физкултурната сала, пред сите наставници и една расплакана жена облечена во црно, пред сликата на стариот математичар, во име на одделението, јас го читав прошталниот говор од ливчето што директорот ми го тутна в рака.

И, часот по математика за мене стана вистинска тегоба. Ќе дојде физкултурникот, ќе изнапише задачи по таблата и ќе седне на катедрата. Ние

чкрабаме по листовите, препишуваме меѓусебно а тој гледа некаде над нас. Кога свончето ќе го разбие мртвилото на збарениот час, ќе праша: „Јасно е?“, а ние во хорско разногласие веднаш потврдуваме дека сè ни е јасно.

Кога застуде, во училиштето проструија таинствени гласини дека ќе дојде математичарка. Радосен, му кажувам на Тато дека ќе ни дојде математичарка. Додавам своја измислица дека таа ќе дојде дури од Москва. Тато ме погледнува со чуден опул.

Катаден ја очекувам со копнежлив страв мојата математичарка од Москва. Кога ќе дојде часот по математика, се смирувам, седнувам во раскапаната клупа и гледам во вратата. Ја чекам математичарка од Москва. Изминуваат изгубени часови, летаат денови, но неа ја нема.

„Ви дојде ли математичарката од Москва?“, ме прашува Тато. Вртам со главата.

„ Од Комитетот рекоа дека ќе дојде“, ни се правда директорот и со кредата чкрта бројки по таблата. Во молчаливо исчекување, со копнежн опул го прашувам: „Кога?“. Директорот ја дроби кредата меѓу прстите што му белеат. „Ќе дојде!“, пелтечи и срка воздух како риба на суво.

„Уште не дојде?“, ме прашува Тато.

„Москва е далеку...“, му велам и чкртам по тетратката.

Директорот е во болница, нешто заболел на срцето. Одделението секоја недела го посетува, освен јас. Веќе се запролети и надвор, низ прозорецот ни се прикажува слика на распупени дрвја, брмчливи пчели, нè опсипуваа милозливи тонови на распеани славејчиња, црцорење на сиви врапчиња. Јас упорно ја чекам мојата математичарка од Москва. „Патува уште, а?“, ме сожалува Тато.

Тој ден одеднаш удри луња. Одминуваа часовите и ние низ затворените и оросени прозорци со страв гледаме како гранките во налет на бесен ветер и дожд застрашувачки тропаат по прозорците.

И тогаш вратата почна полека да се отвора. Се скаменувам. Удира силен провев. Прозорците штракаат, нè заглувнува сун од скршено стакло и нè облева сладникав мирис. Во училницата влегува жена. Ја затвора чкрипливата врата, поаѓа кон скршеното стакло, го погледнува и потем, бескрајно полека, се врти кон нас. Станувам замелушен и стојам стаписан.

Има коса црна како сифт, високо и умно чело, прекрасни, крупни сини очи како небесен ласур, исцртани тенки веѓи, долги трепки, долгнавест бел врат, долги бели раце и складни нозе. Ни се насмевнува свонливо и ни покажува бисерна ниска заби.

„Мења зовут Зарја“, екнува со прекрасен, милозвучен глас и погледнува во нас. „Ја ваш професор по математике“.

Отрчувам дома пресреќен.

„Дојде!“, му мрморам на Тато а тој слуша вести на радио и ме гледа со заталкан опул.

Со бескрајна љубопитност го впивам во себе секој нејзин збор, запишувам дури и два пати броеви што ги пишува по таблата. Сите креваме раце кога треба да се реши некоја задача на таблата, само да бидеме во нејзина близина. А таа задоволно нè гали со убавите раце по нашите бушави, маслосани и неизмиени кадри.

Директорот сè уште боледува и целото одделение со Зарја секоја недела го посетува. Јас не одам. Врне, истура и Тато пред училиштето ме пречекува со чадор.

„И, како е математичарката?“, ме прашува.

„Сака да разговара со тебе“, му одвраќам.

„Што си направил?“, се возбудува, ме стега како менгеме за дланката и веднаш се устремуваме назад кон училиштето. Ја дофаќа месингената рачка од училишната порта, нагло ја отвора и тогаш во него се бунува таа - математичарката. Тато ја погледнува, лицето му се растегнува во чудна насмевка, ми ја отпушта дланката и итро ја пофаќа за половината. Таа, збунета, го погледнува со некаков таинствен опул, се извинува, се отргнува од него и го подместува костумот. Стојат еден спроти друг, Тато - убав како јунак од филмовите што ги гледам во нашето кино и таа, чудно растреперена, но маѓепсно убава. Молчат и се гледаат. Приоѓам и брзо го потегнувам Тато за рака. Таа одеднаш тивко прозборува: „Ето ваш син?“.

Тато немо кимнува.

„Почему он не појдот в болницу кагда клас идјот посетит бољного товариша директора?“, рецитира математичарката и ме гледа. Околу нас почнува да истура силен дожд. Тато молчи, а во очите сиреч солзи, се накашлува и тивко прошепотува: „Жена ми умре пред три години во болницата... Затоа“. Таа се збунува, трепка со преубавите сини очиња, ме пофаќа по кадрите, ме бушави со растреперената жешка рака и додава: „Ваш син имает талент по математики. Досвидања“, погледнува во Тато со чуден копнеж и одминува низ дождот.

„Што е тоа талент?“, прашувам. Тато гледа по неа потполно занесен. Дождот неуморно истура...

Математичарката напиша тешка формула на таблата и бара некој да ја реши. Станувам и брзо го испишувам решението. Таа ги извиткува убавите веѓи и ми пишува грст формули на лист хартија. Јас почнувам да решавам и кога засвони, ѝ ја предавам тетратката. И додека околу нас тлее ученичкиот џагор, таа, гледајќи во листот, тивко, бескрајно тивко, да не чујат другите, ми вели: „Што работајет твој отец?“.

„Не знам...“, одговарам збунет. Ми тутнува в рака дебела книга, ми вели да ги решавам задачите што ги подвлекла и брзо заминува...

Тато седи под лозата, пуши, го чисти револверот и слуша вести на радио. Седам до него и решавам задачи од дебалата книга. „Гладен си?“, ме прашува. Вртам

со главата и со мастилавиот молив чкртам задачи по листовите.“Ме прашува што работиш”, изустувам. Тој почнува да се смее.

И, одеднаш слушаеме чукање на порта. Тато го сместува револверот во шкафот на масата, го исклучува радиото, ја отвора портата и се вкочанува.

На портата стои Зарја!

Влегува како самовила во дворот, а Тато стои како маѓепсан од неа. „Ја пајду проверит домашније условија мојих учеников...“, свонливо ѝ трепери гласот. Чудно растреперен, Тато ѝ подава столче да седне и збунето ја нуди со цигара. Таа се колеба, но сепак зема цигара, седнува до мене, погледнува што работам и задоволно вели: „Он поједит на меѓународније соревнованија“.

„Што вели?“, го прашувам.

„Сака да те испрати на меѓународен натпревар“, ми вели брзо.

„Каде?“, прашувам.

„В Мскве“, вели таа и погледнува во Тато. Тато, ми дава пари и ми вели: “Купи си клакер, семки, леблебија и - оди во кино”.

„Сакам да одам во Москва!“, одвраќам со кураж.

„Добро, добро...“, ме истуркува пред порта и ја затвора портата пред мене.

Кога се вратив, Зарја повеќе не е во дворот. „Каде е?“, прашувам. „Ти ги подвлече задачите што треба да ги решиш“, вели Тато задоволно, пуши и таинствено се смешка.

Директорот повторно дојде во училиште и јас со Зарја одам кај него, на прием во неговата таинствена и темна канцеларија што мириса на тутун. Тие долго меѓусебно разговараат, а јас мудро молчам и наслушнувам што ми кројат.

„Пријавен си за математички натпревар. Треба интензивно да вежбаш задачи. Најдобро таа да ти помага. Татко ти нема ништо против таа да доаѓа кај тебе дома?“, прашува директорот.

Тато лежи на кревет, го чисти револверот, пуши и вознемирено слуша радио. Му приоѓам радосен и му велам: „Ќе доаѓа тука! Директорот рече така... Ке вежбаме математика!“.

Срипува.

„Велат дека маж ѝ загинал во војната!“, му кажувам доверливо.

„Знам...“, тивко одвраќа, станува, го става револверот под душекот и ја спастрнува нашата скудна соба.

„Сакаш да ти биде мајка?“, ме прашува тивко. Го гледам долго.

Одекнува чукот на порта. Ја отворам портата и тивко чекорам зад неа. Седнуваат со Тато на столовите под лозницата, пушат цигари и весело цагорат. Се истопорувам со книгата пред нив. Зарја ми ја позема главата и ми ја втиснува врз нејзините меки, мирисни гради.

Тато е сè повознемирен. Постојано слуша вести на радиото. Катаден го облемува долгото црно кожено палто, става кожен качкет на глава, го вденува револверот во појасот, излегува и се враќа некаде пред зори. Веднаш го вклучува радиото, брзо го стишува и слуша вести. Пцуе. Не го паметам таков. Пуши цигара по цигара и потем долго, суво кашла. Станува, шета, седнува, пуши и повторно шета. Скришно го гледам како приоѓа кон прозорецот и гледа некаде во темнината. Го зема пиштолот, го вперува во слепоочницата, потем долго стои и погледнува кон мене. Се преправам дека спијам.

„Не!“, велем. Зарја клечи до мојот кревет, ме грли и плаче.

„Скажи својему отцу што ја должна сразу вернутсја!“, липти.

„Не!“, велем повторно.

„Остани! Ке ми бидеш мајка“, крескам.

„Должна вернутсја...“, плаче, „товариш Стаљин мене не разрешаает остатсја здес“, и брзо излегува низ вратата.

На училиште владее чуден метеж. Наместо час по математика имаме замена на часот со физкултура. И, додека во дворот вежбааме склекови под гласната команда на физкултурникот, се втурнува зелен џип и од него излегуваат двајца сури мажи во црни, долги палта и со кожни качкети на главите. Со рака строго го повикуваат физкултурникот. Зборуваат нешто со него, тој нешто им кажува преплашено и тие брзо влегуваат во училиштето.

„Удбашине ги требаат сталинистите како вошки“, ни кажува доверливо физкултурникот кога се врати.

„Ама што сака тој Сталин?“, прашувам.

„Молк!“, се распаметува физкултурникот, се врти околу себе и гледа во џипот. Премирам. Не знам што да правам. Еден удбаш, упорно со грбот свртен кон нас, седи на седиштето од возачот и пуши. Повеќе не можам да издржам. Се стрчувам кон него. Му треперат мускулите на аголот од вилицата.

„Си отишла математичарката“, му велем плачливо. Ја фрла цигарата. Се појавуваат двајцата удбаши, го држат збунетиот директор под двете мишки и грубо го туркаат во џипот.

„Спастри си го синот“, едниот удбаш го предупредува Тато.

„Сине, врати се назад и вежбај...“, пропелтечува Тато и го заверглува џипот. Приоѓам во редот. Џипот полека заминува а ние, запустени во дворот, тивко продолжуваме со склекови.

ТАПКАРОШ

Билетарницата е затворена. Талкам очаен околу киното опкружен со орда депримирани љубители на вестерн филмови. Застанувам пред замандалените излезни порти, внатре наслушувам музика, коњски татнеж, истрели и упорно чекам да се отворат.

Чкрипливо се раскрилуваат кино портите и ме заплиснува топол, смрден воздух. Толпата извира од темнината, подмижувајќи од надворешната светлина.

Го забележувам соседот Макле Дткач. Ги брише окалките. Му приоѓам.

„Како филмот?“, го прашувам.

„Г... г... грч“, изпелтечува.

„Како завршува?“, продолжувам настојчиво. Околу мене веќе се собираат љубопитници.

„Д... д... д... дво... дво... двобој!“, пелтечи интригантски.

„Кој ќе победи?!“, прашувам, а сите околу мене го запираат здивот од возбуда.

„Г... г... г... ле... гле... дај!“, ми одвраќа, ги брише очите со мрсулосано шамиче, ги мести окалките врз ситното носе и поревајќи важно, нè одминува.

Понастрана од билетарницата стои Аранѓел, самонаречениот Богарт, мало, свиткано човече со сифт црна коса, зачешлана наназад и светната со бриљантин, со мајмунско чело во кое се спикани ситни очиња кои непрестано шаркаат лево-десно. Вотнат е во тесно, излитено одело со секогаш подигната крагна, со бела кошула со маслосан околувратник и црвена вратоврска. Аранѓел е тапкарош - професионалец. Кога нема билети во кино билетарницата, има кај него, но по двојно, тројно поскапа цена.

Му приоѓам. Кога е трезен, молчалив е како риба. Но сега оддалеку труе на ракија и дрдори некаква негова „дрвена“ филозофија. Морам да го слушам, со пушта надеж небаре ќе ми продаде билет.

„Кај си, бе копиљ? Акаш околу киново? Ако, ако... Море, залудно акаш. Нема бегање од животот! Нема! Само низ капиџик... Знаеш каде има капиџик? Не знаеш?! Ха, ха, ха! Абе, лапниурдо маалска, киново е капиџик на твојот живот!“

Го слушам со подотворена уста. Го дроба догорчето од цигарата со петицата, става цигара во аголот од устата и го пали чкорчето од топукот.

„Копиљ, залудно трошиш мозок во школо. Филмовите се најдобра школа. А јас сум ти професор. Знаеш зошто? Нема филм што не сум го гледал сто пати! Аааа! Татко ми работеше на каса во кино. Секогаш седев во прв ред, собирав чаури од

каубоите и си правев лезет... Кога првпат седнав да го гледам „Бал на вода“, доаѓа Прцул Грајфер, киноператерот, седнува до мене, гледа, гледа и само што се цитнаа женските во базенот, ми кажува: Татко ти умре...“.

Натажен, ја фрла цигарата недопушена, зеде друга и ја стави во спротивниот агол на устата. Од внатрешниот џеб на палтото важно извади распаднати исечоци од весници.

„Што пишува овде?... Поради незаконско препродавање на билети на јавни места се казнува со три месеци затвор!... Не знам ни самиот колку пати сум бил во затвор.“

„Шитни ми билет“, велам тивко.

„Имаш пари?!“, ме прашува и гледа преку мене. Вадам пари од џебот и му покажувам. Аранѓел врти со главата.

„Шетај копиљ. Немаш доволно пари“, ми одввраќа сурово.

Пред киното веќе има многу народ, но билети нема ни за лек. Богарт го прекратува исповедувањето, ја подисправа крагната, ја зачешлува косата нанзад, ги става рацете во џебовите, се подвиткува и се мушнува во луѓето. Толпата џагори заглошно, барајќи билети. Аранѓел приоѓа на маж со жена и ги прашува дали имаат билети. Оние што имаат билет, не му обрнуваат внимание, но страдалниците без билет веднаш го прашуваат дали продава билети. Аранѓел кажува двапати повисока цена.

Некои веднаш си одминуваат. Но, ако не заминат, стојат колебливо и размислуваат, Аранѓел итро им дофрла: „Ваков каубојски филм не сте гледале во живот!“. Тогаш секој вистински филмски вљубеник со жена крај себе и со доволно пари во паричникот дефи нитивно капитулира. Аранѓел доверливо го потпрашува дали сака два билета. „Многу скапо...“, цимулка купувачот. Аранѓел го стрела со заверенички поглед, сиреч се премислил. Купувачот запаѓа во агонија. Богарт тогаш кажува трипати поголема цена. Сè уште „незакланиот“ купувач збрлавен, голта кнедли, а жената врти со очите. Аранѓел врти со погледот околу нив, но не ги испушта од опул. И, токму кога Богарт како да ќе замине од нив, купувачот заговорнички ги покажува парите. Аранѓел му ги зема од рака, брзо ги брои, му дава билети и купувачот, пресреќен и задоволен, со жената под рака спокојно заминува веднаш кон влезот на киното.

Се влечкам по него како кутре додека тапка, со пуст копнеж дека можеби ќе се смилува и ќе ми продаде билет по реална вредност. Всушност, калкулирам со уште една можност. Кога ќе почне филмот, ако тапкарошот не ги продаде билетите, за да не загуби, молскавично ги распродава по вистинска цена.

„Копиљ, откачи се од мене“, мрмори. „Шитни ми билет!“, верглам. Толпата околу киното создава неподнослив џагор.

Одеднаш, Аранѓел в рака ми тутнува грст билети и почнува да бега. По него се загнуваат двајца цивили а зад нив трчаат тројца милиционери со пендреци во рацете. Екнува завивање на сирена и пред мене, со силно чкрипење, застанува милициска марица.

Богарт бега спулавено, но постојано се судира со луѓе. Едниот агент брзо го грабнува за рака. Му се нафрлаат и вториот агент и милиционерите. Аранѓел прета како заклана кокошка и почнува гнасно да ги пцуе. Најкрупниот милиционер со пендрекот го удира по глава. Аранѓел се струполува на бетонот како покосен. Не се помрднува. Од носот му липти темна крв.

Премирам од страв. Првпат на јаве гледам сверско тепање и вистинска крв од човек. Џагорот на толпата полека стивнува и настапува молк. Ечат само чекорите на тепачите. Потем следува заглушно чкрипење на раскрилените метални порти од марицата. Милиционерите грубо го подигнуваат, како партал го фрлаат во темната внатрешност и брзо заминуваат. Пред киното метежот живнува, џагорот се разгорува. Се приспособам од стравот што ме вкочани.

Па јас имам билети! Брзо ги пребројувам. Никогаш не сум имал толкаво богатство в рака. Ги туткам билетите в џеб и не знам што да правам со нив. Филмот ќе започне за пет минути. Ја опчекорувам локвата крв и застанувам пред влезот. Луѓето брзо влегуваат. Билетарот им ги кине билетите.

Еден човек ми вели: „Имаш билети?“. Му одговарам заверенички: „Аха“. „Ај шитни ми...“, ме моли. „Океј“, одвраќам надмено.

„Колку?“, одвраќа.

Колкава цена да кажам? Молчам. Нервозно тапкам во место. „Колку билети?“, одвраќам. „Два. За женската и за мене“, моли. Кажувам реална цена. Ме гледа со чудење и веднаш ми дава пари. Ги брцнувам длабоко в џеб и му ги давам билетите. Веднаш ми приоѓа друг страдалник. Молскавично ги распродавам сите билети. Билетарот соопштува дека филмот започнал и јас брзо влегувам во киното, растреперен и седнувам на моето седиште со рацете пикнати во џебовите преполни пари.

Филмот почнува, но јас место филмот, го гледам Аранѓел како удира во толпата, паѓа на црниот бетон, вреска сиреч го колат, го дробат со црни пендречи, од него прска крв и нè полева нас, безбилетарците што коленичиме пред билетарот на киното. Тој нè шутира со нозе, му приоѓа на тапкарошот, го подигнува и го фрла во металното утробие на марицата. Бегам и се треснувам во тараби од билети. Тие ме обвиткуваат, ме горат...

Вреснувам.

Гледачот до мене ме удира болно со лакт. Се свестувам. Целиот сум жива вода. На екранот, Добриот и Лошиот излегуваат на двобој, ги влечат молскавично колтовите од футролите, екнуваат истрели и Лошиот се струполува. Добриот се качува на коњ и јава некаде во длабочината на екранот од каде извира спасоносното „тхе енд“. Гледачите стануваат. Јас не се помрднувам од седиштето. Излегувам последен од кино салата.

Треперам како вејка. Се пулам околу себе со страв во душата. Металните монети издајнички клопотат во џебовите. Пред киното нема милиција. Само тивко ромори ситен дождец кој ја раскиснал крвта на Аранѓел врз бетонот. Предавнички ја прескокнувам и со страв одминувам со рацете спикани во џебовите.

Во темнина, наводенет до гола кожа доаѓам пред раскапана куќа со трошна ограда. Зацапувам по каллива патека. Во дворот црнокоса детуле шлапка во калта, се спрепнува, треснува во калта и вреска. Се пали сијалицата и потем од куќата, со силно трескање на вратата излегува бледа жена, а од внатрешноста ме заплуснува одбивен мирис на манџа. Го грабнува детето од земја, го исправа на нозе и се опулува кон мене. Брцувам в џеб и ѝ подавам куп банкноти...

Гледам во плакатот што го најавува следниот филм. Некој застанува зад мене.

„Копил?!“, ме стаписува засипнат глас. Се вртам. Зад мене стои Аранѓел потполно здрав, со подигната крагна, со цигарата во аголот на устата и со раце во џебовите.

„Да појдеме на боза“, вели и плукнува на бетонот. Тргува кон слаткарницата спроти киното. Тивко чекорам зад него. Седнуваме. Аранѓел нарачува две големи чаши боза.

„Сакаш да бидеш тапкарош?“, ме прашува.

„Сакам“, кажувам. Ја префрла цигарата во другиот агол на устата. Ме дроба со зол опул и ечливо срка боза.

„Не си ти за тоа“, вели најсетне.

„Од каде знаеш?“, прашувам настојчиво.

„Треба да си нечесен, па да тапкаш. Јасно?!“, ми се засверува в лице. Го гледам со чудење.

„А ти си чесен. Си ги вратил моите пари на жена ми... Мислев, добри луѓе има само во филмовите“, гласот му станува тивок, скоро плачлив. Полека ја испивам слатката боза.

„Ти си лош?“, наивно прашувам.

„Оди си дома“, ми вели тивко. Молчам.

„Разбираш?“

„Не...“, одговарам.

„Кога ќе те смачка животот, сè ќе разбереш“, ми дува горчлив чур од цигарата в лице. Се тргам од него и брзо излегувам. Застанувам на свиокот од улицата.

Аранѓел излегува од слаткарницата, ја вади цигарата од аголот на усната, ја фрла далеку од себе, ја подигнува крагната, ги вовира рацете во џебовите и се губи во толпата пред киното.

МЕСТАЧ НА КЕРАМИДИ

Куките во маалото беа градени од керпич, облепени со малтер од кал и слама, превапцани со вар, и со покрив од ќерамиди. Поројните дождови, обилните снежни намети и силните ветришта беа главни виновници за страдањето на ќерамидите кои се разместуваа од своите лежишта, пукаа и се дробеа. Тогаш дури и мачките што талкаат по покривите пропаѓаа преку раскапаните ќерамиди. Кај соседот Партение, мачка пропадна преку здробените ќерамиди, го проби тенкиот таван и плесна во отвореното тенџере од кое се ширеше опоен мирис на супа од кокошка. Испреплашената мачка ја извадија од супата, и додека ги гребеше со своите остри канџи, ја измија со топла вода и со сапун од Унра. Мачката остана кај Партение, го доби прекарот Супа и долго време беше докажана маалска ловџика на глувци.

Низ ќерамидите пропаѓаа и деца. Шишко, маалскиот дебелец што живееше крај јазот, преку сливата се искачи на ќерамидите кај соседот Неделко, да си ја дофати цуцулигата што му ја одувал мајскиот ветер. Досегнал на средината на покривот и, тогаш пропаднал. Имал среќа бидејќи не пропаднал веднаш прудолу оти сигурно ќе го скршел 'рбетникот, туку се заглавил кај слабините. Почнал да креска небаре е заклан. Напомош веднаш се собрале маалчаните и се думале како да го спасат заглавениот Шишко. Донеле скала, арно ама никој немал кураж да стапне по дробливиот ќерамидест покрив. Неделко собрал кураж и се качил да го одглавува, кога по само еден чекор стапнување, почнале да се дробат ќерамидите. Се додржал, и пеплосан од страв, се измолкнал со лазење. Потем, со часови луѓето се договарале како да го извадат заглавениот дебелко. За да не креска, му фрлиле сомун топол леб и сирење. На крајот, кога детето почнало да се губи, дошла противпожарна чета и додека Неделко тажно гледал, пожарникарите ги испокршиле сите ќерамиди околу Шишко. Останал Шишко сам среде оголениот покрив, заглавен со неколку ќерамиди врз дрвената конструкција. Тогаш го врзале Шишко со ортома и го измолкнале од ќерамидната стапица.

Ќерамидите беа и метеоролошки проблем за маалчаните. Летна обврска и добра гимнастика за сите беше местењето на разместените ќерамиди. А ќерамидите се местеа според строго правило - секогаш точно една над друга. Ако ќерамидите не беа точно поставени една врз друга, како скргунки на риба, со првиот дожд веднаш почнуваше да капе во куката. Тогаш настануваше семејна трагедија. Преку ќерамидите, водата ќе протечеше на таванот кој веднаш ја филтрираше, и преку недобројни шурки се налеваше во собата во која се туткаше семејството. Семејството бараше спас во ставање на сите расположливи шерпи и тенџериња таму каде што капе. Водата што капе од таванот се засилуваше, тенџерињата се преполнуваа, постојано се празнеа и целото семејство стануваше пленик на водокапењето. Ако дождот потраеше, тенџериња мораа да се ставаат на сè понови и понови места. Целата соба беше покриена со тенџериња во кои извира вода од таванот. Несреќното семејство ниту можеше да јаде, ниту можеше да спие. И, кога ќе престанеше дождот, домаќинот, ненаспан, гладен и нервозен, поаѓаше да бара спас за својот дом од лошите ќерамиди...

Сите напатени домаќини тогаш доаѓаа кај Дедо.

Дедо беше местач на ќерамиди. Беше ситен човек, со дребна, сува става, со ќелавица што блеска оддалеку и дебели, стежнати веѓи низ кои те пулат неговите итри очи. Многу малку зборуваше. Баба ми раскажуваше дека станал сирак како мало дете и преживувал како селски прислужник. Не можел да трпи неправда и како комита фатил планина. Се покажал голем герој, арно ама некој зол поткажувач го предал и Турците го фрлиле во мемлива зандана. Фатил уриетот и го пуштиле од зандана. Го начекал поткажувачот и го отепал. Потем избегал дури во пустата Америка и таму работел на високи куќи какви што нема кај нас, по име билдинзи, и тоа секогаш на врвот. А на врвот на тие билдинзи можеле да работат само луѓе што немаат имела. Кога ќе дувнел силен ветер, а такви ветришта во пустата Америка ги имало колку сакаш, постојано некој од страшните билдинзи се тупосувал на земјата и се правел ќофте. И, Дедо со години работел на врвот од тие билдинзи, ја пулел пустата Америка од највисоко, го дувале страшни ветришта и - не паѓал. Спечалил добри долари и кога се подготвил за дома, го прегазила црна лимузина. Ќе умрел, ама го спасило тоа што бил многу силен. Парите ги потрошил за лекување. Со последените пари купил билет за параход и се вратил во родниот крај.

Почнал да работи по покривите во градот. Кога работел во Пајко маало, ја среќавал Баба на маалската чешма, додека полнела ѓум со вода. Се родила љубов, и во првата пригода кога била сама, ѝ пришол и куражно ја прашал дали го сака за маж. Таа не му одговорила оти и таа била омелушена по него. Само му кимнала со глава. Дедо уште утредента отишол кај нејзините, самиот да ја бара за жена. Татко ѝ и мајка ѝ се стаписале и го прашале што занает има. Тој пролафил: "Занает над занаетите". Сиреч не знаеле што занает ќе биде, па повторно го прашале. "Местач на ќерамиди", одговорил. А ним ќерамидите постојано им пропуштале вода. Тогаш татко ѝ му рекол да им ги ујдиса ќерамидите. Дедо се качил на ќерамидите и ги курдисал за еден час. Од тогаш, ќерамидите на Баба никогаш не пропуштиле капка вода. Направиле голема свадба, а Дедо како местач на ќерамиди се прочул како голем мајстор за својата работа...

Кога поодраснав, Дедо почна да ме зема и мене со себе. Ќе земеше една од неговите скали и ќе ме повикаше. Пресреќен, поаѓав со него да го учам „занаетот над занаетите“. Во куќата каде што требаше да се местат ќерамиди, ќе не пречекаше стопанот и ќе не послужеше со чаша студена вода. Дедо ќе ја поставеше скалата, а јас ја држев одважно сè додека тој не се искачеше на ќерамидите. Од таму потем слегуваше со неколку ќерамиди в рака и, пред опулот на газдата, ставаше ќерамида пред мене. Јас стапнував врз неа. Ако ќерамидата не се скршеше, тоа значеше дека таа е „кочан“. Тогаш и Дедо стапнуваше врз неа. Ако ќерамидата ја преживееше и неговата тежина, тоа значеше дека е „баш челик“. Тогаш Дедо ќе се искачеше со сигурност врз покривот и ќе ги прередеше ќерамидите. Ако ќерамидата пукнеше под мојата тежина, тоа значеше дека ќерамидите се „сарма“. Дедо повторно се качуваше на покривот, правеше сметка и му кажуваше на стопанот колку треба да купи нови ќерамиди. Новокупените ќерамиди Дедо ги ставаше на местото на скршените ќерамиди. Ќерамидите кои се дробеа под моите нозе беа „пуфка,“ и тогаш Дедо му кажуваше на домаќинот да појде во ќерамидница и да купи тутма нов ќерамиден покрив. Потем местеше нов ќерамиден покрив по негов терк. Не ми дозволуваше јас да се качувам на покривите, велејќи дека сум печук за височини...

Секое неделно претпладне со Дедо шетаваме во паркот и шетањето го завршувавме во кафеаната Кермес. И додека јас ги џвакав бескрајно вкусните кебапчиња и ждригав од скокотливата оранжада, Дедо мезетеше кебапчиња со кромид, пиеше лута ракија од чоканче и пушеше цигара. Околу нас шумолеа тополите...

Ни пријде таинствен скаперник и седна до мене.

„Како сте?“, праша.

„Како што сакат другите...“, одговори Дедо и го погледна изненадено.

„Велат дека си бил комита?“, праша. Дедо пушеше загледан во тополите.

„Кој прашува?“, пролафи најсетне Дедо.

„Не се прави чукнат. Утре да дојдеш во зградата под Кале. Ќе ме бараш на втор кат, соба шеснаесет... Треба да ни ги наместиш керамидите. Капе вода во архивата... Дај цигара!“, му нареди на Дедо.

Дедо ја отвори табакерата. Таинственикот зеде цигара и ја мирисна.

„Лут ти е тутунов... Ми забрани докторот да пушам. Ми ослабнало срцево...“, рече и ја стави во малиот џеб од кожниот мантил. Кон кафеаната брзо се приближи голем, лачен, црн автомобил.

„Леле дедо, каква лимузина!“, со восхит прозборев.

„Во Америка има и поголеми, и поубави“, ми одговори Дедо.

„Што си барал во Америка?“, веднаш праша таинственикот.

„Дедо работел на билдинзи“, одговорив јас, место Дедо. Таинственикот ме погледна прашално.

„Билдинзи се големи куќи. Кај нас нема такви...“, објаснив.

„Како се викаш?!“, ме праша таинственикот.

„Владимир...“, одговорив.

„И син ми го крстив така... По Ленин... Умре од дифтерија кога бев во партизани...“, небаре насолзен, тивко пропелтечи. Се заврте и го повика келнерот. „Донеси еден клакер за детево“, му нареди а келнерот со бескрајна сервилност брзо донесе шише оранжада и ми наlea в чаша. Црниот, лачен автомобил застана нагло пред кафеаната, и низ облак прашина од него излезе крупен човек во униформа, ни пријде наперчено, го поздрави таинственикот и почна да му шепоти на уво.

„...Пак ли, бе!?“, се расрди. Стегнатиот во униформата го бришеше челото со шамиче. „Морам да шетам низ парков, срцево не ми е добро, а вие без мене не можете ниту пет минути...“, се налути и стана. Влезе во автомобилот кој се изгуби во правта што ја подигна зад себе.

„Ептен голем коџабашија...“, ни кажа доверливо келнерот.

„Пуфка“, одговори Дедо.

По два дена, пред зори, на порта ни чукна висок човек. Баба ја отвори портата. Високиот човек стегнат во долго, кожено палто го бараше Дедо. Дедо застана смерно пред него, а јас, скорнат од сон, застанав зад Дедо. Тато и Мама, разбудени, трепереа сред двор. Високиот нареди Дедо да појде со него. Баба праша каде. Високиот се накашла. Дедо ме бакна, се избаци со Баба, Тато и Мама и појде смерно зад високиот. Почна да роси ситен пролетен дожд...

Дома со денови владееше молк...

Со Тато шетав во ведрото мајско неделно претпладне низ паркот и грицкав семки. И одеднаш во пресрет наиде таинственикот. Му пристапив смело. Тато се стаписа. Знаеше кој е.

„Сакаш спорја?“, го прашав.

„Сакам...“, се насмеа и зема семки од мојата тутурутка и почна да грицка.

„Како ти беше името?“, ме праша љубопитно и им даде знак на двајца мажетини зад него да се повлечат.

„Исто како син ти...“, му кажав.

„Ах, да! Владимир!... Илич, Ленин... Внукот на комитата што бил во Америка“, се насмеа и ми ја размрси косата. Пријде Тато. Таинственикот грицкаше семки и ги плукаше лушпите кон тато.

„Татко ми мести ќерамиди. Да не капе кога врне...“, позбори Тато со треперење. „Ве молам, Вие знаете што е со него...“

„Сè уште ни капе во архивата...“, одговори тивко. Го погледав со насолзени очи.

„Каде е?“, продолжи Тато. Таинственикот молчаливо грицкаше семки. Му пријдов и го фатив за рака.

„Ако си го сакал син ти, кажи...“, реков низ солзи. Таинственикот се пресече, стаписан од мојата клетва. Ја повлече раката како да ја вади од жар. Забревта, се испоти и со страв се пулеше околу себе.

„Го бараа одозгора, од Белград...“, рече и се сврте кон Тато. Тато се стаписа.

„Кажал само дека како комита знаел за што се бори, а ние на народот сме му продавале ветер и магла. Бил во Америка и видел што му треба на народот...“, рафално, сипливо лееше зборови, а Тато ја веднеше главата прудолу.

„Каде е сега?“, молбено пролафи Тато.

„Не знам ни јас...“, одговори бришејќи го оросеното чело со ракавот од мантилот. Црната лимузина се создаде пред нас. Мажиштата пријдоа и ги отворија вратите.

„Па јас бре во партизани го загубив здравјето! Други го загубија животот...“, почна да се срти. Одеднаш се смири. „Еве, можам да го пратам син ти да учи на државна сметка...“, се окуражи. Влезе во црната лимузина и ме погледна.

„Што сакаш да бидеш кога ќе пораснеш?“, ме праша.

„Местач на ќерамиди...“, одговорив. Црната лимузина замина, а нас не облеа прав.

ЖАЛНА ВЕСТ

Во уличката, на самиот агол, долго време самуваше дребна куќа со висока порта и распадната ограда, престорена во легло на маалските мачки. Маалчаните низ разредената ограда влегуваа во куќата и вршеа нужда. Летно време, низ прозорците се разлеваше неподнослива реа на мемла, измет и моч. Маалскиот совет напати бараше од општината да се расчисти овој маалски нужник, но од општинската управата известуваа дека тоа не можат да го сторат бидејќи куќата има сопственик.

И, еден ден се појави сопственикот на маалскиот нужник, мало човече стуткано во сиво одело, со како снег бела кошула, оглавно со пеперутка вратоврска. Имаше дебели окалки кои му го гмечеа дребното носуле, но опулот што извираше од дебелиите стакла збунуваше, ги правеше маалчаните несигурни. Главата му беше несразмерно голема во однос на телото. Додека чекореше се извиткуваше како полноглавец. Ќелавицата му блескаше како да е лачена а немаше ниту веѓи ниту трепки. На маалчаните им заличуваше на вистинска човечка карикатура прекопирана од шегобијните списанија, сега таинствеано оживеана само за да ги збунува. Тие со големо задоволство ќе си играа мајтап со оваа човечка креатура, но таа креатура имаше многу надмено однесување. Кога го прашаа како се вика, безвлакнестиот крупноглавест скаперник се претстави со таинствен глас: „Името ми е - Лајодисеја!“

Оваа човечка креатура со многу чудно име, Лајодисеја, многу брзо го среди своето запуштено дувло. Најми аргати од Бит пазар и тие само за еден ден губрето и шутот го стуткаа во арабаџиска кола и го фрлија во Вардар кај Кланица. Потем пристапија луѓе со некакви ламаринени канти закачени на грбот и со долги прскалки ја испрскаа целата куќа со мошне одбивни мириси. Кога стивна надрознувачкиот мирис, се појавија тројца молери кои молчешкум ја белеа неколкупати куќата и од надвор и однатре. Најсетне дојдоа уште помолчаливи мајстори кои со мрсни пцости наместија нова ограда и масивна порта од ковано железо. На сред металната порта поставија големо метално чукало во форма на ѓаволска глава и отворија мала дупка, шпионка.

Лајодисеја се всели во својот дом заедно со ситна, молчелива женичка и две дребни дечиња. Женичката воопшто не одеше кај соседите. Не ја отвораше портата кога некој намерник или сосед ќе ѝ тропнеше со ѓаволското чукало на порта. Не одеше кришум ниту в црква. Децата не излегуваа во уличката и не си играа со маалските деца. И, не пројде една година, жената со двете деца таинствено исчезна и никогаш повеќе не се врати.

По нејзиното заминување, се појавија луѓе во сини униформи кои се јазеа со метално забести качувалки на нозете по маалските бандери и спровираа плетени жици до куќата на Лајодисеја. На огромно изненадување на маалчаните, во уличката за првпат се разлеа метален свон. Свонеше телефон во куќата на Лајодисеја. Тоа беше прв телефон во маалото и сите, во чест на овој исклучително значаен настан, се собраа и групно појдоа на гости кај нивниот очигледно значаен сосед. По долго и упорно тропане со црната метална глава на ѓаволот, низ шпионката блесна просветлување, металната порта се раскрили и пред сите се појави нивниот таинствен сосед. Лајодисеја ги стрелаше со зол опул. „Што сакате од мене!“, расрдено праша. Маалската орда сакаше тој да чести за телефонот, најголемиот технички настан во историјата на маалото. Лајодисеја со презир рече дека има работа, нема воопшто никаква намера да прави глупости, и им ја тресна металната порта пред нос.

Од оваа невидена навреда за нив, маалчаните фрлија пизма врз него. На размин одбегнуваа да го поздрават небаре не го пулат. Не му бараа шеќер, сол и наут на заем, ниту пак го канеа на слатко. Го избришаа и од сите маалски должности. Децата, секогаш по дождовите, со грутки кал му ја облепуваа портата. Гранапчијата не му даваше нарјат на вересија а секој месец луѓето во сините униформи ја поправаа плетената телефонска жица пресечена кај чашките на бандерата во уличката.

Маалчаните имаа и сериозен проблем - не знаеа каде работи Лајодисеја. Каде оди и од каде се враќа со купчиња книги под пазувите? Маалскиот совет донесе одлука - да се пратат деца од маалската банда да го следат. Кога се вратија, босоногите маалски цагуриња тврдеа дека влегол во Офицерскиот дом. Од тогаш престанаа да му фрлаат калливи топки на портата и да му ги сечат телефонските жици.

Во едно жешко јулско пладне, падна дете од високо дрво сред уличката. Пенлива крв му бликаше низ устата. Добринко, маалецот од чие дрво падна детето, се стрча кон металната порта и панично чукаше со чукалото. Лајодисеја тивко отвори, го испули крвјосаното дете на умирање, пожелте како дуња и со тетеравење се спровна во куќата. Пријде кон телефонот и со моталката под слушалката долго вртеше барајќи линија. Потем со одважен глас побара итна помош. За тоа време Добринко со стравопочит ја разгледуваше собата чии сидови беа зафатени со рафтови стежнати од најразновидни книги. Итната помош веднаш дојде и го однесе пеплосаното дете, но тоа уште патем умре. Утредента дојдоа двајца милиционери и почнаа да ги испрашуваат редум сите во уличката. Не чукаа на портите, туку најгрубо влегуваа во куќите и веднаш грубо испрашуваа. Кога дојдоа до неговата порта, двајцата надмени милиционери застаанаа, смилено чукнаа и стрпливо чекаа. Лајодисеја отвори и тие љубезно го замолија да каже што се случило. Тој им раскажуваше мошне опширно, а тие шаркаа со нивните мастилави моливи по

извитканите бележници. Маалците од далечина го слушаа секој збор на Лајодисеја. За нив зборуваше такви гадости што тие со страв се погледнуваа меѓу себе. Го обвини и соседот Добринко дека тој е виновен што од неговото дрво паднало дете и загинало, бидејќи само кај крајно прост народ можело да се случи таква социјална срамота. На одење, итриот Гиго, чувар на градската плажа, ги покани милиционерите на кафе со наут и студена бунарска вода. И додека тие сркаа, Гиго одоколу, праша што работи нивниот сосед. Едниот милиционер се насмеа, плукна низ ретките, пожелтени заби и сркајќи го наутот изусту дека нивниот сосед е многу важна личност.

Добринко, маалецот од чие дрво загина детето, набрзо се најде во затвор. Жена му појде кај Лајодисеја и го молеше нејзиниот човек невин да не скапува в затвор. Тој ја слушаше нејзината збунета молба трепкајќи брзо со клепките зад дебелите стакла на окалките и место одговор - ја заклопи металната порта пред растревожената жена. Добринко одлежа две години затвор.

Лајодисеја очигледно не ги милуваше многу своите маалчани. Тивко одеше од дома, уште потивко се враќаше. Никого не отпоздравуваше, а ако некој по грешка го поздравеше, тој се преправеше дека не го видел. Застануваше единствено пред бандерите и со љубопитност ги разгледуваше малите, во црно обрабени плакати за жална вест. Тогаш ги пикаше своите дебелите окалки дури во хартијата за да ја разгледа сликата и на глас го читаше името и презимето на починатиот. Маалчаните брзо ја воочија оваа негова слабост.

Еден врнежлив ден, со неколку книги под едната мишка а со чадор во другата рака, стапна во уличката токму кога плакатчијата коваше со црни клинци свежа објава со жална вест врз маалската бандера. Лајодисеја застапа и фрли љубопитен опул врз сликата, се вкочани и го прочита гласно името и презимето. Молчеше, растревожен, неколку минути. Потем почна да се кикоти со чуден, продорен глас. Дождот лееше а Лајодисеја не престануваше со смеењето. Маалците кои се враќаа од работа се собраа околу него. Гиго го праша зашто се смее а тој, покажувајќи на жалната вест закачена на маалската бандера, одговори: „Тоа е жена ми!“. Маалчаните, збунети и обеспокоени, се напикаа во своите домови.

Во еден спарен септемврски ден, кога завладеа тешка епидемија на смртен менингитис, Лајодисеја повторно се смееше крај жалната вест на млада девојка. „Ќерка ми!“, им велеше на љубопитниците. Со страв му рекоа дека треба да плаче, му умрела ќерка, а тој им одговори: „ Кога се окотува дете, се плаче! Тогаш духот се плени во лушпа клетки. При умирање треба радост! Тогаш духот го парчосува ропството на материјата...“ Маалците се крстеа и тивко велеа „пу-пу“ околу себе. Се страшеа да не ги урочат неговите чудни умствувања.

Следната зима се раскиоти пред бандерата со жалната вест за младо момче. „Син ми ...“, велеше иако тие ништо не го прашаа.

Една зима, голема црна лимузина со тешка мака пријде и се паркира во уличката. Од тогаш секој ден одеше и се враќаше на работа со црната лимузина која ги беспокоеше мирните маалчани. Ниту еднаш не качи ниту едно дете, ниту еден сосед да го провози малку со автомобилот низ маалото како што беше маалскиот адет. Маалчаните го замразија и автомобилот откако прегази две маалски кокошки и една мачка. Неколку пати возачот остануваше во маалото со издупени гуми.

Лутиот Лајодисеја за казна им праќаше милиција што им пишуваше казни. И, кога сите маалчани од уличката платија дебели парични казни на судот за прекршоци поради издупчените гуми од црниот автомобил кој им го прегаци и петелот - најгласен песнопеец и маалска гордост, на маалчаните дефинитивно им прекипа од нивниот натрапник.

Дента беше многу жежко и тој, откако излезе од лимузината, со шамиче ја избриша испотената ќелавица и кусиот врат додека лимузината излегуваше од тесната уличка. И, бришејќи ги окалките полека пријде кон бандерата, ги стави окалките врз носулето, се загледа во жалната вест, пребледе како крпа и се ничкоса во прашината. Добринко му фрли бокал студена бунарска вода в лице и тој си дојде на себе. Седна на земјата. Со раката која му трепереше како зелен ластар покажа на бандерата.

Од плакатата со објавата за жална вест ги гледаше негова слика! А неговото име со дебели мрсни букви беше под сликата. Лајодисеја, престашен до немајкаде, промрморе: „Тоа е знак!“, стана и почна да ги собира плакатите од маалските бандери.

На зајдисонце, дојде кај Добринко и со треперлив глас го замоли да го однесе в црква. Добринко го повика Гиго и двајцата, држејќи го под рака растреперениот сосед, појдоа в црква. Бараше литургија за закоп. Попот го праща за чиј закоп. Тој од пазувите ја извади објавата со неговата жална вест и ја покажа. Попот се прекрсти и долго пееше, а тој гледаше со заталкан опул некаде пред себе. Гиго и Добринко на раце го вратија својот сосед, испеан за мртов, пред неговата порта. Лајодисеја, збунет, чукна со ѓаволското чукало на сопствената порта, ја отклучи и како накажан, таговно се нурна во својот дом.

Утрото дојде црната лимузина и се паркира пред уличката. Лајодисеја не излегуваше. Возачот, по долго исчекување, излезе од лимузината и дојде до портата. Чукаше долго со ѓаволското чукало, но никој не му отвори. Портата беше затворена. Возачот збунет замина, но по неколку часови се врати со милиционер и еден мајстор. Соседите се насобраа и љубопитно гледаа што се случува. Кога мајсторот ја отвори металната порта, милиционерот тивко влезе во куќата.

Во сабата, на подот беа расфрлени плакатите со неговата жална вест. Тој беше спрострен мртов врз нив, со втренчен поглед и со вкочанета насмевка на лицето.

СВИСКО

Маалото имаше ѓаволски убавец.

Мајка му Вита, наемна работничка во фабриката за конзерви, беше дребна женичка со крупна глава, со плачлив опул, затскриена со гргурава костенлива коса и со кожа бела како алабастер под која синееја змиулести вени. Татко му, Волкашин, огнар на парна локомотива, беше невообичаено висок човек, со дебели, црни мустаќи и густе, црни веѓи кои му се преклопуваа преку челото над орловскиот нос.

Од неговиот зол опул луѓето трпнеа од јанса небаре ги колве. Со секој збор кажуваше и недолични пцости. Постојано беше воврен во широк, темно син, маслосан работен костум, овенчан со железнички качкет над веѓите, и обуен во преголеми црни чевли што на секој исчекор застрашувачки чкрипеа. Катаден цигара му чуреше од левиот агол на устата. Беше стрвен на мезе и на чашка ракија. На соседите постојано им раскажуваше ист настан зачинет со мрсни пцости: неговата збредтана локомотива застанува дури цел километар од како ќе почне да сопира забележувајќи оти згазил човек на пругата. Со задоволство ја опишуваше чудната реа на излеаниот мозок од смачканиот череп, грчот на здробените црева, шиштењето на раскинатите бели дробови. Соседите го избегнуваа небаре е прокобен ут.

Волкашин и Вита долго време немаа пород. Вита се оплакуваше на сосетките оти талкаат и кај женски доктори и кај бајачки, но попусто трошат и време и пари. Еден ден, двајцата ги снема од маалото. Соседите се исчудуваа. Куќата им се престори легло на маалските мачки. Но, една студена врнежлива ноќ, екна чкрипеж на чевли и се слушна детски плач. Се враќаа со дете. Волкашин ја отклуча бравата и со мака ја отвори портата. Чкрипењето на вратата, детскиот плач и пцуењето го разбуричкаа зачмаениот маалски спокој.

Детето го крстија Марко, но маалчаните веднаш му дадоа прекар Свиско. Израсна во убаво и силно момче. Но, како растеше, така маалото од него немаше спокој. Сакаше да се тепа. А тепаше безмилосно, со пуштање крв низ нос, кршеше заби, дупење глава, раскинување бузи. Со тенгало фрлаше камења по главите на случајните поминувачи. Ако некој им стапнеше в куќа да се оплаче од неговата пакост, Вита го дочекуваше со страшни клетви, а Волкашин ги бркаше со најгруби пцости. Луѓето бегаа од нивната куќа како од змиско дувло.

Војната го затекна Волкашина во Белград. Кога се врати претрашено раскажуваше оти Белград е срамнет со земја од бомбите на германските „штуки“. Потем на камениот плоштад заштракаа цокулите на бугарската солдатеска. Некои луѓе од маалото отидоа да ги поздрават, но Волкашин и Вита останаа дома.

Маалските неранимајковци се договорија да го претепат Свиско во најтесниот маалски чикмак. Го начекаа а тој, кога ја здогледа маалската орда, почна да вреска небаре го колат. Дотрча Вита и како подивена кучка се насрчи на ордата. Утредента Волкашин разгласи во малото да не му го чепкаат синот, оти ќе ги згази со неговата локомотива.

Партизаните почнаа да прават диверзии на пругите и тој сè поретко патуваше. Од бугарската железница наместо пари добиваше кумур. Вита го продаваше по соседите за левови. Двајцата јадеа со месеци варена зелка и печен компир оти со дребното брашненце што го имаа Вита само за Свиско месеше леб.

Партизаните го ослободија градот в зима, а комунистите пред Божиќ го собраа Волкашина и го испитуваа со денови. Не му пронајдоа вина но сепак мораше да потпише дека се кае што работел за окупаторската власт и железница. Го вратија на работа во ложилницата накитена со слики на Тито и на Сталин. Мораше деноноќно да помага во ремонтот на саботираните локомотиви. Дури по неколку месеци му дадоа да ложи оган во локомотивите.

Свиско на училиште беше меѓу најдобрите ученици и во осмо одделение беше одреден да ја носи штафетата на младоста. Тоа беше настан од судбинска важност за училиштето, за директорот, за Свиско, но и за Волкашин. Според планот изготвен од Комитетот, на крајот од свечена приредба Свиско ја прифаќа пристигнатата штафета, одржува свечен говор и потем истрчува педесетина метри и ја предава штафетата потаму.

И, пионерот Свиско, со крупна петокрака на титовката и со свилена црвена марама околу вратот, ја подигна штафета високо над глава и во име на народот, го поздрави Тито, Сталин и партијата. Настапи застрашувачки молк. Претходните денови се случи политичкиот раскол меѓу Тито и Сталин и во затвор се одеше веќе само ако некој го спомене името на Сталин. За ова незнаење на Свиско директорот итно беше сменет и незнајно се изгуби. Волкашин со денови беше на испитување, а Свиско почна да добива лоши оценки. Кога ја скрши сликата на Тито во училницата, го истераа од училиштето.

Сите маала имаа свои банди, страв и трепет за луѓето од другите маала, а и за милицијата. Минувањето низ туѓо маало по стемнување секогаш носеше опасност од печалење добар ќотек од маалските банди. Да се фати девојка од туѓо маало беше опасно и по живот. Маалските банди освен одбрана на својата територија организираа вносни кражби, се занимаваа со црн шверц и претепуваа по платена порачка. Традиционално еднаш годишно, за да се знае која маалска банда е најсилна во градот, се организираа крвави меѓумаалски тепачки кои секогаш оставаа по некоја жртва.

Свиско, нагло престорен во лош и проблематичен ученик, побара прием во нашата маалска банда. Приемот секогаш значеше сверско тепање со член од бандата и единствено победа му обезбедуваше место во дивата маалска орда.

Маалскиот убавец ги поднесуваше ударите, плукаше крв и кога сите помислија оти паѓа, фркна и како здивена мачка се прикleshти на вратот од противникот. Почна да му го гризе гркленот. Со тешка мака го откорнаа свампирениот убавец од крвјосаниот врат на мускулестиот дибек.

Пребрзо нарасна во маж од чија ангелска личнотија сите streпеа. Од маалото се губеше со денови, а се враќаше со модринки. Јадеше чоколада, пушеше миризливи странски цигари и пиеше странски пијалоци. Со карти ракуваше како маѓесник. Стрaшеше соседи покажувајќи разни ножови. Кога насети дека шефот физички ослабнал, во тепачка му ги скрши двете раце и вилицата. Свиско стана немилосрден шеф. По негов налог бандата почна да се тепа со помош на синџири извадени од мотори и велосипеди. Во еден годишен крвав меѓумаалска бој, шест момчиња од противничката банда двај преживеаја тешка кома, а еден беше убиен. Свиско исчезна но беше уапсен на граница. На судењето го обвинија за главен виновник. Додека беше в затвор, главниот сведок против него беше најден дома обесен на синџир.

Од затвор се врати тивко, со острижана и сведната глава, мирен како јагне сугаре. На Вита ѝ се жалел оти во затворот душата низ газот му ја извадиле. И додека тој мораше катаден да се јавува во милициската станица, Волкашин одеше на курсеви за машиновозач. Со пеколни маки положи за машиновозач и направи големо честење. Кога Свиско се испијани, почна пред сите гости да крши шишиња. Вита,

растреперена, пријде да го смири а тој со удар во брадата ја кутна на земја. Волкашин срипа, застапа пред Свиско, го прострела со својот сверски опул и пцуејќи промрмори оти еден ден сигурно ќе го смачка со локомотива.

Сепак, да не го гледа дома некадарен, Волкашин го запиша денгубникот во градскиот боксерски клуб. Свиско почна да тренира катадневно. Потем му дадоа дозвола да боксува на меѓуклубски натпревари. Волкашин и Вита редовно одеа на боксерските натпревари и бурно навиваа за него.

Постојано победуваше. Почна да се шета со костум и вратоврска; купи и велосипед. Но, во една рутинска борба, по првиот клинч, доби страотно кроше в брада и се ничкоса како покосен. Одбројувањето до десет заврши а тој не се помрднуваше. Настана паника. Судијата хистерично бараше доктор, а Волкашин срипа на рингот пцуејќи. Вита пропишти небаре ја колат, а неговите маалчани леплосано гледаа во својот урнат херој.

В болница лежеше во кома три месеци. Во весниците објавија оти неговиот противник, поради грижа на совет, се обесил дома со синџир.

Дента кога престашените маалчани слушаа на радио оти Сталин умрел, низ маалото се разлеа чкрипење на чевли. Низ улицата чекореа Волкашин и Свиско, следени од расплуканата Вита. Свиско чекореше несигурно и со пелтечлив глас ги поздравуваше вчудовидените соседи.

Со големи усилби Волкашин успеа да го вработи како чистач во ложилницата. Свиско доби широка едноделна сина униформа, железничарски качкет, чкрипливи црни чевли, саѓи по лицето и сува кашлица. По една година го преквалификуваа во огнар и го одредија за огнар на локомотивата на татко му.

Неколку пати неизбежно газеа луѓе на отворена пруга. Кога ќе завршеше милицискиот увид, Волкашин со вреќа в раце спокојно ги собираше распарталавените делови од прегазените луѓе. Некаде кон Гевгелија ги нападна толпа луѓе, сметајќи оти тие се виновни за грозоморната смрт на невнимателниот другар. Свиско се насрчи на толпата со ревење на свер и тие се разбегаа по полињата.

Неговите врсници од маалото и од бандата почнаа да се женат. Свиско сакаше да оди по свадбите и се пијанеше безмерно. За членовите од неговата поранешна банда обврзно беше кум, а тоа му создаваше големи трошоци. Вита го колнеше за прекумерните трошоци а тој тогаш, лут, напати креваше рака да ја удри. Опулот на Волкашин го пресекуваше. Но сепак, Вита катаден неуморно му го клукаше умот оти и тој треба да се ожени, да има пород. А тој менуваше многу и тоа убави девојки. Понекогаш имаше по неколку девојки истовремено. Повеќето од нив ги носеше дома и Вита секогаш ги гостеше со слатко од тиква. Еден ден, додека ја послушуваше најновата девојка на синот, Свиско ја предупреди Вита оти ја гости идната снаа.

Приредија невидена свадба. Три дена зурли, чалгии и тапани го тресеа маалото; три дена се јадеше и пиеше и три дена Свиско не се трезнеше. Од преголем напор Вита доби срцебиење и мораше да се лекува во болница.

Изминаа три години, а Свиско не добиваше пород. Вита попусто ја носеше убавата снаа по бајачки и бањи. Ја смести и в болница. Ја прегледуваа со денови и ѝ рекоа на Вита оти снаата ѝ е в ред, бараа да го прегледаат синот. Свиско долго време не сакаше ни да слушне но, по долго молење и плачење на Вита, сепак отиде на испитување. Кога му соопштија оти грешката е кај него, нешто не е в ред со неговото семе, се струполи на мермерниот под. По една недела ја избрка жената од дома. Вита повторно доби тешко срцебиење и одлежа цел месец во болница.

Волкашин и Свиско беа на пат кога маалото го зафати поплава. Брзиот прилив на студената и каллива вардарска вода ја зароби Вита, болна и изнемоштена, во нивната трошна куќа. Кога се вратија, ја бараа по прифатилиштата преполни со очаени поплавеници. Откако водата скипна, со јанса во срцата, газејќи до глуждови низ студената тиња, со двајца милиционери отидоа во маалото и влегоа во својот поплавен дом. Ја најдоа Вита дури на таванот, под ќерамидите.

Беше мртва. Во скочанетата рака држеше пожелтен лист хартија. Свиско пријде, го зеде и го прочита. Почна да се тресе, испушти грозоморен рев на свер и се нафрла врз Волкашин гризејќи го за врат. Пријдоа вчудовидените милиционери и го откинаа од Волкашина. Се нафрли и врз мртвата Вита. Го сместија во лудница.

Волкашин престана да пцуе, орловскиот опул му се замати, косата и мустаќите одеднаш му обелеа и повеќе не пушеше. Свиско од лудницата се врати по шест месеци, со сведната и острижена глава.

Волкашин го однесе на гробишта и му го покажа гробот на Вита. Свиско запали свеќа и стоеше сè додека свеќата не прегори. Пеш се вратија од гробиштата.

Цело време молчеа.

Го однесе во ложилницата и му рече да ја исчисти неговата локомотива. Потем Волкашин се качи во кабината и го запали огнот во ложилото, гледајќи ту во инструментите, ту испуштајќи пареа. Го извика Свиско и му нареди да го погледне компресивниот лост. Свиско полека се спровна меѓу најголемите железни тркала. Локомотивата одеднаш тргна напред. Ложилницата се исполни со грозоморни крици. Потем локомотивата се врати назад. Под челичните крвјосани тркала испаруваше смелено месо, коски, црева, мозок.

Никој немаше смелост да ги собере раздробените делови. Волкашин ја зема вреќата и полека собираше дел по дел од своето прегазено чедо. Го закопа до гробот на Вита.

Дента кога требаше да појде на судење, градот го погоди разурнувачки земјотрес. Во маалото само неговата куќа се урна до темел. Маалчаните веднаш се нафрлија во отстранување на урнатините. Го најдоа Волкашин здробен кај вратата. Од пожелтена, стуткана хартија што му ја извадија од скочанетата дланка, спасителите со тешка мака успеаја да прочитаат: „... по нивно барање им се дозволува да посвојат дете“.

Го закопаа во гроб веднаш до гробовите во кои беа погребани Вита и Свиско.

БОРИНЧИЊА

Печката спокојно баботи и јас седнат до неа, со нозете спружени во топлата перна, занесено читам книга.

„Добар си? Да не си болен?“, прашува загрижено.

„Не...“, велем тажно.

„Аха? ...Што читаш?!“, допрашува.

„Читам за некое многу сиромашно девојче кое на снежен студ и мраз продава кибритчиња...“, велем и ги бришам солзите.

„Многу тажна приказна...“, одговара Дедо. „И? Како завршува приказната?“

„Не сум ја прочитал сè уште до крајот...“, кажувам со страв за крајот на приказната.

„Во приказните секогаш сè завршува добро“, ме теши Дедо, доаѓа до прозорецот и сирка во снежинките што тивко паѓаат во дворот потонат во синкаста темнина.

„Дедо, што ќе се случи ако девојчето се разболи на студот?“, прашувам загрижено.

„Тоа не се случува во приказните. Таа ќе ги продаде сите кибритчињата и ќе се омажи за најубавиот принц“, ми вели скоро подлутено.

Вратата одеднаш се отвора и во налет на студенило и рој игриви снежинки влегува Тато, посеан со снег. Ме поливаат студени снежинки што се топат по моето жешко лице и врелите раце. Мама со метличка внимателно му го мете снегот, а потем Дедо му го позема капутот.

„И?“, прашува загрижено.

„Не ме примија!... Дај ми тутун, многу сум нервозен“, му вели на Дедо. Дедо му витка цигара. Тато ја пали и веднаш се закашлува.

„Лут ти е тутунов“, кажува кашлајќи.

„Нема друг“, одговара Дедо.

„Прегладнев од акање по работа“, зборува Тато сместувајќи се на масата, подисправајќи ја со дланка испуканата мушама. Потем од шкафчето на масата полека вади посивени лажици и вилушки со искршени заби, а Мама става лимени чинии со испукано дно. Од кумбето го зеде топлиот лонец и почна да налева ретка супа во која пливаа неколку листа јантарна лаана.

„Леб?“, бара Тато. Мама врти со глава.

„Немаш квасец?“, Тато прашува луто.

„Немам брашно!“, подвикнува Мама. Солзи ми капат од лицето, паѓаат врз жешката плоча од шпоретот и чрчорат.

„За една недела ќе дојде Нова година...“, ме теши Мама.

„Ќе дојде и Дедо Мраз и ќе ни донесе сè што ќе посакаме“, се надоврзува Дедо.

„Во книгите пишува дека Дедо Мраз е измислен“, кажувам важно.

„Детево премногу чита“, се вчудоневидува Тато.

„Кога читам, не сум болен... И, во приказните крајот секогаш е добар“, му велам горделиво.

„А зошто читаш толку многу, сине?“, ми вели грижливо.

„Дедо вели дека во книгите е собрана целата умност на луѓето“, му се доверувам. Сркам гадлива супа од лаана небаре јадеме царска гозба од приказните и молчине. Кога ги испразнивме чиниите, се погледнуваме меѓу себе.

„Гладен сум...“, кажувам. Дедо станува, става шубара на глава, го облекува гунчето и тивко излегува...

Се враќа дури утредента, нагрбен со голема вреќа. Пред мене ја спушта вреќата, ја одврзува, ја вовира раката во вреќата и ми покажува снопче боринчиња цврсто заврзани со црвен, волнен конец.

„Ги чував како суво злато, за аманет, за недај боже... И, тоа недај-боже дојде... Да ги продаваме боринчињавата!“, тивко зборува и вади снопчиња тенки, лепливи белузлави дрвциња. Ме замајува силен мирис на смола, небаре сум заталкал низ борова шума.

Боринчињата служат за потпала на домашниот оган, многу се бараат и се продаваат за добра цена. Секоја домаќинска куќа треба да чува боринчиња оти тие носат среќа и ја штитат куќата од лоши уроци.

„Утре ќе појдам на пазар и ќе ги продадам сите боринчиња. Со парите што ќе ги спечалам, ќе купам и брашно, и сол, и шеќер, и масло...“, Дедо набројува со занес.

„И лекови“, надодава Тато.

„И книги!“, крескам со засипнат глас.

„И месо!“, се приклучува и Мама во набројувањето.

Низ прозорецот стенка темнината што трепери под ројот снегулки. Тато ја згаснува треперливата светлинка од газеиената ламба и собата ја облемува темнина...

Рано наутро, Дедо и Тато со вреќата боринчиња, цапајќи низ високиот снег што крчкаше под нивните чевли, низ раскрилената порта се упатија во белината на малото запретано со снег. Гледам по нив низ замаглениот прозорец закован од ледените смрзотинки.

„Ќе ги продаваат боринчињата?“, ја прашувам Мама. Таа молчи и ме пипка со дланката по чело. „Повторно имаш оган...“

На масата стојат три снопчиња боринчиња. Мама брзо се забрадува со големиот шал, обува налани и зема две снопчиња боринчиња. „Ќе појдам кај соседите, ќе ги продадам и ќе купам илјач за тебе...“. Печката тивко згаснува. Легнувам на креветот, се свивам во клопче, замижувам, и полака заспивам... Треперам. Собата е темна. Ќибритот го нема таму каде што стои. Талкам по студената темнина на собата и се тресам од жешки морници. Одеднаш застанувам. Некој стои сред соба.

„Сакаш ќибритче?“, ме прашува.

„Сакам...“, одговарам плачливо.

Креснува спасоносен пламен пред моето лице. Со трепет го ставам боринчето во пламенот на ќибритчето. Дрвцето гори брзо, шумливо и со потпукнување. Се смеам воодушевен од прсливото пламенче во мојата рака. Го спопикувам разгореното боринче во ќумбето.

Го барам дарителот на пламенчето. Ми се темни на опулот, пред очи ми искрат безброј игриви ѕвездички и ми шумоли во ушите. Не можам да го различам ликот на натрапникот.

„Каде е татко ти?“, прашува.

„На пазар со Дедо“, одговарам.

„А мајка ти?“, ме пресекува свонлив глас.

„Продава боринчиња кај соседите...“, одговарам. Опулот ми се избиструва. Во натрапникот распознавам мало, синооко девојче во парталосано руво што потцупнува босоного сред соба.

„А зашто ја продаваат вашата среќа?“, ме прашува стапнувајќи со своите боси стапалки врз мене. „За да купат храна и лекови“, одговарам со стенкање. Таа ме гледа со своите ококоравени, сини очулиња, прснува да плаче и срипува од мене.

Продишувам полесно. Брзо, преплашен до коска, станувам тетераво и ја затворам вратничката од ќумбето. Синооката го зема снопчето боринчиња в рака.

„Ќе ти платам со ќибритче“, ми вели. Треперам. Ми става нешто в дланка.

„Морам да ги продадам ќибритчињава...“, кажува тажно, ја отвора вратата и излегува во дворот, оставајќи траги на боси нозе во снегот. Боринчето догорува во ќумбето. Собата се лулка и јас пропаѓам во некаква сива и топла мекотија... Ги отворам очите. Врз масата гледам брашно, сол, шеќер, јаболки, џириринки, наут.

Мама молчешкум ги спастрива во тенџиени кутии. Тато приоѓа и ми ја става раката на чело.

„Се освести!“, свикува радосно. Веднаш приоѓаат Мама и Дедо и ме гледаат. Мама ми дава лажиче со смрдлива течност.

„Ајде, испи го шурупчево...“, ми го турка в уста и јас со гадење го проголтавам. Печката силно баботи и во собата се чувствува заносна топлина.

Седнувам на креветот.

„Каде е девојчето?“, прашувам. „Беше во собава, со мене...“, им кажувам тивко. „Отиде низ двор, боса по снегот...“, скоро со плач изустувам.

„Сине, имаше треска, си бладал...“, ми вели Тато со смирен глас.

„Во дворот нема траги од боси стапала“, додава Дедо.

„Ти се сторило на сон како да е на јаве“, ме теши Мама и ме гали го косата.

„Каде ми е книгата?“, кажувам. Тато погледнува брзо во Дедо и во Мама и кажува: „Со неа го запалив кумбето...“

„И како завршува приказната за девојчето со кибритчиња?“, прашува Дедо. Молчам. Тато запалува цигара и шета низ соба.

„Не е важно како завршува таа приказна“, вели скоро луто, вовлекува брзо чурови од цигарата и павка низ собата. Се закашлувам од надрозувачкиот чур на цигарата.

„Девојчето беше тука! Ми ги купи боринчињата и...“, се заскрнувам од силна кашлица.

„Боринчињата си ги изгорел во кумбето!“, брзо одговара Тато. Мама го гледа прекорно. Кашлам долго и кашлицата ме изнемоштува. Се простирам на креветот.

„Одмори се...“, ми вели Мама грижно и ме покрива. Тато ја гасне цигарата а Дедо со рака го растура синкавиот чад низ соба.

Се стуткувам под покривката.

РИСТО КАЈЧЕТО

Сув како исушена сараџа, со испукани галоши што чкрпат, со маслосан кожен качет натегнат над очите, со преголем, виснат мантил, со прешироки панталони со ногавици што се алкаат по земја, со дебели, застрашувачки веѓи, со долга брада и со вечно догорче од цигара во аглот на устата, Ристо Кајчето небаре беше подвижно плашило. Кога дојде во маалото, Ристо Кајчето ми заличи на застрашувачки

пустиник. Стоеше сред уличката, и со засипнат глас ме растресе со прашањето: каде е бројот девет? Се прекрстив и молчешкум, застрашен од неговиот адски изблик, се фатив за крстот под врат и го пружив кон него. Тој не ме опули ни со кришка поглед. Маалските цагуриња со јанса се собраа околу него и со цагорење му ја покажаа куќата со бројот девет. Таа куќа се сметаше за вампирско дувло и од неа катаден рееше неподнослива смрдеа. Децата се разлетаа од Ристо Кајчето како сколовранци истерани од посеана нива и се свиткаа под мојот петрафил.

Куќата со број девет немаше стопан и беше вистинска рушевина, лежиште на маалските мачки, скришно место за кокошките што ги колеа и јавен маалски нужник. Ристо Кајчето во неа стапна со чекор на таинствен грешник. Со денови потполно сам чукаше, коваше, делкаше, копаше и раскопуваше низ адската куќа, и од неа фрлаше ѓубришта и шут. Не бараше помош од соседите. Набрзо се раширија застрашувачки гласини дека Ристо Кајчето, кога ќе се испијани, се перчи дека не бил човек, туку дека како риба бил создаден во езеро, од рибина икра. Сепак, Ристо Кајчето во маалото се прочу како ненадминат риболовец. Некои луѓе тврдеа со сигурност дека кога Ристо Кајчето ќе фрли јадица во вирче вода, сигурно ќе извади риба.

Долгнавестата трска, спастрена со најлон конец, тапа од плута, парче олово од паста за заби и две јадици, беше негов нераздвоен дел. Најчесто одеше по риба на Вардар. Ловеше риба пред да појде на работа, ловеше риба по работа, на стемнување, во темнина, пред зазорување, кога пукаше силен студ и мраз, кога лееше дожд како од крбла и кога сонцето безмилосно жареше до бесвест.

Имаше неограничен избор на мамци. Кога ќе засмрдеше од далеку, знаев дека копал и риел бели црви на ѓубриштето кај кланицата. Црни црви фаќаше по маалските ѓеризи, а кога врнеше, од тревата крај јазот собираще купчиња голи полжавчиња. Собираще и ларви, муви, скакулци, гасеници, мајски бумбари, жапчиња, пијавици, црева од кокошки, пантличари од јагниња, ракчиња, школки, јајца од мравки, коњштипи. Одвреме-навреме од неговата куќа се вишнееше пареа со волшебна реа. Тогаш тој вареше пченкарно брашно во кое ставаше валеријан, правеше каша од варен компир со растопен кашкавал, цедеше сок од лук, кромид, калинка и од црници, мешаше кўспе со мелен сусам натопено со преварена крв од кокошка.

Неговата куќа повторно се престори дувло на неописана реа што оддалеку тера на повраќање. Соседитеите ме викаа напати, кога Ристо не беше дома, да фрлам светена водичка на неговата врата, да не ги фатат уроци. Со светена водичка и со китка босилек му ја прскав портата и кога тој ќе се вратеше, се пулеше во божјите капки вода и шлапкаше со устата како риба фрлена на суво. Од опулот му блескаа ровји.

Од риболов секогаш се враќаше со риби. Во почетокот, одеше од куќа на куќа со уловените риби и ги нудеше за ниска цена, за чаша ракија, но подоцна, откако се прочу низ маалото дека лови парамани риба, уловот брзо го продаваше. Неговата слава како добар рибар толку нарасна што луѓето му ги купуваа рибите патем, додека се враќаше дома.

Работеше како сечач на леб во работничката менза на кланицата и напати го казнуваа поради нехигиена, но тој беше непоправлив. Кога шефот му се заканил дека или ќе доаѓа искапен на работа или ќе го избрка од работа, се исплашил, се

испијанил и заакал кај маалската бајачка, и дал три крапа кои сè уште мрдале со усните и и рекол да фрли црна магија на неговиот шеф од мензата да не го истера од работа. Бајачката измолкнала по две крлушки од трите крапа и ги палела во пламенче од газија измешано со камфор. Му рекла дека магијата ќе фати. Си заминал спокоен.

Сè повеќе и повеќе труеше на скапаници и на риба и најпосле го избркаа од мензата. Дента кога доби отказ од работата, го сретнав попат како ја пцуе државата. Застана пред мене, ми се опули в лице и со засипнат глас, небаре ме прекорува, ми кажа таговно оти и по Божја волја останал без корка леб. Кога го прашав зашто не се капе, ми одговори дека тој е риба што живее на суво. Се прекрстив, го бакнав крстот и му реков дека неговото име Ристо значи рисјанско Исус, а во името на Исус Седржателот се крие рибата како заложба на неговата вечна тајна. Ме погледна и си замина.

Сепак, Ристо Кајчето продолжи да живее од уловената риба. За слави и разноразни верски пригодности ги праќав маалците кај Ристо Кајчето да му нарачуваат риба. Кога ќе му кажеа дека се испратени од мене да им даде риба за слава, тој одеше на риболов и секогаш се враќаше со саканиот улов. Ловот со трска и јадица со тапа постепено го замени со тел, потем со сак, сертме и вршка, а користеше и мрежа - ноќница и загажњаци. Маалците зборуваа дека станал и ненадминат мајстор за мрежа-чекало, самица и стракови. Беше вистински маѓесник за лов на крап, но по желба на соседите фаќаше и караш, и линиш, и клен и бојник. Кркушката му беше рутински лов, мрената ја ловеше само напролет, црвеноперки ловеше само од еден килограм, а ако тргнеше на лов на белвица, секогаш се враќаше со кофа полна со овие сребрени рипчиња. Ловеше и попадаика, перкија, писа, мергур и пласкум, но најповеќе се фалеше кога ќе донесеше пастрмка.

Кога ќе уловеше голем сом, настануваше вистинска маалска прослава. Тогаш соседите одеа кај Ристо, а тој сечеше и им продаваше парчиња сомовина, или за пари или за шише ракија. Месото од сом беше на висока цена оти владееше убедување дека ако го вкусат, децата од него ќе бидат поумни, мажите ќе имаат поголема сила, а жените ќе бидат плодни.

До мене се раширија злокобни гласини дека на Вардар, кај Гевгелија, Ристо уловил сом поголем и од него и од тогаш почнал да зборува сам со себе. Загрижен, дојдов во дувлото на Ристо и додека тој работеше околу обесениот сом и зборуваше нешто неразговорно со самиот себе, го попрскав со светена водичка.

Тој срипа како ранета сверка и се устреми кон мене. Мислев дека ќе ме здроби, толку сила бликна од него. Сепак, се успокои и ме праша зашто го прскам со светена водичка. Му реков гласно дека самиот тој треба да каже. Смирен како бајче почна таинствено да ми раскажува дека јато синокоси русалки, прудолу од Демир Капија, излегле од вода, го полазиле додека спиеа крај Вардар и му се пикнале во умот. Почнале да му го пијат умот, арно ама, во тој момент сомчиште почнало да го тресе конецот. Ристо срипал и додека главата му пукала од здивените русалки, со смртна мака го извлекол сомот на брегот. Сомот почнал да стенка и од неговото стенкање русалките се разбегале од умот на Ристо и се пикнале во главата на сомот.

Сомот беше обесен среде дворот, закачен на ченгел на дуњата. Се пулев со стравопочит во големата, расчепатена уста на сомот и додека ги мерев големите мустаќи Ристо сечеше месо од сомот.

Додека тој сечеше месо, пулејќи во зинатата уста на мустаќестиот сом, го прашав:

„Зашто те викаат Кајче?“. Ме погледна со чудење.

„Никој не ме прашал до сега зошто се викам така...“ Го плукна догорчето до уста и седна на крвјосаната пирустија. Го надигна шишето ракија што беше на земја и пиеше со брзи, жедни голтки. Потем жригна силно, ја избриша устата со маслосаните и крвјосани раце и со прашален поглед се сврте кон мене. Го надигна повторно стакленото шише и го испи брзо, како да црпе невидлива снага од смрдливата течност во него.

„Мајка ми ме родила во кајче, крај езеро...“, одговори таговно. „Ме родила копиле... Се разлутил водениот Дајбог на езерото и пратил страшна луња. Се створиле силни бранови и луњата ги испокршила сите кајчиња. Езерските бранови ме фрлиле на брегот, а нејзиното кајче се изгубило по езерото... Никогаш не ја нашле. Ја грабнал езерскиот Дајбог... Кајчето го нашле заглавено во еден далјан... Израснав сирак, во дом крај езерото...“, зборуваше со засипнат глас, како да има риба во голтникот. „Ловев пастрмки, летници, белвици, крапови, кленови, скобаљи, грунци, моронци, плашици, јагули... Ловев и ги гледав во нивниот опул како умираат на суво, додека им се сушеше рожницата... Чекав да примам од нив глас...“, зборуваше и плачеше.

„Од кого?“, прашав.

„Од мајка...“, кажа тивко.

Одеднаш удри луња. Виори се множеа околу нас. Од небото се истури силен дожд. Сомот одеднаш се помрдна. Ја отвори устата и почна да голта капки дожд. Од очите му молсна животен опул.

„Сè уште е жив!“, реков.

„... Жив?“, како ехо одговори Ристо и почна да се смее. Одеднаш се турна на земја, во калот, и се засвери во сомот.

„ Гласот од русалките...“, прозборе како сам за себе додека ветерот го поливаше со дожд.

„Да појдам на езеро!?... Ќе фрлам мегдански влак каде што е најдлабоко!?... Кога ќе пукне полна месечина, во месец златец, сам треба да го влечкам влакот до Трејца!“, ечеше од неговата уста.

Му пријдов. Опулот му талкаше некаде далеку. Одеднаш стана. Стоеше и не се помрднуваше. Сомот жедно голташе капки дожд.

„Мајка ми ќе биде во влакот со рибата...“, тивко прозбори. Се сврте кон мене. Од очите му бликаше пламен.

„Одам да ја уловам мајка...“, рече и излезе низ портата.

Во весникот, по два дена прочитав дека на Охридското Езеро, пред Трпејца, е најдено празно, заталкано кајче врзано на голема езерска мрежа. Кога ја извлекле мрежата, целата била искината.

Кога затопли, со автомобил појдов за Ѓурѓовден на Свети Наум. Автомобилот ми застана токму кај Трпејца и не се помрдна од место. Се устремив кон стрмите крајезерски градби.

Никој од Трпејца не го познаваше Ристо. Ми кажаа дека кајчето што го нашле заталкано на вода сè уште лежи на песокот во заливот.

Се спуштив на брегот. Водата мирно жабуркаше во својата просирност и го допираше таинственото кајче покриено со замрсена мрежа. На кајчето пишуваше-Ристо. Ме опфати познатата реа. Се наведнав и додека петрафилот се воденеше од кристално чистата езерска вода, ја брцнав китката со босилек во водата. Го испрскав и кајчето и мрежата со вода од езерото.

Рибарите почнаа да се крстат.

ГОЛЕМИОТ ЧИТАЧ

Училишното свонче екна и во одделението се разлеа олеснувачки џагор. Учителката го затвори дневникот и не заплусна со строг глас.

„Владимире, станувај!“ Срипав како преплашено сугаре.

„Владимире, утре ќе појдеш и ќе се запишеш во библиотека... Јасно?!“

„Добро, учителке...“, реков успокоен.

„Ќе земеш книга со македонски народни приказни и во понеделник ќе ни раскажеш приказна од книгата!“, рече и си замина. И, утредента, саботата, Мама ме разбуди уште в зори. Станав, се измив, се облеков и седнав да појадувам. Додека јадев, целокупното семејство ми редеше совети.

„Да дојдеме и ние?“, праша Дедо.

„Да не се изгубиш во таа библиотека, бабино?“ велеше грижно Баба. Вртев одлучно со главата.

„Читач на мајка...“, мрмореше Мама. Ми дадоа и пари. Станав одлучно, излегов од дома, а Баба зад мене бучно исипа бокал со вода. Се завртев изненаден. „Таков е адетот. Да ти врви уката како водата што тече...“, ме утеши Дедо и се прекрсти.

Дојдов до убава зграда со мало паркче, се качив по бетонските скалила, ја отворив стаклената врата и влегов во леплива тишина. Ме обзеде таинствена реа на сува мемла и тивко шуштење на листови. Околу мене забележав сидови исполнети со рафтови најразновидни книги.

„Момче, што сакаш?“, ме праша женски глас. Се свртев кон гласот. Зад масивното дрвено биро стежнато од купчиња книги, кон мене се пулеше црвеноса жена со коскени окалки на лицето.

Ќ кажав брзо што ми нареди мојата учителка. Брзо ѝ ја дадов личната карта од тато, таа ја погледна, ме погледна и мене и зеде сино картонче. „Носам и пари!“, се пофалив додека бележеше податоци во картончето. Повторно кимна со главата. Ќ дадов одважно пари, таа ми подаде некакви ливчиња, ми рече да се потпишам и јас прв пат во животот се потпишав. „Ова ти е членската книшка и во неа се бележат сите книги што ќе ги земаш...“, ми објасни. Кимнав важно со главата.

„А сега, каква книга сакаш да читаш?“, ме праша.

Кажав дека треба да прочитам книга со македонски народни приказни. Црвеносатата жена се изгуби меѓу рафтовите и по неколку минути се појави со книга в рака.

„Македонски народни приказни...“, рече, „... Ќе ти се допаднат“, додаде, ја запиша во мојата сина членска книшка, извади сино картонче од џебот зад корицата на книгата, го стави во приемното картонче што го вовре во картотеката и ми ја даде книгата. Ја држев в рака книгата небаре сум спечалил таинствено азно. „Можеш да одиш“, ми се насмеа црвеносатата жена.

Веднаш се устремив дома. На Тато му ја вратив личната карта и почнав да читам. Читав долго. Мама како да кажа дека е пладне и треба да ручам, но јас крајно занесено читав. Одеднаш срипав. Моите се исчудија што ми се случи. Се пофалив дека ја прочитав книгата.

Во библиотеката ме дочека стар библиотекар. Му ја подадов книгата и членската книшка и тој апатично го побара картончето од книгата во картотеката. Кога го најде, погледна во него и луто ме прекори : “А, не може така! Зошто враќаш непочитана книга?”. Кажав сосема сериозно дека сум ја прочитал книгата. „Невозможно!“, се налути. “Денес си ја земал и денес ја враќаш... Можеш да ја држиш триесет денови. Ако не ја вратиш, плаќаш казна!”.

Му кажав настојчиво дека сум ја прочитал книгата. Ме гледаше потсмешливо. “Директорке!?”, се обрати кон жената свртена со грб кон нас, занесена во читање на некаква многу дебела книга. Жената се сврте кон нас со поглед што прашува. Тоа беше црвеносатата жена со окалките.

„Детево тврди дека ја прочитало книгава за едно претпладне и сака да ја врати...“, ѝ кажуваше со потсмев. Жената, седејќи ми се обрати со милозлив глас: „Врати се дома и прочитај ја книгата. Ќе ја вратиш кога ќе ја прочиташ“.

„Јас ја прочитав книгата и сакам друга книга со народни приказни!“, тврдоглаво инсистирав.

„Кое одделение беше?“, тивко ме праша.

„Второ!“, одговорив.

„Невозможно...“, рече и ми ја врати книгата.

„Ја прочитав!“, скоро викнав.

„Псст! Не крескај!“, рече обсрнувајќи се околу себе.

„Сакам друга книга со народни приказни!“, тврдоглаво повторував.

„Ако си ја прочитал, за да добиеш нова книга, треба да ми ја раскажеш“, заклучи одлучно.

„Сите приказни?“, расколебано прашав.

„Па, можеби и сите...“, одговори.

„Не сум ручал“, одвратив.

„Ќе ручаш“, кажа и ме внесе зад бирото. Седнав на дрвен стол опкружен со илјадници книги. Таа ја прелистуваше книгата и бараше приказна што ќе ја раскажам.

„Аха, еве, најдов... Раскажи ми го Силјан Штркот!“

Зедов здив и почнав да раскажувам. Таа гледаше и во книгата и во мене. Кога завршив со раскажувањето, ме изгледа со чудење и ми кажа да ѝ ја раскажам последната приказна.

Почнав со раскажувањето. „Првата приказна!“, ми кажа веднаш кога завршив. Ја раскажав и првата приказна.

Околу нас се точеа луѓе, тивко разговараа, земаа книги, читаа весници а јас упорно раскажував приказна по приказна. И, така ѝ ги раскажав сите приказни од книгата. Директорката веќе ме гледаше изненадено. Стана и ми донесе нова книга. Дента продолжив со читањето додека не заспав над книгата, а утредента, неделата, почнав да читам веднаш штом се разбудив. Повремено само ќе каснев нешто набрзина и веднаш продолжував со читањето. Вечерта ја прочитав книгата, легнав преморен и заспав како јагне. Утредента, бидејќи бев на училиште по пладнето, уште наутро се упатив кон библиотеката. Ме пречека црвенкосата жена.

„А, дали ја враќаш книгава прочитана?!“, ми одврати строго.

„Да!“, одвратив самоуверено.

„Африкански народни приказни...“, прочита и почна да прелистува. „Ајде, раскажи ми ја приказната Крилестиот лав!“, рече. Стоејќи пред бирото, додека доаѓаа и одминуваа луѓе, јас раскажував. „Последната!“, рече кога завршив. „Првата!“, изусти кога ѝ ја раскажав желбената приказна. Ја раскажав и првата приказна. „Раскажи ми приказна по твоја желба!“, ми дофрли. Раскажав.

„Ајде, оди, ќе задоцниш на училиште“, рече и ми даде нова книга.

Во училиште, учителката ме праша: „Владимире, дали прочита што ти кажав?“ „Да, учителке“, одговорив смерно. „Ајде тогаш да ни раскажеш една приказна од книгата!“ И, јас почнав да ја раскажувам приказната за Силјан Штркот. Кога завршив со раскажувањето, таа ме праша дали можеби сум прочитал и друга приказна. Одговорив важно дека сум ги прочитал сите приказни. „Да ја слушнеме тогаш, последната приказна од книгата!“, додаде некако подналутено. И, јас ја раскажав последната приказна.

„Да ја раскажам и првата приказна?“, прашав а таа немо ми потврди. Ја раскажав и првата приказна и потем ги раскажував по ред сите приказни.

Кога завршив со раскажувањето, учителката ме праша: „А каде ти е книгата, Владимире?“ Одговорив дека сум ја вратил во библиотеката уште во саботата, сум земал нова книга, но и новата книга ја прочитав и ја вратив.

Учителката ме гледаше со крајна недоверба.

„Раскажи ни приказна и од таа книга...“, кажа и седна зад катедрата. И јас повторно почнав да ја раскажувам приказната за крилестиот лав, а по него ги раскажував сите оние приказни што утрото веќе ги раскажав во библиотеката.

„Нека дојде мајка ти кај мене...“, кажа и замина.

Кога на Мама ѝ соопштив дека мојата учителка ја бара, настана семејна трагедија, небаре сум направил којзнае какво зло. Сепак, на училиште веднаш појде Тато, како похрабар.

Кога се врати дома, се собраа сите и Тато, со сомнеж, ми нареди: „Ај, раскажи го Силјан Штркот!“ Го знаев веќе наизуст и го раскажав брзо.

„Да ја раскажам последната приказна?“, ги прашав. Тато кимна со глава. По последната приказна ја раскажав првата и потем сите по оној редослед како што ги раскажував и во библиотеката и на училиште. Ги раскажав дури и африканските приказни и преморен, се спрострев на креветот.

Дедо праша во што се состои мојата вина. Тато со потсмев кажа дека учителката се сомневала оти јас не можам да прочитам цела книга со македонски народни приказни за еден ден, туку дека некој од дома ми ги раскажал. Тоа не било добро, бидејќи јас треба да се навикнам да читам сам.

Дедо запали тутун и мудро праша: „И да ги знаеме македонските приказни, откаде ќе ги знаеме оние, за црнцине од Африка?“. Сите меѓусебно се загледаа со исчудување и почнаа таинствено да шушкаат. Премален од раскажување, бргу заспа... Станав уште в зори и почнав со читање. По неколку часови, ја прочитав книгата, станав и веднаш се упатив во библиотека. Ме дочека црвенкосата жена. „Руски народни приказни...“, прочита гласно, погледна во содржината и ми кажа која приказна да раскажам. Веднаш почнав со раскажувањето. Црвенкосата погледна на часовникот, рече дека треба да одам на училиште, ми даде нова книга и ме испрати до вратата. Во училиште, учителката ме зграби за рака небаре сум најголем престапник и ме однесе во канцеларијата на директорот.

„Тој е?“

„Тој!“ кажа учителката. Директорот ми даде книга. „Читај!“, ми нареди строго.

„Македонски народни приказни“, прочитав.

„Си ја прочитал?“, праша. Кимнав полека со главата.

„А што значи ова овде - Марко Цепенков?“, ме праша пулејќи ми се во очите. Директорот беше многу висок маж и мене ме здоболе вратот од сверењето угоре, кон него.

„Па, тој, Марко Цепенков, ја пишал книгата“.

„Народот ја пишал книгава, а Марко Цепенков ја запишал“, ми се насмеа в лице.

„Точно!“, потврдив одважно. Директорот прсна во громогласна смеа. „Добро, добро... А, сега, раскажи ми го Силјан Штркот“.

Кутриот јас, ја раскажував повторно таинствената приказна за Силјана Штркот. Директорот потпрашуваше за детали, а јас со уште поголем жар, детално, продолжив со раскажувањето. „Да ја раскажам последната приказна?“, додадов одважно. Директорот кимна потврдно со главата. Учителката си замина а јас останав во канцеларијата на директорот обземен од раскажувањето.

Молкнав.

„Сакаш вода?“, ме праша директорот.

„Сакам... Да ја раскажам првата приказна од книгата?“.

„Може...“, рече. Ги раскажав сите приказни.

Директорот, очигледно задоволен, брцна во неговата кожена чанта и со огромна важност ми пружи сина книга.

„Прочитај ја внимателно, многу внимателно!“, ми кажа строго.

„Книга за Тито“, прочитав на глас.

Директорот горделиво кимна со главата и ме испрати до вратата.

Кога дома ја покажав книгата, сите се стаписаа. Дедо се прекрсти и тивко промрмори: „Не знаев дека читањето станало опасна работа!“

Веднаш седнав и почнав да читам. Тато се туткаше околу мене: „Прво мене ќе ми ја раскажеш, да не треснеш нешто што не треба таму каде што треба...“

Директорот влезе во одделението додека учителката шаркаше задачи по таблата и се устреми кон мене прашувајќи дали ја читам книгата што ми ја дал.

„Ја прочитав!“, кажав важно. Ме одведе во канцеларијата каде што беа учителите.

Мојата учителка дојде веднаш по нас. Учителите џагореа. Директорот силно плесна со дланките, ги смири и им соопшти строго дека јас, големиот читач, сега ќе го раскажам тоа што сум го прочитал а тие мораат да слушаат. Никој не смее да си замине оти ќе раскажувам многу, многу важна книга. Учителите се загледаа подисплашено и смерно како послушни бајчиња, седнаа на столовите, сверејќи кон мене небаре јас сум виновник што ги престорија ништожни слушачи.

Директорот ме постави сред канцеларијата. Театрално се поклонив пред стаписаните учители и реков гласно: „Книга за Тито!“.

Настана молк. Мојата учителката почна да се трепери.

„Владимире, кој ја напишал таа книга?“, директорот го разби молкот.

„Франц Бевк“, кажав важно, а Директорот задоволно кимна и ми даде знак.

Овој пат раскажувањето нешто тешко ми врвеше, ми се губеа мислите а пред очи почнаа да ми се појавуваат некакви искри. Почна да ме вие во стомакот. Одедаш во ушите ми екна силно свиркање. Ликовите на учителите почнаа да бледнеат и ме облеа топло сивило...

Се освестив во бела соба.

Над мене виснееја загрижените лица на Тато и на Мама. Се појави и човек во бел мантил кој ми пријде, ми се опули во очите и почна да ме прегледува. На прашањето на Мама што ми е, тој кажа дека сум бил многу исцрпен. „Не ми е јасно од што едно мало дете е толку исцрпено“, додаде и замина. Мама и Тато молчеа.

„Требаше прво мене да ми ја раскаже книгата!“, прозбори Тато.

„Големиот читач на мама!“, рече Мама, ме прегрна и почна да плаче.

ОЛДИ

Маалото чмае во штама омаена од жештината на летото. Мама и тато се на работа и јас се досадувам. Упорно пребарувам по шкафовите и ги откривам скриените гајички за капење, брзо ги навирам и се устремувам на Вардар. Од левата страна вишнее Офицерскиот мост, а оддесно Железниот мост.

Спустот го крунисувам со доскок крај матниот јаз кој ме дочекува со мирис на тиња. Земам краток залет и прескокнувајќи го јазот стапнувам на речниот остров кој ме пречекува со насрчени грмушки врба. Го наоѓам проодот и се мушнувам низ тунелот од вејки што ме шврќаат по лицето. Излегувам на раскрилена тумба покриена со чакал и ситна песок.

Толе Чврга, Цојле Бајлак и Ставре Бабуле, се сончаат со нозе спикани во Вардар. Го вртат мрзоволно опулот кон мене. Пушат една единствена цигара што ја подаваат еден на друг.

„Бриши!“, веднаш ми вели Ставре.

„Остави го... Од наше маало е“, мрзоволно пролафува Цојле.

„Џагуриња не смеат да се капат на вакви диви плажи“, додава Толе.

„Знаеш да пливаш?“, мрзеливо вели Цојле.

„Иха!“, му одговарам важно.

„Преквчера едно џагуре како тебе, од Пајко маало, пливаше ене онде, кај Карпа, и плум, потона...“, покажува Цојле со прст кон средина на реката, каде се насира масивна сива карпа во синкавата вода.

„Го најдоа?“, веднаш прашувам.

„Да... Кај Кланица“, ми одговара Цојле.

„Жив?“, прашувам наивно.

„Удавен! Кога го извадиле од вода бил студен како санта мраз. Надуен како жаба. Сив како олово“, кажува важно Бабуле.

„Каква жаба?“, повторно прашувам.

„Таква, крастава!“, подвикнува.

„Бегај во вода!“, ми наредува Цојле.

„Не го терај во вода. Ќе се удави како глувче“, мрмори Толе.

Се стрчувам во водата, скокнувам и нуркам. Нуркам долго, се додека не го сетив со рака масивниот камен од другиот брег. Изнуркувам од водата и се качувам на карпата, стоејќи над водата. На спротивниот брег Цојле, зацапан до колена во вода, престашен, се врти околу себе.

„Ене го!“, му довикнува Толе.

„Дојди да се капеш од оваа страна, да не те мислам“, ми довикува Цојле небаре престашен. Препливувам покажувајќи каков стил на пливање имам. Толе ме гледа со исчудување.

„Знаел да плива...“, им дофрла на другарите.

„Гледај“, вели Чврга и зема голема, бела камена плочка и ја фрла сред матниот Вардар. „Извади ја!“, ми командува. Вадење камен сред Вардар е вистински подвиг.

„Што нудиш?“, го прашувам важно.

„Ако го најдеш, ќе играш Олди со нас“, кажува. Нуркам. Ги отворам очите и гледам матно пред себе. Нуркам длабоко. Го допирам каменестото дно по кое пипкам мрсулеста трева, пребарувам дел по дел и токму кога морав да изнуркам, здогледувам матно белеење. Правам последен очајнички напор, го зграбувам белиот камен и изнуркувам. Страдно шмукам воздух. Тројцата лежат и ме гледаат. Бревтајќи и тресејќи се од студенилото, им приоѓам и сред нив, на песокот, им го фрлам белиот камен.

„Опасно цагуре, а?“, му вели Чврга на Бајлак.

„Да бе...“, одвраќа Бајлак и ме гледа со почит.

„Ќе играме Олди?“, прашувам легнувајќи на песокта крај Цојле.

„Знаеш?“, прашува Бајлак.

„Аха!“, одговарам значајно.

„Имаш пари?“, ме прашува Цојле. Брцнувам во ситното џепчуле на волнените гаќи, вадам дребни пари и му ги давам на Цојле.

„Има само за една цигара“, вели Цојле.

„Една - вредна. Немаме повеќе ни една“, мрмори Бајлак.

„Оди купи една цигара ако сакаш да играш Олди!“, ми наредува Чврга.

Срипувам, се протнувам низ врбестиот тунел, го скокам јазот, се искачувам по сидот, дотрчувам до трафиката крај Железниот мост, купувам само една цигара со моите пари и се враќам брзо назад. Им ја давам цигарата.

„Ќе пушиме после Олди“, кажува Цојле.

Олди е маалска игра, поточно - мижитатара во матната вода на Вардар, но се игра на раклите од Офицерскиот мост. Мостот има два големи потпорни столба од кои, низводно, левиот стои во плитка вода, додека десниот потпорен столб лежи во длабока и брза вода. Потпорните столбови ги нарекуваме ракли. „Длабока вода“ за нас значи дека кога ќе потонеме исправени и со рацете испружени над главата, дното на реката не го допираме со нозе а прстите сепак ни потонуваат под нивото на реката. Водата кај десната ракла е многу брза и не занесува во пливањето. Треба да се биде вистински добар пливач за да се доплива до раклите.

Десната ракла се разделува на два подеднакви лака кои лежат на три бетонски округли подлоги збоднати во водата. Ги нарекуваме - галии. Кога Вардар е надојден, бетонските лакови или се потполно потопени со водата или лаковите се насираат. Водата со шумење навлегува меѓу лаците и прави опасни водовртежи.

Тогаш играта е вистински ризик. Најчесто водата има ниво кое ги покажува ширум раскрилените лаци и трите галии меѓу кои играчите на Олди играат со часови. Олди се игра со четири одлични пливачи. Еден пливач, избран по договор, наречен Удавен, останува на брегот. Другите тројца влегуваат во водата, испливуваат на раклите, и секој од тројцата се фаќа за една од трите галии чекајќи

да почне играта. Удавениот од брегот ќе се огласи со прашањето: „Олди?“. Олдаците, подготвени за игра, фатени за рабовите од галиите одговараат: „Олдиии!“ . Тогаш Удавениот се фрла во водата и брзо плива кон раклите. Олдаците на Удавениот му бегаат така што од своите галии низ вода или под вода се префрлуваат од другата страна на галијата или на друга галија. Удавениот треба да фати, во вода или под вода, било кој од олдаците кој тогаш станува Удавен олдација. Потем Удавениот олдација ги брка другите по истиот принцип. Олдаците секое изнуркување од вода го огласуваат со тарзански рев што мостот го засилува во застрашувачки одек. Ретките минувачи напати застануваат, гледаат и кога ќе им здосади оваа опасна и бесцелна игра, си заминуваат. Играта е напорна бидејќи без прекин, со часови, се плива и се нурка во студена, брза вода што занесува, а згора на тоа треба да се внимава и да не се западне во опасните, ненадејно создадени водовртежи кои повлекуваат во длабочина од која тешко се испливува...Под мостот почнуваме со избор на Удавениот. Цојле почнува да рецитира и со рака поминува од еден на друг: „Рас, два, три, под трн се скри, кој ќе купи шупа, со кускија ќе тупа!“ . Раката му застанува на мене.

„Ти си Удавениот!“, вели Цојле.

„Добро...“, се согласувам луто.

Цојле се фрла во водата и брзо плива кон раклите. Барут влегува полека, се лади со водата и полека плива. Чврга се фрла во водата, нурка, излегува од длабочината и потем грбно плива кон раклите. Додека се токмат на галиите, ги гледам и размислувам. Сите тројца се постари од мене, сите се одлични пливачи а уште подобри нуркачи. Ќе биде многу тешко да удавам некој од нив. На првата галија се фаќа Цојле, на втората Чврга, а на третата Бајлак.

„Олди?“, вреснувам.

„Олдиии!“, ми одвраќаат. Влегувам во водата и кога ме досегна до гради, вдишувам најсилно воздух и нурнувам. Нуркам длабоко. Гледам во матната вода. Околу мене пулам само сивкав матеж. Пред себе насетувам црна маса што ми се приближува. Нуркам кон неа, ѝ приоѓам, се фаќам за неа, сакам да се качам пругоре, но водата ме занесува и ме отфрла кон другата темна маса. Повеќе немам здив, и изнуркувам на втората галија. Чврга веќе се провнал низ лакот од другата страна. Се фаќам за галијата. Се упатувам низ лакот кон Чврга, но тој одеднаш потонува. Брцам со рацете околу себе но не фаќам ништо.

„Каде е?“, прашувам. Чврга изнуркува на третата галија. Се пуштам по него. Чврга повторно нурнува. Бајлак стои на дофат на рака. Посегнувам по него, но и тој како риба се губи во водата. Водата ме откачува од галијата и ме занесува прудолу. Раклите ми одминуваат. Запливувам на брегот. Излегувам и се враќам кон раклите.

„Олди?“, повторно прашувам.

„Олдиии!“, крескаат тројцата и реват силно, сиреч мостот го тресат.

Скокнувам во водата, брзо пливам и доаѓам до првата галија на која стои Цојле. Му приоѓам но тој потонува. Стојам сред лакот, го чекам да излезе. Се појавува на третата галија. Чврга ми се смее од втората галија. Нуркам кон втората

галија и нагло изнуркувам. Чврга се појавува на првата галија и силно се огласува со крик. Бајлак и Цојле спокојно се држат за третата галија. Се фрлам кон нив. Потонуваат како камења во вода. Веднаш се префрлам на втората галија и чекам. Бајлак се појавува повторно на истото место на третата галија и се смее. Цојле се појавува на мојата галија, но спроти мене, од другата страна на лакот. Се фрлам веднаш низ лакот кон него. Тој се префрла на првата галија. Се влечкам по работ на втората галија во правец кон првата, се отфрлам со нозе од галијата и се фаќам за првата галија. Чврга и Цојле потонуваат. Се вртам околу себе. Сите тројца се појавуваат на третата галија и ми се потсмеваат. „Ке нè брка до утре“, кажува Цојле. „Море, добро се држи. До сега требаше да се удави“, се смее Чврга. Се држам на првата галија и треперам од студ. „Тресеш клинци, а?“, ми довикува Бајлак. Земам длабок здив и нуркам, држејќи се до лизгавата плоштина на галијата притиснат од занесот на водената струја. Сепак, нуркам до дното. Водата ме носи, но се држам за каменестите испусти што извираат од првата галија. Преминувам под водата по округлата плоштина на галијата во правец на втората галија. Пипам бетонска дланка на втората галија, се фаќам на неа и прилепен до сидот на галијата полака преминувам кон третата галија. Доаѓам до крајот, пипам повторно со рака и ја допирам третата галија. Се отпуштам и се прилепувам со телото на нејзиот лизгав сид. Погледнувам пругоре низ матната вода, кон светлината на површината. Ги здогледувам нозете на олдациите што се павтаат во вода создавајќи рој меури. Сè ми се сврти. Во очите ми блесна ровја. Ми скрцкаа ушите и ме вкочани лепливо студенило. Ме зашемети заглушна бучава. Во голтникот ми се спопика гадлива, студена вода...

„Мрда!“, слушам глас. Болно ги отворам очите. Сонце ми блеска во виделото. Над мене стојат три сенки. „Имало Господ“, вели едната, „... жив е!“. Се закашлувам и долго, долго кашлам. Едната сенка се наведнува и ме гледа.

„Што се случи?“, прашувам. Двете исправени сенки молчат.

„Се удави“, одговара наведнатата сенка.

„Занурка и те снема. Те нема, па те нема... Знаевме дека си готов, и почнавме да те бараме. Кога веќе изгубивме надеж, Цојле те најде на дното од третата галија“, тивко објаснува исправената сенка.

„Што вода испумпавме од тебе...“, зборува втората исправена сенка. Наведнатата сенка загрижено ме гледа в лице.

„Арен си?“, ме прашува со неспокоен глас.

„Арен“, одговарам поткашлувајќи.

„Поарен не може да биде“, одврка првата исправената сенка.

„Да запалиме цигара, за парастос на живиов Удавен“, вели втората исправена сенка.

Наведнатата сенка ја пали мојата цигара. Повлекува долго и му ја дава цигарата на првата исправена сенка. Оваа потем му ја дава цигарата на втората исправена сенка. Молчат. Станувам. Се исправа и наведнатата сенка.

„Заколни се дека никогаш нема да кажеш дека си се давел!“, ми вели.

„Жими мајка...“, тивко се колнам. Се искачувам полека на врелиот насип, заслепен од силното, врело сонце. Полека се загревам. Се вртам со страв кон грозоморните ракли.

Трите сенки крај мостот ме следат со поглед.

ТИТАНИК ОД НОВО МААЛО

На сидот од кујната долго стоеше слика исечена од весник, врамена во груба дрвена рамка. Сликата претставуваше огромен брод со два јарбола и четири големи оџаци. Тоа беше таинствен брод што испловува од некое пристаниште, опкружен со рој мали бродчиња. Една врнежлива есен силен пороен дожд го урна малтерот од таванот и сидот и ја уништи сликата со бродот.

Тогаш радиото беше најголема разонода и прозорец кон светот. Се слушаше сè. Јас, сепак, најредовно ги следев детските радио емисии, а домашните ја обожуваа емисијата „Поздрави и желби“. Но, најголемо доживување за целата фамилија и соседите беше задничкото слушање радио-драма. Соседите доаѓаа носејќи со себе столчиња, молчешкум седнуваа околу радиото и кога гласот на спикерот значајно ќе објавеше „А сега ќе ја слушате радио драмата...“ настануваше штама. Баба, по навика, редовно плачеше дури и кога слушавме комедија, и додека јас ја прашував да ми каже зошто плаче, Тато и Мама се потсмеваа дека Баба е вечна плачка. Кога соседите беа присутни, Баба слушаше оддалеку, да не ја забележат како плаче. Таа беше исклучително горделива жена со бела, долга коса свиткана во туфна, изразен орлов нос, топли кафеави очи и високо, умно чело.

Таа летна квечерина беше мошне спарна. Со соседот Ставре и жена му Пафка седнавме во круг околу масата. Мама го постави радио апаратот сред маса, Тато го приклучи на долгата жица, и додека Мама го украсуваше радио-апаратот со рачно плетеното миле, Тато над жицата за алишта закачи мижуркава светилка, да ги мами комарците кои безобсирно касаа. Баба ги послужи Ставре и Пафка со големиот сребрен послужавник стежнат од мирисливото слатко од смокви и стаклениот бокал вода од нашиот бунар. Јас спечалив пијалок од латици на рози ставени во шишиња со шеќер и вода. Поджригнував пијејќи љубоморно до дното на чашата оти овој деликатес на Баба го добивав само кога слушавме радио драми. Тато го вклучи значајно радио-апаратот. Кога ја слушнавме редовната музичка најава, сите молкнавме. Потем следуваше драматичен музички вовед кој нè вознемири, а Баба растреперена седна на столчето малку отстрана од масата, во сенката. Импресивниот глас на спикерот го најави насловот на радио драмата: „Трагедијата на бродот Титаник“. Баба веднаш срипа од столчето како погодена од ровја, дојде до радио-апаратот пулејќи го налудничаво со ококоравени очи, потем се залула и се струпони врз радиото. Радиото тресна на земја а по него на земја тресна и Баба. Се стаписавме. Радиото крчеше а Баба се препелкаше. Низ носот ѝ црцореше шурка крв. Се препалив и почнав да плачам. Настана паника. Ставре истрча по помош. По

бескрајно долго време од темнината испливаа доктор и сестра, пристапија кон Баба и почнаа да ја прегледуваат. Јас плачев повторувајќи дека не сакам Баба да умре а сестрата што смрдеше на јод, ме погали и рече дека докторот тоа нема да го дозволи. Докторот најсетне, по неколкукратно премерување на нејзиниот притисок, побара чаша зашеќерена вода. Мама брзо донесе зашеќерена вода и му ја подаде. Докторот голтна од зашеќерената вода и потем наједноставно на Баба ѝ шлапна две силни шлаканици. Ги отвори очите. Потем, чашата зашеќерена вода ѝ ја стави во устата. Таа веднаш ги стегна усните но по двете дополнителни шлаканици почна да ја голта содржината. Исплашен од ечливите шлаканици, престанав со плачењето. Тогаш се вмеша Тато најсериозно прашувајќи дали мајка му умира. Докторот одврати важно дека бабата нема да умре.

Баба ја испи водата од чашата, полека седна и зачудено, небаре првпат да не гледа, не изгледа сите. Кога ме виде мене, ги рашири рацете а јас ѝ паднав в прегратка. Сестрата што смрдеше на јод ѝ го избриша раскрварениот нос.

Баба полека стана и си ја затегна шамијата на косата. Ставре, веќе успокоен, ја намести масата а Пафка донесе уште две столици. Тато го покани Докторот и Сестрата да седнат. Тие седнаа. Мама брзо замина во кујната и се врати со сребрениот послужавник збогатен со слатко од дуњи и ги послужи. Тато го донесе стаклениот бокал и наlea вода во чаши. Докторот беше импресиониран од слаткото. Баба гордо одговори дека тоа слатко е правено по нејзин рецепт. Потем, накривнувајќи, донесе цела тегла слатко, му ја подари на Докторот и му наlea од „мојот“ пијалок.

Сестрата излезе и брзо се врати со крупен, мустаклест маж. Возачот одби слатко но на прашањето дали можеби сака сливова ракија, погледна молежливо во Докторот. Докторот, гледајќи ја подарената тегла слатко, добродушно кимна со главата. Мама донесе шише ракија со неколку чаши. Мустаклијата го надигна шишето но откако го слушна предупредувачкото ржење на Докторот, помирливо наlea ракија во чашите. Мажите ги дограбија чашките со ракија, наздравија за Баба и сложно ги ишмукаа.

Сестрата го праша Докторот зашто старата жена паднала во несвест. Докторот, голтнувајќи ја ракијата од чашата, важно одговори:

„Слаби нерви“.

„Какви слаби нерви!... Поради Титаник“, мирно одговори Тато.

„Каков Титаник?“ , запраша изненадено Докторот.

„Ајде раскажи за Титаник“, рече помирливо Тато, расположен од силната ракија и од радосното сознание дека паѓањето на Баба заврши добро. Настана молк. Се слушаа само комарците кои здодевно зуета околу жолтеникавата светилка. Баба значајно ја намести белата коса под шамијата и почна тивко да раскажува.

„Горчин мој, замина во Америка на печалба... По неколку месеци добив писмо со слика на дуќан пред кого стоеше тој со уште двајца мажи во костуми - а ла франга. На дуќанот стоеше натпис на американски - Цлаб Македонија“.

„Клуб Македонија“, ја поправи Тато.

„Горчин мој ми пишуваше оти работи во таа кафеана, во тој американски град, Милвоки, и оти ќе ми прати документи и билет и јас да отпатувам во Америка со брод. Ми напишал и два пати подвлекол, оти со мене морам обврзно да ги понесам сликите на Гоце, Јане и Даме за да ги стави во клабот. Дома имав во стакло врамени три големи портрети на Гоце, Јане и Даме и Горчин мој ги бараше токму нив...“ Тато потврдно кимкаше со главата. Ставре извади кутија цигари од пазувите и значајно ги понуди присутните. Тато зеде цигара, ја помириса, ја лизна со јазикот цигарата, и значајно ја запали павкајки го чадот пред себе.

„По една година, во април деветстодванаесеттата, дојдоа сите документи од Америка. Имаше и билет за брод...“ Баба, веќе видно возбудена, ја зеде чашата вода, ја испи и по кратка пауза продолжи:

„Картата беше за бродот Титаник... Титаник! Најубав, најлуксузен брод на сите времиња! Тргува на прва пловидба од Англија за Америка, преку Тивкиот Океан, право во Њујорк, Америка, каде на пристаништето ќе ме чека мој Горчин...“ Настапи општа тишина.

„И, како преживеа?“, праша плашливо Докторот.

„Се стокмив за пат како што треба и тргнав. Кога, на митницата, ме тресат и ми ги наоѓаат сликите. Ме прашуваат какви слики носам. Им кажав оти тоа се слики од Гоце, Јане и Даме. Ме гледаа чудно и вртеа со глава... Ми ги реквизираа сликите! Тие луѓе не смееле да се носат во туѓина! Падна тешка кавга и да не бев жена ќе ми удреа ќотек... А на Горчин мој во Милвоки не смеев да му излезам пред очи без тие слики.“ Почна да плаче. Мама ѝ даде шамиче да се брише.

„И? Што направила?“, Докторот нестрпливо го праша Тато.

„Со цел памет повторно се вратила дома и земала нови слики“, резигнирано одговори Тато.

„Новите слики ги здиплив и ги носев скриени на гради. На митницата ме пуштија без проблем... Проблем се јави кога стигнав во Англија. Од пристаништето Саутемптон, замислите, бродот Титаник испловил без мене!“

„Го испуштила Титаник само за неколку денови“, промрмори Тато.

„Се најдов сама, пустелиски сама пред едно водиште што се губи во бескрај, во тоа туѓо пристаниште со тешко име, во тој проклет Саутемптон“. Баба повторно почна да плаче.

„Па како се снајдовте?“ , со страв запраша Сестрата.

„Човекот што ѝ бил врска во Саутемптон ја нашол како плаче на пристаништето, ја прибрал и успеал да ѝ среди да отпатува подоцна со бродот близанак на Титаник - Лузитанија“, одговори Тато, луто сркајќи ја ракијата, павтајќи чурови од смрдливата цигара.

„Дојдов во Америка... Горчин мој не ме чека на пристаништето... А тие градови во Америка се големи колку нашава Македонија сега... Од Њујорк стасав во Милвооки и одвај го најдов тој негов Клуб Македонија... Кога Горчин мој ме виде,

побледе како крпа и како јас сега, тупна во бесвест... Бродската компанија го известила дека сум била на списокот на патниците што потонале со бродот".

„Се издавиле илјада петстотини и тринаесет луѓе“, трогателно изрецитира Тато.

Настапи молк. Комарците упорно зуреја. Сестрата почна да шета нервозно и повторно ме заплусна мирис на јод.

„Зошто се удавиле толку луѓе?“, љубопитно прашав. Никој не ми одговори. Сите беа замелушени од приказната. Докторот ја остави теглата слатко на масата. Сите знаеја кој е тој брод, освен јас.

„Тој брод, тој Титаник, потонал во море со сите патници за време на неговото прво патување“, тажно констатира Докторот. Одеднаш се сетив. Тоа беше бродот што висеше на сликата во собата!

„Бабо, бабо?! Тоа е оној брод што беше на сликата, нели?“

„Да, бабино, тој...“, ми одговори Баба растреперена и повторно заплака. Сестрата почна да ја теши. Мустаклијата, потресен, се прекрсти неколку пати.

„А каде е сега - Горчин?“, праша Сестрата.

„Татко ми умре кога се роди тој...“, рече Тато и покажа кон мене. „Овде, не во Америка“.

„Зошто не сте останале во Америка?“, Мустаклијата ја прекори Баба. Веднаш престана да плаче, се забриша и лута, му пријде на Мустаклијата.

„Горчин мој велеше дека глумците први го напуштаат бродот што тоне!“

„Веднаш по нејзиното пристигнување татко ми распродаде сè и се вратиле назад“, му дообјасни Тато на Мустаклијата. Докторот ги забриша очилата велејќи дека му влетал комарец во око и по кратко поздравување со сите замина следен од Сестрата и Мустаклијата. Ставре и Пафка, веќе поспани, си заминаа веднаш по нив. Теглата со слатко остана заборавена на масата. Мама донесе Валеријанови капки во мало, темно шишенце и коцка шеќер. Капна дваесесттина капки и ѝ ја стави коцката шеќер на Баба во уста. Таа полека ја смукаше.

„Ајде на спиење, доцна е ...“, рече Тато.

Јас станав и дојдов до Баба. Таа ме загрна и ме бакна. Од устата и се ширеше сладникав мирис на Валеријановите капки. Не се помрднував од неа.

„Ајде на спиење“, повтори Тато.

„Бабо, Бабо!“ , реков брзо, „ние ќе си седиме во Ново маало и нема да одиме во Америка“, реков, ја бакнав и отрчав во собата. Баба остана сама, загледана во темнината...

Втор дел: *Новела*

СОБИРАЊЕ ДАНОК

Големата тајна

Секоја прва недела во месецот беше навистина чудна. Тато ќе станеше рано наутро и нервозно се разодуваше низ собата каде што спиев јас. Кога ќе забележеше дека сум разбуден од неговиот немирен од и од чкрипежот низ куќа, излегуваше во дворот. Станував и дремлив го гледав низ прозорската завеса како чекори гору-долу низ дворот. Се чудев што се случува со него. Мама сè уште спокојно спиеше во спалната соба. Кога Тато ќе престанеше со шетањето, влегуваше в соба и од стариот шифоњер внимателно го вадеше костенливиот костум. Собата тогаш се опсипуваше со остер мирис на нафталин. Мирисот ја будеше и Мама и таа, кашлајќи, излегуваше од спалната соба. Тато веќе ја навлекуваше врз себе белата кошула, потем испегланите панталони со остри рабови, го затегнуваше црниот колан, внимателно ја врзуваше во двоен јазол црвената вратоврска со црно петно, гледајќи се цело време во огледалото. На крајот од оваа облекувачка церемонија го облекуваше костенливото палто вовирајќи внимателно рака по рака во крутите ракави. Мама му ги светнуваше чевлите со голема четка.

Следуваше вадење на тефтер со дебели корици од купчето книги спастрени врз дрвената кутија од радиото што ќе го вклучеше на крајот од облекувањето за да ги слушне првите утрински вести. Крајно внимателно го остреше мастилавиот молив сè додека не го ислушаше до крај строгиот глас на спикерот од радиото.

Кога ќе завршеа вестите и тој завршуваше со острењето на моливот. Потем влегуваше во спалната соба и по кратко време излегуваше со големо, изветвено сино плико спикано под неговата пазува. И, по оваа таинствена подготовка се поздравуваше со мене и со Мама и тивко излегуваше од дома. Каде одеше и што правеше, за мене беше голема тајна.

Тоа утро застанав пред него. Ме погледна зачудено.

„Што сакаш?“, ме праша со строг тон.

„Да дојдам со тебе“, реков решително.

„Не е ова за тебе“, веднаш ми одврати.

„Ако, сакам...“, одвратив настојчиво. Ја погледнав Мама со прашален опул.

„Зем го со тебе. Ќе научи нешто...“, тивко проговори Мама. Тато ме загледа право во очи. Го издржав неговиот прониклив опул.

„Добро, ќе го земам“, рече, уверен во мојата цврстина.

„Не се задржувајте долго“, додаде веднаш Мама. Ме стегна за рака и излеговме во маалото.

Вардан

Тато со туркање ја раскрили масивната чкриплива дрвена порта и кога таа мачно се подотвори, стапнавме во темнина низ која се насираше излез во далечината. Ја изодевме брзо мемливата, леплива темнина и влеговме во двор поплочен со големи, камени плочи кои се нишкаа кога ќе стапневме врз нив. Се устремивме кон дрвените, раскапани скали кон чардакот. Нашите стапки чкрипеа предавнички врз штиците од балконот кој стенкаше небаре стапнуваме како несакани стропјаци. Со прикриен страв, на дното од раскапаниот балкон се појави Вардан, крупно, мускулесто мажиште со големи мустаќи и дланки како лопати.

„О, соседе, повели“, велеше Вардан и не занесуваше кон големата маса на чардакот. Седнавме на дрвените коклицы покриени со парчиња разресена черга. Тато со голема важност го стави тефтерот и синиот плик врз масата. Јас почнував да се нишкам на дрвената коклица уживајќи во чкрипежот на даските.

„Не се нишај!“, ми нареди Тато.

„Ако, ако... Нека се ниша детето“, помирливо кажа Вардан.

Престанав со нишкањето на коклицата. Веднаш престана и чкрипежот на чардакот.

„Кафе? Слатко? Ракија?“, прашуваше грамадниот Вардан со прикриен страв, гледајќи во нас.

„Кафе“, одважно кажа Тато.

„Слатко...“, тивко додадов и јас.

„Загооо!“, свика Вардан. На дното од балконот се појави жена му Зага. „Стави две кафиња“, ѝ кажа веќе потсмирено и седна смерно спроти нас.

„И слатко!“, додаде Тато, погледнувајќи во мене со важност. Тато ги вртеше листовите од тетратката како да се од судбинско значење.

„Колку?“, праша тивко Вардан. Тато му кажа. Вардан изненаден, стана и почна да се туфка. Потем го извади паричникот од задниот џеб и театрално ни го покажа. Беше потполно празен.

„Немаш пари Вардане?“, се исчуди Тато. Вардан тажно кимна со глава и збунето почна да ги сука дебелиите, црни мустаќишта.

И додека Вардан се туфкаше што нема пари, дојде ситната Зага со голем, сребрен послужавник натоварен со два мали филџана преполнети со некаква смрдлива црна течност, лажиче пикнато во слатко од сливи на чинивче и чаша студена вода. Ги стави филџаните на масата пред мажите, а потем мене ме послужи

со слаткото. Го лапнав полека слаткото од сливи и жедно, со крупни голтки ја голтав студената вода од стаклената чаша. Вардан го зеде неговиот филџан и додека Тато се двоумеше дали да пие или не, сркна шумно од филџанот.

„Ова е кафе?“, праша Тато.

„Наут...“, рече Зага.

„Не пијам наут“, одврати Тато.

„Е, немам кафе... Многу е скапо кафето... Имаш тутун?!“, замоли Вардан. Тато извади кутија цигари од џебот на палтото, ја отвори а Вардан со задоволен израз на лицето зеде една, па уште една и уште една.

„Подобро земи ја цела кутија“, шеговно рече Тато.

„Фала бе соседу!“, брзо пролафи Вардан и молскавично почна да прибира цигари во својот џеб.

„Нема да го испиеш кафево, соседу?“, повторно праша.

„Не пијам наут“, одврати луто Тато, ја затвори кутијата со цигари и ја пикна во џебот од палтото. „Кога ќе дојдам следната недела, да имате пари. Јасно?!“, им рече многу строго а Вардан и Зага кимкаа потврдно со главите. Стана.

Срипав и јас од коклицата и следени од тажниот чкрипеж од нашето стапнување врз балконските чкрипливи штици, слеговме од балконот, брзо го изодевме темниот помин до големата, дрвена порта која беше подотворена и излеговме во маалото.

Орце и Баже

Куќата имаше огромен двор со ограда и две големи дрва. Ја заобиколивме оградата, ја отворивме дрвената порта и стапнавме во дворот.

„Има ли некој?“, викна Тато. На чардакот се појавија штрклестиот Орце и плашливиот, дебелникав Баже. „Каде се татко ти и мајка ти?“, праша Тато.

„Тате е во болница, го чукна капка, а мама отиде во болница да го негува“, колебливо одговори Орце. Баже молчеше со сведната глава. Со Тато се качивме по скалите на чардакот и седнавме крај масата покриена со нечиста мушама.

„Кога го чукна капка?“, загрижено праша Тато.

„Пред два дена...“, низ солзи измрмори Баже.

„И? Како му е?“, продолжи Тато со загрижлив тон.

„Фатена му е цела лева страна. И десната страна од лицето. Не може да јаде. Повраќа. Се валка под себе“, брзо одговори Орце. Тато загрижено ја вртеше главата,

не знаејќи што да каже. Значајно ја отворив тетратката. Тато престана со вртење на главата, ја прифати тетратката со олеснување и се стори небаре се занел во неа. Баже не се помрдна. Орце полека ни пријде.

„Потпиши овде!“

Орце со страв го зема мастилавиот молив и подголгнувајќи неколку пати, кажа: „Ги изарчив сите пари. Сношти бевме во кино со Баже. Немам пари леб да купам. Немој да ѝ кажеш на мама“. Брзо се мушна во собата а на чардакот, како виовник, ни го остави Баже. Баже, останат без брата си на балконот, почна тивко да плаче.

„Што плачеш бре?“, го прашав.

„Гладен сум“, промрмори. Тато, пулејќи го сожалливо расплаканиот Баже извади банкнота од џебот и само што му ја покажа, Баже стрвно ја зграби и се мушна во собата трескајќи ја силно вратата. Останавме сами со Тато на балконот.

„А кафе и слатко?“, реков.

„Ајде!“, рече Тато со потсмев. Полека излеговме од куќата.

Митре на мајка

Куќата на Митре беше замандалена со морничава порта. Металното чукало беше високо. Тато знаеше дека јас многу сакам да чукам со тие чудни метални чукала и ме подигна да го дофатам. Чукав толку силно со металното чукало небаре дошол крај на светот.

„Силно чукаш“, ме прекина Тато. Низ портата потем слушнавме клопот на налани и кашлање.

„Што сте се расчукале толку силно, црна чума да ве чукне?!“, слушнавме колнење додека портата се одмандалуваше.

„О, добар ден, соседу! Како си?“, ни се обрати со смирен тон, штом нè забележа, ситно човече со тенки мустачиња над горната усна, со испакнати очи, згрбавен, сиреч паѓа стежнат од испакнатиот стомак. Тоа беше Митре, во маалото наречен со прекар „Митре на мајка“.

„Ајде, ајде, влезете... Влезете! Ќе го извадам чукалово, од памет ме вади“, сервилно се туфкаше Митре и нè внесе по многу стрмни скали прудолу, во тесниот двор затскриен со растегната лозница, дрвени пирустии со седала од здиплени черги.

„Со што да ве послужам?“, прашуваше загрижено.

„Дај кафе“, побара Тато.

„Немам кафе“, брзо одвраќаше Митре.

„Слатко?!“, веднаш дофрлав јас.

„Нема слатко“, уште побрзо одвркаше Митре.

„Дај вода!“, резигнирано ќе одговореше Тато, пулејќи со одбивен израз околу себе. Дворот смрдеше одбивно од отворениот ќериз што поминуваше сред него.

„Нема вода... Кај најдовте да дојдете сега, празен е ѓумов, не сум налеал од чешма“, итро ни велеше Митре.

„Митре мој, кои се тие арамолепци?“, пропишти сиплив глас низ темнината од собата пред која седевме.

„Пссст, мамичке!“, се туфкаше Митре. Тато се намурти, фрлајќи опул во темнината на собата. Митре се вовре поревливо во темнината на собата.

„Што сакаат?“, прашуваше сипливиот глас од темнината.

„Пссст!.. Пари сакаат“, одговараше тивко гласот на Митре.

„Какви пари, црна чума ги изело?“, пискаше гласот од темнината.

„Не сте платиле неколку месеци“, дофрлаше Тато од дворот.

„Не сме платиле, мамичке, не сме платиле“, плачливо ечеше Митреовото гласче.

„Е, немам пари! Немам!“, луто му одвркаше гласот. Митре полека се појавуваше на вратата и со страв пролафуваше: „Нема пари“.

„Немам париии!“, ечеше од темната соба. Тато, нервозен, вадеше цигара и ја запалуваше дувајќи синкави чурови низ носот.

„Митре мој, земи му цигара!“, командуваше гласот. И тогаш Митре се устреми кон Тато.

„Соседу, аман, дај цигара!“, лигаво молеше а од испакнатите очи му навираа солзи. „Не сака Господ да ѝ ја прибере душата на мамичка, па не сака...“, во доверба ни шепотеше Митре.

„Давај бре цигара, црна пушка те отепела!“, ечеше колнење низ дворот.

„Кажи ѝ да не ме колне!“, му подвикна Тато на Митре. Престрашено се држев за пирустијата. Митре со страв кимкаше и повторно се вовре во темната соба.

„Нека даде цигара!“, слушавме одговор.

„А пари?!“, дофрли Тато.

„Немам, немаааам!“, ечеше низ дворот.

„Ќе ти дадам цигара ако дадеш пари!“, одлучно ѝ одговори Тато. Настана молк. Митре се појави низ вратата и со страв му кажа на Тато: „Дај цигара, оти ќе

почне да го колне син ти“. Тато, збунет, му даде цигара, ме грабна за рака и брзо, со силно трескање на портата, избегавме надвор.

Тонта железничарот

Куќата на Тонта железничарот беше голема, сива крепост. Дуваше маалски ветер и од неа се одлепуваа луспи што летаа како сиво перде низ сокакот и не опсипуваа како сиви снежинки. Тато чукна тивко неколку пати на дрвената порта.

„Отворено е“, слушнавме далечен, груб глас. Полека влеговме во темнина. Се искачивме по сиви, мрсни скалила на горниот кат и се упативме кон отворената врата.

Сред собата, подзакриен во сенката на сидот, седнат на миндер со свиткани нозе, седеше Коце Тонта. Тивко му пријдовме.

„Треба да платиш за овој месец!“

Тонта гледаше во нас без опул, со поглед заталкан некаде во испуканиот сид.

„Чекори право кон мене... Му свирам - Фи, фи, фиииии!.. Скока

„Оти јас да им ја земам душата на луѓено? Па и јас имам душа! Не знам... Затоа, кога ќе здробам човек со мојана локомотива, пијам да ја здробам и мојава душа“, додаде плачливо. Се стаписав.

„Сакаш?“, му го подаде чоканчето на Тато. Тато заврти одречно со главата со гадлив израз на лицето.

„Ме избркаа од работа“, продолжи Тонта тивко.

„Зашто те избркаа од работа?“, праша Тато.

„Не знаеле кога сум бил трезен. Сум бил виновен за неколку газења на луѓе со мојата локомотива оти сум возел мртов пијан“, зборуваше со потсмев. „Место на работа, ќе одам во затвор. А во затвор ќе скапам во мемла...“

„Овде е студено“, реков, тресејќи се од страв како вејче.

„Што се тресеш? Овде е топло!“, ми подвикна. Тато пријде и ме стегна силно во прегратка.

„Што рече дека сакаш?“, се потсети Тонта.

„Ништо, ништо“, прозбори Тато суво.

„Па тогаш, што мајка бараш кај еден изветреан машиновозач престорен во свер?“, луто промрмори Тонта, го дигна чоканчето и со големи голтки ја излока целата ракија. Го гледав не оти сум маѓепсан од него, туку од страв дека пред мене

дрежди свер скриен во кожа од човек. Тивко истапивме од собата, се спуштивме низ темните скали и излеговме во светлата, спасоносна уличка.

Ќушко Каурот

Стоевме сред уличката и двајцата збунети, не знаевме што да правиме. Тато гледаше некаде преку мене, го прпелкаше тефтерот в раце и не се помрднуваше. Спроти неговиот опул, од длабочината на уличката, се појави човек нагрбен со голема скала и маслосани ламаринени канти.

„Ќушко Каурот!“, изустив преплашено. Го потргнав Тато за рака, но тој сè уште талкаше со мислите којзнае каде.

„Имаш цигара?“, нè пресече гласот на Ќушко Каурот. Тато се сврти небаре е плеснат со камшик, го опули со страв и тивко, со покајнички гест кимна со главата.

Ќушко Каурот беше прочуен маалски молер.

И проблем за сите луѓе од маалото. Скоро секогаш беше пијан и непришано правило број еден беше: „Ако Каурот е пијан, бегај далеку од него!“ Оти пијан само се караше, лесно пламнуваше и уште полесно почнуваше тепачка. А со него немаше шега, оти имаше снага немерена и секогаш во тепачките излегуваше како победник. Ниту еден маалец не можеше да се пофали дека го натепал Ќушко Каурот.

Напати, в куќа му упаѓаа милиционери за злоделата што го сторил некому. А тој милиција не сакаше да види, а не да му стапне в куќа! Со нив и трезен разврзуваше страшни тепачки. Од немајкаде, ако требаше да го приведат, купче лути милиционери ќе ја обескираа уште од полноќ целата уличка. Наутро ќе екнеше силно свирче и сите милиционери ќе се дадеа во силен јуриш низ портата и низ комшикапициците право во неговиот дом. Потем, ќе се разлиеше сверско ревење, громорно пцуење и силен џагор на кршење, паѓање и туркање. Кога ќе настапеше молк, изврзан, и тоа со синцири, ќе го измолкнеа здивениот молер од куќата. Кога ќе се вратеше од затвор, исушен како сарага и со острижана глава, мируваше како бубаче неколку месеци. Кога ќе ја заработеше првата пара, веднаш купуваше ракија да се откожурчи од неговата мирнотија. Сега ова страотно тепачиште стоеше над мене, со светната глава како лејка, стежнат од големата, расклатена скала на плеќи и две канти полни со четки и валци. Имаше налутен опул. Го кренав погледот и го сирнав со невиден страв. Дишеше напорно, шумно, со свиркање.

„Што мајка барате пред мојава порта, а?“, ревна.

Навистина стоевме пред портата од неговата куќа. Тато сакаше да се повлече, но јас, од страв, предавнички реков: „Собираме пари“.

„Вријам со пари! Му ја вапцав куќата на еден глауч. Ме викнаа со покана. Да појдам во неговата канцеларија под Кале. Си реков - Пак ќе јадам ќотек... Чукнав тивко и влегов како јagne сугаре. Гледам, сè е исто како кога ме кршеа во неа пред да излезам од затвор. Глаучот седи на бирото како паун и нешто гоамити пишува по еден алваџиски тефтер. А пред да појде во партизани јас го учев да пишува. Нејсе...

Сакаше однадвор да му ја варосам куќата бела, внатре жар црвена. Добро, му реков, ама не е на арно внатре да е џиш црвено. Црвената боја ќе те лути, ќе ти прави кавга в куќи. Ме гледа сомнително, се мисли. Го фати телефонот и ја побара жена му. Жена му, такуѓере, не сакаше алпипер соби... И, му ги бојадисав собите сино, небесно сино. Да не му го расипам атерот, му удрив со ваљакот по сидовите црвени ластовички. Сини сидови со црвени ластовички! Испадна невидена уметност! Жена му се расцвета кога виде што направив!" Каурот раскажуваше со занес. Тато се вртеше нервозно околу себе лево-десно, но јас го слушав Каурот со подзината уста.

„Цело време пеев. Од кеиф! Знаеш зашто? Глауч да ме слуша мене, еј! А да трепне, може да ми ја скине главата!"

„Ти плати?“, праша Тато колку да праша.

„Ми плати! Ми плати поштено, море, ми преплати, кеифлосан од црвените ластовички на синиот сид. Жена му ми ја протолкува мојата работа. Тоа ти било бре поглед во ведра перспектива со црвено предвестување на луња!"

„Зашто луња?“, бев љубопитен.

„Ќе ти се разјасни кога ќе пораснеш... Арно ама капка ракија не ми понуди!", рикна со груб глас и во опулот му блесна злоба. Се повлекохме полека кон неговата порта и застанавме залепени на неа. Тој луто со нога ја клоцна портата раскрилувајќи ни го мемливиот двор.

„Влегувајте!", грмна и влезе чукајќи заглупно со скалите и кантите а по него, како накажаници, моравме да влеземе и ние. Ни пријде жена му, Мита, ситно жениче, му ги поведе кантите и ги стави сред двор, потем брзо му ја тргна скалата од плеќи и со тетеравење ја легна крај мемливиот сид. Каурот се оптегна како да фрлил тежок оклоп од себе.

„Ставај ракија и мезе!", грмна.

„Нема пари, нема ништо", одврати Мита. Каурот брцна во широкиот џеб од преголемите, маслосани, молерски панталони и извади шише со жолта содржина.

„Купив!", грмна.

„Си купил ракија? Не смееш...", се стаписа Мита.

„Давај маса!" Како покосена од неговото безусловно барање, Мита, со сведната глава се мушна во темната соба и брзо се врати со мало масиче покриено со леплива и испукана мушама и застана пред нас. Каурот со глава ѝ даде знак и таа ја стави масичката крај кантите, ги заврти кантите со газерот угоре, извади уште една канта и со газерот угоре и неа ја стави крај масата.

„Седи!", ревна Каурот.

И јас и Тато претрашени, скоро истовремено седнавме на кантите. Каурот важно го стави шишето жолта ракија сред маса, не измерка, се оближа по испуканите усни со големиот, син јазик, го зеде шишето и почна да лока големи

голки. Гледав како јаболкото на голтникот ритмично му работи. Застана, ждригна силно и му го подаде шишето на Тато. Тато заврти со глава.

„Аха?! ... Мито, дај чаши за ракија!“, загрми Каурот.

„Колку?“, праша тивко, со сиплив глас Мита.

„Три!“ Мита влезе во собулчето и се врати со три мрсносани, ракиени чашчиња кои ги плесна пред Каурот, пред Тато и пред мене.

„Тој не пие“, со страв рече Тато, ја зеде чашката од пред мене и ѝ ја подаде на Мита. Мита не се помрдна.

„Ќе пие!“, ревно Каурот.

„Како ќе пие? Дете е...“, одврати Тато. Мита му ја зема чашката од рака и повторно ја стави пред мене.

„Ќе пие и оро ќе игра. Кај мене гостите пијат тоа што пијам јас!“, забрмчи Каурот и ги наполни чашките со ракија. Ме заплусна одбивен мирис.

„Никогаш не сум пиел ракија“, пропелтечив со страв.

„Е, сега ќе почнеш“, одврати Каурот. „Што порано, тоа подобро... На здравје!“

„Јас не пијам без мезе“, спасоносно изусти Тато.

„Мито, мезе!“, зарика Каурот.

„Нема пари, нема мезе...“, безлично одговори Мита.

„Тркни во гранапчето на Лазо Олрајт и купи што треба. И цигари! Само слушај ваму! Додека сум помислил дека си таму, ти да си ваму!“, ржеше бесно. Од џебот извади големо купче пари, ѝ даде горделиво неколку банкноти и се сврти кон Тато.

„Колку му должам на твоето благородие, даночнику?“, праша, тресејќи ги важно книжните банкноти пред нашите лица.

„Не си платил една година“, тивко одговори Тато.

„Ќе платам!.. Тики, кажи, ти плаќаат ли маалциве?“ , праша.

„Никој не плаќа од маалово“, резигнирано, како тивко ехо, одврати Тато.

„Е, јас не сум никој! Јас, за инает на сите, ќе платам!“, срипа. Веќе беше несигурен, се тетеравеше. Мита се прекрсти во знак на помирување, му зема две банкноти од рака, се сврти и поревливо излезе низ портата. Кога Мита ја замандали портата, Тато важно го отвори тефтерот. Каурот ја надигна чашката ракија што му се тресеше в рака и додека ја пиеше жедно подистурената смрдлива течност, јас ја врткав чашката меѓу прстите не знаејќи што да правам. Жолтеникавата течност вкожурчена во срчестата чашка труеше грозно.

„Донеси ја членската книшка, да залепам маркички“, рече Тато гледајќи во тетратката. Каурот стана со клатење и несигурно влезе во собата. Тато молскавично ја истури и мојата и неговата чаша во дворскиот гериз и празни ги врати на нивното старо место врз лепливата мушама. Каурот се врати со костенлива книшка в рака и се тупна на столчето како клада. Нè свереше трепкајќи со сматен, веќе пијан опул. Тато му го даде мастилавиот молив, Каурот го погледна, го лижна, се потпиша повеќе пати, брцна во џебот, извади куп банкноти и со гест на голема важност, ги даде сите. Тато внимателно ги изброи двапати, зема неколку банкноти и ги стави во пликот. Потем му ги пикна останатите банкноти на Каурот в џеб. Каурот го следеше внимателно секое движење. Тато извади грст мали марки од пликот и му ги даде. Каурот ги зеде, ги опули со оддалечување од себе и ми ги даде мене.

„Читај што пишува!“, ревно. На маркичките нешто беше напишано. Ги вртев и се измачував да прочитам.

„... Роден фронт“, прочитав најсетне.

„Народен фронт“, ме поправи Тато.

„Што е тоа?“, веднаш прашав.

„Членарина за Народен фронт. Од сите - за сите“, изрецитира Тато.

„Да бе?! Кажи ми јасно за што јас тебе ти давам пари?“, срипа Каурот.

„За народот, за државата и за партијата“, несигурно одговори Тато. Каурот почна да се смее.

„Каков народ, каква држава, каква партија? Лук и вода!“, се кикотеше Каурот. Тато престашено се вртеше околу себе.

„Абе газот им го дадовме на Русине, а од Американците Солун и Трст не им го лапнавме!“ викаше на силен глас.

Тато со рака, занемен, му кажуваше да престане.

„А, страв ти е од ова што кажувам?! Абе, со народов и со државата си играат курташак! Ова сега е невиден експеримент! Невиден експеримент со народот! Само, не знам колку ќе трае...“, мрмореше пијано Каурот.

„Пссст!“, молеше Тато.

„Што велиш?“, одврати Каурот.

„Сидовите имаат уши“, со страв кажа Тато, стана, ја провери портата дали добро е затворена и седна вознемирен. „Само ако некој зуцне, ќе окапеш повторно во затвор“.

„Ако ме пикнат в затвор, значи, ти си ме пријавил“, одврати гневно Каурот и ја шутна кантата пред себе како збеснат коњ. Кантата тресна во портата. Портата се открили и влезе Мита.

„Ќушко, што правиш? Смири се!“, го пресече со сиплив глас. Каурот навистина се смири.

„Пак бистрите политика?“, праша, затворајќи ја портата.

„Сè е политика“, одврати Тато и стана. Срипав и јас.

„И локањето ракија е политика“, како ехо дофрли Каурот.

„Зошто пак пиеш? Џигерот ти е изгорен. Знаеш дека чашка те кутка како сугаре. Што ти рекоа докторите? Ако продолжиш со пиење, црно ти се пишува!“, го караше Мита.

Каурот почна брзо да ја врти главата како виновник фатен сред злодело. Дојде до сидот и почна силно да ја треска главата од него. Тато преплашен му пријде и почна да го трга, но Каурот уште посилено трескаше со челото во сидот од каде почнаа да летаат лупушки вар и земја.

Пријде и Мита. Застана меѓу Каурот и сидот. Каурот се стаписа. Ги ококорави очите. И тогаш Мита му даде кутија цигари. Каурот извади една цигара, ја запали и страшно го повлече димот. Гледаше замаено пред себе, во сидот во кој ја трескаше главата.

„Зошто ракијата толку смрди?“, прашав.

„Ракијата кажува оти животот е нужник, затоа!“, спокојно одговори Каурот. Мита со поглед ни даде знак да си одиме.

Станавме и полека излеговме.

Баба Велика

Ќуќата на Баба Велика имаше најголеми порти во целото маало. А портите беа грамадни бидејќи Баба Велика во дворот чуваше два ата. Кога низ маалото ќе екнеше чкрипеж, знаевме оти нејзините порти се раскрилуваат а потем, со силно фрктење, од дворот изнедруваа атовите. Едниот беше сифт црн, а другиот беше млечно бел. Пулеа со крупните, темнокостенливи очи затскрени зад огламеникот а силните нозе со моќните копита сунеа по маалската калдрма и прскаа искри.

И, ете, сега јас и Тато, со јанса во душата, стоевме пред нејзината куќа. Вишните порти беа замандалени, а од утробieto на куќата не заплуснуваше таинствена реа и повремено фрктење.

„Да влеземе?“, прашав. Тато ја стегна зарѓаната рачка и со туркање ја отвори големата порта. Нè облеа силна, гадлива реа на коњски измет. Влеговме тивко, небаре кришум. Дворот беше простран. Под стреата, в сенка, стоеа двата ата, и шумно зобаа од две вреќи врзани околу нивните глави. Им пристапив.

„Врати се назад! Веднаш!“, слушнав сипливо пиштење.

Полека се вратив до Тато.

„Оти го пушташ џагурево кај атовиве? Ќе му акнат чифте, тупан ќе го сторат“, со лут глас ни се нафрли Баба Велика. Се исплашив. Имав слушано дека ако му пријдеш на коњот одзади ќе те тресне со копитото и на место ќе те отепа. А јас токму така му пристапив на црниот коњ.

„Е, де, де, ништо не е“ ме тешеше Баба Велика, кога виде што направи со лутата забелешка. Дојде до коњите и им ги извади зобниците.

„Немерени убавци, а? Треба да внимаваш, опасни се.“ Ми пријде поревливо, и ме погали со костенливите дланки.

„Немај грижа, овие не фрлаат чифте“, ме утеши.

„Како се викаат?“, прашав потсмирен.

„Црниов се вика Шејтан а белиов, Стела“, рече и брцна во утарето. Извади коцка шеќерче.

„Дај му на Шејтан“, ми рече. Погледна во Тато. Ми кимна одобрувачки со главата. Со раскрилена дланка смело пристапив кон црниот убавец. Тој низ огламникот ме опули таинствено. Се стаписав. Неговите крупни црни очи како да продираа во мене. Сетив како ми се приближува. Премрев. Ме опфати жежок здив. Главата на Шејтан фрктеше до моето лице. Ме лизна со својот огромен, рапав и леплив јазик, го дофати шеќерчето од мојата дланка и го голтна брзо.

„Море, храбро момче! Браво!“ ме пресече засипнат глас. Се свртев и удри во човек. Го дигнав погледот пругоре. Над мене вишнееше подгрбавено, високо мажиште, со чудна синкава боја на кожата, со големи, исфрлени надвор од месестите бузи, долги, жолти заби како на коњот Шејтан, без влакно коса на главата, без брада на лицето и без веѓи. Ме пулеше со крвјосани очи кои влеваа морничавост. Беше облечен во црна чоја, со корбач в рака со кој нервозно се потчукнуваше по црните, тврди чизми.

„Арсение, однеси ги коњиве на Вардар... Јасно!“, прописка Баба Велика заповедувачки. Келавецот се наведна понизно пред Баба Велика.

„Да одам на атпазар?... Да купам зоб, за коњиве?“, говореше понизно.

„Каков атпазар, каков зоб! Ќе ги испиеш парите, ќе ми се прибереш дрво пијан...“, велеше Баба Велика.

„Морам да одам на атпазар...“, молеше Арсение.

„Мораш, а?... Мораш да умреш, педер ниеден!“, велеше Баба Велика.

„Што е тоа педер?“, веднаш прашав.

„Молчи!“, ми префрли Тато.

„Кажи му на детево што е тоа педер!“, му нареди Баба Велика на Арсение.

Арсение почна да потцупнува в место. Челото му се посипа со крупни зрна пот.

„Кажы што си!“, се лутеше баба Велика.

„Аман, бабаџан...“, мрмореше престрашено Арсение.

Баба Велика го зеде корбачот од раката на Арсение и ми пријде. Го стегнав Тато за рака.

„Не знаеш што е педер, ми се пикна в лице Баба Велика.

„Остави го... Мал е, не знае!, ѝ одврати Тато брзо.

„Мора да знае!“, му одврати брзо Баба Велика и ме отргна од Тато.

„Кога ќе чуеш дека за некој велат оти е педер, веднаш бегај од него! Јасно!“, настојчиво ми велеше в лице, посипувајќи ме со плунка. Кимнав со глава, повеќе од страв од неа.

„А ти татко си му бре, па не си го научил детево на вистината на животот!“, се насрчи Баба Велика кон Тато.

„Кажы што си!“, се жегна повторно кон Арсение.

„Аман!“, крикна Арсение и падна на колена пред неа.

„Нема аман-заман! Кажувај!“, крескаше Баба Велика. Келавецот се наведна и ѝ ги загрна стапалата. Баба Велика го шутна, го плукна и почна да го шврка со корбачот. Шејтан рамномерно мавташе со црната опашка, растерувајќи ги мувите од себе. Баба Велика со секој удар дишеше се посипливо и набрзо престана со тепањето. Застана да земе здив.

„Ќе ми остане семејното стебло свенато“, му кажа на Тато тивко, со таговен глас, се затетерави и одеднаш бапна газечки на земја.

„Да ме отепаш“, како ехо одговори Арсение.

„Море, дај тутун“, кажа на земја седнатата Баба Велика. Тепаниот итро скокна на нозе, брцна в пазува и извади метална табакера. Брзо ја отвори, внимателно извади цигара, ја лизна со големиот, син јазик како што мене ме лизна Шејтан и полека ја запали, повлече дим и ѝ ја подаде на Баба Велика. Таа страсно го вовлече смрдливиот чур во себе. И додека таа сласно вовлекуваше чурови во себе, Арсение им пријде на атовите и скокна врз грбот на Шејтан. Шејтан фркна. Арсение го стегна со долгите нозе околу мевот и Шејтан се смири. Го дофати јажето од огламникот на Стела, го одврза од гредата, кликна со јазикот и двата коња полека се упатија кон високата порта.

„Каде непрокопсанику?!“, праша баба Велика.

„На Вардар...“, одврати Арсение. Баба Велика мачно се исправи и со цигарата во аголот на устата пријде кон портата, ја раскрили и се истави настрана. Арсение го збодна Шејтан, овој отскокна и со ечливо клопотеење се изгуби низ калдрмата. По

него веднаш се устреми и белиот убавец. Кога клопотењето замре, Баба Велика тивко ги склопи крилата од портите.

„Што ѝ е Арсение?“, го прашав тивко Тато.

„Син ми е!“, ми договори Баба Велика и веднаш надодаде: „Барате пари, а?“. Тато кимна со глава. Баба Велика брцна во волненото црно утаре и извади грст монети.

„Достасува?“, праша.

„Точно“, одврати Тато, ги зеде брзо монетите, запиша во тетратката и ѝ даде маркички. Баба Велика ги мушна маркичките повторно во утарето и накривнувајќи, полека дојде до портата и ја отвори.

„Со здравје!“, ни записка како змија.

Јас и Тато брзо излеговме. Се свртев да ја видам Баба Велика, но портата со силен тресок се замандали пред моето лице.

Јуда Кодошот

Куќата на Јуда Кодошот беше залепена со куќата на Баба Велика. Имаше мала врата под нивото на калдрмата. Јуда Кодошот гордо се вселил во таа вдлабната куќа, но кога паднал првиот есенски пороен дожд, веднаш бил поплавен од матната вода. Маалото ечело од неговиот лелек и пискот. Соседите грабнале канти, легени, лопати и копачи и поитале да го спасуваат. Наредени во ред, се бореле со дождовната вода што црцорејќи по уличките навлегувала низ ниската врата и ја поплавувала куќата на Јуда. Ставале штици и фрлале земја крај влезот од портата правејќи насип, а од дворот црпеле кална вода и ја фрлале низ уличката. Јуда само гледал и командувал. Кога завршиле со спасувањето, Јуда им се пофалил дека, ако имаат проблем со милицијата, веднаш да му се обратат нему и тој ќе ги спаси. Соседите се разотишле уморни, наводенети до гола кожа но сепак горди дека ете, нивниот сосед Јуда е некаква си власт која ќе ги штити од зловолието на власта.

И, од тогаш му доаѓаа со замолници за проблеми со милицијата, но и со власта. Јуда им помагаше и постепено маалчаните почнаа да го ценат иако за него се зборуваше дека е поткажувач на милицијата. Почнаа во него и да се крстат како во маалски спасител откако синот на Каурот, Ивче Ќелчо, трештен пијан, претепачувар на гробиштата. Каурот појде кај Јуда проколнувајќи го да му го спаси синот. Никој не веруваше, но Јуда Кодошот го извади Ивче Ќелчо уште утредента од затвор. Потем со Кушко Каурот пиеја два дена и два ноќи.

Еден ден низ маалото проструи глас дека Јуда Кодошот бил префрлен да работи во Удба. Се стаписаа. Ниеден новомалец никогаш не работел на такво опасно место. Не знаеа напосто како да се однесуваат со Јуда.

И, откако стана маалски удбаш, нешто чудно се случи со Јуда. Почна да ги избегнува маалците. Маалците набрзо забележаа дека почнал да се плаши од

секого, дури и од сопствената сенка. Велеа дека таква му била работата. Некои тврдеа дека сепак Удба му одредила тажна судба и умот му го сматила.

Есеноска, кога удрија силните поројни дождови, Јуда не побара помош од маалчаните, а целата куќа му се поплави со вода. Сепак, дотрчаа загрижените соседи да му помагаат на маалскиот убдаш, арно ама тој ги набрка. Лугето, збунети, се разотидоа и од тогаш почнаа да го одбегнуваат.

Јуда Кодошот се престори осаменик...

Двата прозора беа ниски. Тато чукна на стаклото од едниот. Се помрдна завесата исплукана од муви. Низ сматеното стакло нè погледна издолженото лице на Јуда.

„Што барате од мене?“, праша луто.

„Отвори!“, мирно му одговори Тато.

„Колку сте?“, праша Јуда и се опули низ улицата.

„Само јас и син ми“, одговори Тато.

Лицето се изгуби зад пердето. Наслушнав клопотење по дрвени скалила, чкрипење и одбравување. Потем вратата се подотвори. Низ цепутката нè меркаше опулот на не доверливиот Јуда. Ја измолкна главата низ вратата, погледна лево и десно низ улицата, и откако се увери дека освен Тато и јас нема други, ја раскрили вратата и ни дозволи да влеземе во неговата куќа. Веднаш зад нас ја заклучи вратата, го стави клучот в џеб и се упати по скалилата на тесниот чардак. Се искачувавме по него. Скалилата силно крцкаа. Застана.

„Пссст!“, ни рече.

„Што е?“, праша Тато.

„Одете потивко! Ќе разберат..!“, ни кажа тивко.

„Кој?“, веднаш прашав.

„Молчи!“, луто ме пресече Тато.

„Пссст! И сидовиве имаат уши! Пссст!“, рече Јуда со престрашен израз на лицето, се искачи на чардакот и седна на нечистата черга спрострена врз малото столче.

„Што сакате? Што сакате?“, праша брзо, со поглед втречен во нас.

„Пари за членарина“, мирно му одговори Тато.

„Какви пари?... Немам јас никакви пари...“, одврати Јуда.

„Имаш плата?“, го праша Тато строго.

„Имам... Само, не кажувај никому! Никому!“, почна да цимулка Јуда. Брцна во џебот и извади книжна банкнота. Тато ја зеде, запиша во тетратката, му даде маркички и почна да му брои кусур.

„Не! Не!“, се потргна Јуда. „Не сакам! Не!“

„Ама човеку божји, твои се. Земи“, му одговори Тато.

„Не се мои! Твои се! Твои!“, застенка Јуда.

„Земи ги париве!“, повтори Тато.

„Псст! Слушате?“, не праша доверливо Јуда. Стоевме и ослушнувавме. Ништо не слушавме.

„Има некој во собава...“, покажа со рака кон вратата спроти нас. „Ме следат...“, прошепоти со страв. „Парите не се мои! Не се!“, почна гласно да вика, небаре има некој во собата. Тато стапна кон вратата.

Јуда скокна, застана пред него и со шепотење промрмори: „Има агенти!“.

„Какви агенти, човеку?“, одговори Тато.

„Има!“, плачливо одговори Јуда. „Ме дебнат... Ако направам само една грешка, готов сум! Ќе окапам во затвор!“, брзо зборуваше.

„Каков затвор, човеку... Смири се, нема никој“, го тешеше Тато.

„Ааа, нема!? Има! Има...“

„Си бил во затвор?“, прашав со страв.

„Работам во истражен затвор“, одговори со доверлив шепот.

„А што правиш таму?“, праша брзо Тато.

„Ха, ха, ха!“, низ смеа, со веќе смирен тон, во строга доверба, сведнат кон нас, почна да нè зборува Јуда. „Ги поткажувам политичките... Ха, ха, ха!“

„Што е тоа?“, го прашав тивко и крајно доверливо.

„Слушам, паметам и сè што ќе запаметам, им кажувам на оние таму“, покажа со рака кон вратата.

„А зошто им кажуваш?“, пак прашав.

„Како зошто им кажувам? Па тоа ми е работа!“, се исчуди Јуда. „Ова сега што ви го кажав, не сум ви го кажал, оти ќе излезат од собава и...“ Одеднаш, вратата навистина се отвори. Тато се стаписа. Јуда молкна.

Од темнината на собата пред нас се иступорија двајца сури мажи.

„Овој беше?“, рече Мустаклестиот покажувајќи на Јуда.

„Аха! Мозокот не му работи како што треба“, му одговори Мазниот.

„Зашто не лежиш во болница?!“, го праша Мустаклестиот. Јуда, стаписан, воопшто не се помрднуваше.

„Избегал?!“, промрмори Мазниот.

„Кој сте вие?“, тивко ги праша Тато.

„Море, кој си ти?“, загркори Мустаклестиот. Тато, престашен, брцна в пазува, ја извади и му ја покажа личната карта. Мустаклестиот брзо ја разлиста, ме погледна и праша:

„А овој?.. Што ти е?“

„Син“, одговори Тато. Тато ја пружи раката и Мустаклестиот му ја врати личната карта.

„Кој сте вие?“, праша Тато.

„Удба!“, веднаш одговори Мазниот и кога примети страв на нашите лица, почна да се кикоти.

„Од лудницата“, го поправи Мустаклестиот.

„Пссст!“, почна да пска Јуда кон нас. „Пссст! Овие се сеништа... Ви се присторуваат... Пссст!“ Потем се устреми кон сурите мажишта.

Ајде, заминете! ... Одете! Исчезнете!“

„Да си заминеме?“, праша Мазниот.

„Да си заминеме. Ни пројде работното време. Утре ќе го собереме“, доверливо му шептеше Мустаклестиот. Мустаклестиот и Мазниот полека влегоа во собата и тивко ја затворија вратата. Јуда молчеливо ги следеше со престашен поглед. Потем слушавме далечно тропане кое стивна. Тато сеуште стоеше стаписан. Сите тројца со страв зјапавме во празната соба.

„Каде отидоа?“, праша Тато исплашено.

„Кој?“, одврати Јуда.

„Луѓето...“, одврати Тато.

„Нема никој“, промрмори Јуда и нè измолкна од чардакот. Се спуштивме скоро со трчање низ скалите и дојдовме до надворешната порта. Јуда брзо ја отклуча, сосила нè истурка надвор и веднаш ја заклучи.

„Ајде, одете си“, ни рече Јуда низ портата.

Со Тато, престашени до коска, застанавме пред портата. Уличката зјаеше очајно празна. Во прозоречот, пред нас, се појави сматениот лик на Јуда.

„Кусурот?!“, свика пискаво.

Тато ја пружи раката. Јуда брзо го отвори прозорецот, ги грабна парите од дланката на Тато, го тресна прозорецот и се изгуби во темнината на собата.

„Тато, што беше ова?“, прашав тивко.

„Не знам...“, со страв, тивко ми одговори Тато.

„Ми се пие вода“, реков претрашен и отрчав до чешмата што џрцореше спроти Румба кафеана. Ја наведнав главата и жедно смукав студена вода.

Пријде и Тато, собра вода во дланките и ја плесна по лицето. Уличките и потаму зјаеја злокобно празни. Се вртевме околу себе со страв.

„Да си одиме дома?“, го прашав.

„Не, рано е“, одговори тивко, бришејќи ја водата од лицето со шамиче.

Одеднаш, од вратата на Јуда излегоа Мустаклестиот и Мазниот и џагорливо ни пристапија. Нè поздравиија. Тато, збунет, ги отпоздрави.

Додека луѓето не одминуваа, јас и Тато полека се соземавме.

Рајна Златогрбка

Куќата на Рајна беше бедна колипка со распаднат покрив и со растурени и испокршени ќерамиди. Сидовите зјаеа морничаво од растопениот ќерпич, исплакнати од дождовите, со прилепеници од дамнешен малтер. Единствениот прозорец немаше стакло, туку парчиња рѓосани ламарини. Маалчаните, појдени по вода од чешмата што беше во близина на нејзината куќа, со грозомора го гледаа мракобесното буниште во нејзината соба. Вратата, облепена со мукави, беше закатанчена со голем катинар. Кога беше дома, од утробието на куќата баздеше неподнослива реа и се слушаше таинствено пеење.

Рајна беше питачка, и питачејќи, со денови талкаше по градови. Кога во маалото ќе наслушневме таинствен пој, знаевме дека таа е вратена во своето гласно дувло. Пееше со застрашувачки, лелекав глас што ги тревожеше маалчаните. А кога таа ќе се појавеше, околу неа, таинствено и вчудовидувачки, полека се собираа орди диви маалски мачки. Таа ги негуваше небаре ѝ се пород. Куќата се повеќе ѝ труеше на распад, и бидејќи беше до чешмата, маалчаните ја оградија, да не се грозат и да не го мирисаат нејзиниот трулеж додека полнат вода.

Во маалото за неа кружеше застрашувачка приказна. Кога била млада, Рајна била богата убавица. Имала романтична љубов со џандармерискиот началник во градот, докажан лошотилок и крвопија на народот. Пред нивната свадба, џандармерискиот началник починал од дизентерија. Татко ѝ потем ја омажил за некој стар, грбав златар, според кој Рајна ја нарекле Златогрбка. Но, златарот умрел од капка само една година по нивната свадба а златарскиот дуќан пламнал на денот на неговиот закоп. Татко ѝ, трчајќи да го спаси опожарениот дуќан, пропаднал во

дупка со негасена вар и се задушил. На погребот од татко ѝ, мајка ѝ паднала во дупката од гробот, треснала со глава врз сандакот од татко ѝ, и останала на место мртва.

Рајна се мрднала со умот и, сред зима, од Камениот Мост скокнала во Вардар. Ја нашле закачена на раклите на мостот кај Кланица, вкочанета и оладена. Ја оставиле в капела, оти докторот бил болен и не ја секцирал. Арно ама, на полноќ, Рајна се разбудила од вечниот сон, станала од студената мермерна маса, тивко излегла од капелата и боса, низ снегот, се вратила во својот пустосан дом. Не знаела ништо да работи и постепено, распродавајќи дел по дел од останатото семејно наследство, се престорила питачка и чуварка на мачки...

Маалчаните ја избегнуваа Рајна Златогрбка што од страв да не е свампирена, што од шубе дека е полна болви, вошки и крлежи, што од пизмење кон нејзиниот скотски живот.

Но, маалските деца од неа немаа страв. Ако најдеа изгладнето маченце или повредена мачка, веднаш ги носеа кај Рајна. Таа ги прифаќаше, ги негуваше и ги чуваше кај себе...

Тато ме погледна.

„Се плашиш од Рајна?“ праша загрижено.

Завртев одречно со глава.

Одминавме тивко крај распаднатата ограда и стапнавме пред вратата што зјаеше подотворена. Од темнината продираше тивко пеење. Тато внимателно, со прст чукна на вратата.

Пеењето стивна.

Се појави ситно лице со браздосани, длабоки брчки, опсипано со темнопепелави дамки и со долга, бела коса расфрлена околу главата како бел ореол. Од длабината на морничавото лице нè пулеа испакнати, крупни, бескрајно сини очи.

„Ауууу!.. Што сакатеее? Ауууу!“ , списка.

Се повлековме чекор наназад, претрашени од нејзината појава и пискотот.

„Треба да платиш... Не си платила со месеци“, одговори Тато со прикриена строгост.

„Ауууу! Што да платам? Ауууу!“ , списка погласно.

„Членарина!“ , одговори Тато.

„Ауууу! Што е тоа? Ауууу!“ , пискаше неподносливо.

„Тоа е... Како да ѝ објаснам?“ , ме праша Тато. Јас молчев, претрашен. Рајна Златогрбка сега ми заличи на лошата вештерка од приказните.

„Аха! Ми текна!... Слушај, Златогрбке...“, кажа брзо. На зборот „Златогрбка“, Рајна се стаписа. Почна да ги врти ококоравените сини очи во круг, и се лулкаше небаре танцува налудничав танц.

„Ауууу! Отиде златото... Отиде!“, крескаше со продорен глас кој ми го параше мозокот.

„Не крескај! Членарината ти е данок за државата!“, одврати Тато.

„Ауууу! Државата, а? Ауууу! Која држава? Па таа, аууу, таа мене сè ми грабна! Ауууу! И душата! Ауууу!“, врескаше силно.

„Тоа било во онаа, бивша држава... Не оваа!“, луто одговори Тато.

„Која држава? Ауууу! Која држава! Ауууу! Оваа? Аууу! Не гледам држава! Ауууу!“, врескаше Рајна.

„Слушај, сакаш да те сместат во дом?“, видливо нервозен, ѝ кажа Тато. Рајна веднаш се смири. Ја стутка косата, извади маслосана шамија од ракав и со видлива збунетост и страв, ја покри белата коса и се забради.

„Зашто да платам кога ретко живеам тука?“, одврати итро.

„Ќе платиш оти те завеле во тефтеров. Јас не можам да те избришам“, кажа Тато.

„Ти си син на овој душовадник?“, се сврти Рајна кон мене предавнички.

Молчев.

„Го познаваш?“, ја праша Тато со вчудовиденост.

„Син ти е злато. Не е какао тебе! Од сите деца во маалово, тој најповеќе ми собира мачки“, едноставно ме предаде Рајна.

Тато ме застрела со таков страшен опул што сетив трпнење и жарење по вратот. Проколнував земјата да се отвори и да ме голтне.

„Така, а?!.. Мачкар?“, мрмореше луто.

„Де, де, соседу... Не е тоа за кудење. Некој мора да се грижи за тие страдни суштества. И тие имаат душа. Аууу! Имаат душа!“, повторно списка Рајна.

„Да влеземе?“, луто праша тато.

„Аууу! Неее!“, сините очи брзо трепереа лево-десно.

„Имаш гости?“, одврати Тато и тргна кон вратата. Рајна застапа пред него, парталосана, боса.

„Аууу! Ќе ми ги испоплашиш мачките“, одврати стрелајќи не со сините очи.

„Сакаш сместување во дом или не?“, праша Тато, лут што не му дозволува да влезе во нејзиното таинствено дувло.

„Колку да платам?“, веднаш смерно праша Рајна. Тато ја отвори тетратката и почна гласно да пресметува.

„Имаш тутун?“, го прекина Рајна додека сметаше.

„Има“, одвратив. Тато, лут, брцна во џебот, ја извади кутијата, ја отвори и ѝ даде цигара. Рајна ја стави цигарата в уста.

„Имаш запалка?“, праша повторно.

„Не“, отсечно кажа Тато.

„Има чпирто!“, веднаш одговорив. Тато луто го извади кибритот од џебот и ѝ ја запали цигарата на Рајна. Рајна сластно го вовлече димот од цигарата во себе и го издува во лицето на Тато.

„Остави ме на мир да пресметам“, кажа луто и се истави неколку чекори наназад. Рајна мирно пушеше, Тато сметаше а јас потцупнував в место. Најсетне, Тато ја подигна главата и триумфално кажа колку треба да плати.

„Толку?“, праша Рајна.

„Толку...“, одговори Тато.

„Ауууу!.. Дај ги маркичките“, одговори Рајна помирливо.

Тато ѝ ги даде маркичките. Рајна ги зеде, итро влезе во портата и веднаш ја затвори зад себе.

„А пари?“, свика Тато. Вратата се подотвори и низ цепутката не пулеа морничавите сини очи.

„Ќе ти платам со мачки“, кажа мирно.

„Не сакам мачки... Врати ми ги маркичките!“, бесно одврати Тато.

„Мачките имаат душичиња, а парите немаат ништо“, одговорија сините очи и се мушнаа во темнината на собата. Настапи молк. Стоевме како глуви котинџа пред вратата од мукава. Тато направи исчекор, но застапа. Потем се заврти околу себе лут, ме стегна силно за рака, со мене уште еднаш направи круг пред вратата од мукава и речиси трчаничкум заминавме од смрдливиот двор.

Џуме Натемаго

„Каде бре, соседи?“, не пресече весел глас.

Пред нас стоеше Џуме Натемаго. Беше ситен, сув и слабникав, подгрбавен. Дебелите окалки врз малото носе љубопитно не стрелаа со потсмешлив опул.

„Море, народов станал проклет!“, луто му одговори Тато, влечејќи ме за рака.

„Боли...“, стенкав.

„Народот, соседу, тема-готе-натемаго, никогаш не е задоволен. И со мед и млеко да го доиш, пак ќе те плука“, одврати шеговито.

„Точно“, одврати Тато.

„Натемаго народот! Што го рецкаш, бе соседу, а?“, одврати Џуме.

„Браво бре соседу!... Така е!“, одговори Тато, окуражен од говорот на Џуме.

„Боли...“, реков. Тато се свести и ми ја пушти раката.

„Ај кај мене“, нè покани. „Имам чисто турско кафе, без наут! И слатко од смокви... Сакаш слатко од смокви?“, ми се пикна дури в лице.

Кимнав со главата. Тато сè уште се двоумеше но јас веднаш појдов по Џумета кон неговата порта. И додека ечеше свонецот над штотуку отворената порта, Тато полека влезе по мене во домот на Џуме.

Домот на Џуме беше најубавата и најголемата куќа во маалото. Но, кога Џуме со жена му Цилка и двете дробни деца од Прилеп се преселија во маалото, се вселија во трошна куќа од ќерпич, со двор исполнет со дрва, ги расонија маалчаните од вкоравената маалска летаргија со напливот на нивниот семеен џагор. Џуме и жена му Цилка, речиси постојано, меѓусебно се караа и расправаа прегласно, не водејќи сметка дали се слушаат наоколу. А меѓу дребните куќарки се слушаше и тивко поткашлување. Цилка беше крупна жена, речиси двојно помасивна од Џуме и маалчаните брзо осознаа дека таа е вистински командант на вревливото семејство. Маалчаните ненавикнати на ваков џагор, напати ги пријавуваа пргавите соседи во милиција за обеспокојување. Кога милиционерот ќе си заминеше од нивната куќа, на уличката кочоперно ќе истапеше разгоропадената Цилка и ќе почнеше да проколнува. Потем, со соседите разгоруваа тешки кавги оти им пулат во дворот и во куќата низ прозорец, оти децата им крадат сливи, црешни и дудинки. Цело маало почна да ги пизми. Се собраа и напишаа барање до сите општински органи да ги иселат нивните маалски некадарници. Џуме и Цилка потем со денови одеа по општини, по комитети, по судови.

Едно врело лето маалските кавгации одеднаш стивнаа. Дојдоа аргати и ја урнаа старата, трошна куќа од ќерпич до темел. Џуме со Цилка и децата спиеја на отворено во дворот. Потем тајфа мастори го окупираа сокакот со своите алати и потрепштини. Работеа вредно катаден. Џуме и Цилка ги поеја, секој ден во котел им вараа грав, а во неделите ги чистеа со вино и компир-манџа со месо. Маалците се исчудија кога, откако ги разнесоа урнатините и шутот, палирите почнаа да ставаат мерки по земјата според некаков исцртан план. Брзо се извиши голема дрвена конструкција од миризливи дрва што воочливо ги надвисна и највисоките маалски куќи. Цилка гордо стоеше сред чикмакот и гледаше во маалчаните кои се свереа во вишната дрвена чатија.

Маалците меѓусебно, од завист, си велеа дека тоа ќе биде крај. Градбата веќе за нивни сваќања беше прескапа. Но, Цилка пушти глас дека во Прилеп и таа и Џуме

ги распродаде сите ниви и куќата, та собрале доволно пари да сидаат палата во маалото. И навистина, градителската тајфа вишниот сплет дрва го исполни со алови, печени тули, не со ќерпич, и ставаа малтер од бетон, а не кал со слама. Куќата се извиши на два ката, со големи прозорци со двојно стакло на секој ѕид. Потем куќата ја опашаа со ѕид и поставија две порти. Едната, главната порта, беше голема, масивна, со метални, зелено бојадисани портали, со тесна шпионка во висина на очите, засек за уфрлање на писма и метално чукало. Оваа порта се отвораше во чикмакот. Помалата, тајна порта се наоѓаше на другиот дел од куќата, и се отвораше во спротивната уличка. Двете порти имаа свончиња и при секое отворање на портите низ маалото се разлеваше милозливо, ечливо свонење. Кога мајсторите ја завршија работата, Џуме и Цилка поставија маси сред чикмак и ги нагостија мајсторите со богата гозба и пијалок. Утредента истата гозба ја направија и за маалчаните. До рано наутро цело маало се ореше од пеење и играње. Од тој ден, маалчаните ги забораваја сите караници со Џуме и Цилка и со нив беа од добриподобри. Испадна оти ситниот Џуме е шегобиец и мајтапчија на кој му нема рамен, а крупната Цилка - мајстор над мајсторите за народни приказни и правење слатко...

Влеговме во големата соба, со масивен, застаклен орман низ кој се насираа порцелански сервиси поставени врз наборени чипки. Од ѕидовите во нас гледаа застаклени портрети на луѓе во старински, народни носии и градска облека. Сред соба имаше голема маса, покриена со мушама а во средината стоеше голем, порцелански бокал со вода и чаши наместени во круг.

„Седнете“, нè покани Џуме. Бев збунет од разнообразието и богатата исполнетост на собата. Смерно седнав на голема, масивна столица покриена со рачно исплетени, волнени плетеници во најразновидна боја.

„Сакате вода?“, нè праша.

„Сакаме“, веднаш одговорив пулејќи во сликата од која во мене гледаше стар човек, со голема шубара на глава, уште поголеми мустаќи, испрчен и со смуртен поглед. Џуме ја тргна плетената покривка од бокалот, ни стави чаши пред мене и Тато и внимателно ни налеа вода.

„Знаеш кој е оној?“, ме праша Џуме, забележувајќи дека гледам во старата фотографија на ѕидот. Шумно сркајќи ја водата од чашата, одречно завртив со главата.

„Дедо ми, Крале Марко!“, кажа гордо. „Личам на него?“ Зачудено завртев со главата.

„Оти?“, веднаш допраша. Се најдов во небрано. Што да му одговорам?

„Немаш мустаќи“, одговорив одеднаш.

„Арно де, немам овде. А таму, во Прилеп без мустаќи ми немаше живот оти сум внук на Марко Крале. Кога дојдов тука ги избричав оти вие Новомалчаните веднаш се исплашивте од мене, мустаклестиот внук на Крале Марко“, одговори гледајќи ме в лице. Го гледав со стравопочит.

„Јас не се плашам!“, одвратив луто. Тато се насмевна од мојата реакција. Џуме прскаше од смеа. Влезе Цилка, нишајќи го подот.

„Арно ви текна да дојдете“, гласно профрчи. Тато брзо стана од столицата и се поздрави. Станав и јас а таа почна страсно да ме бакнува. Кога седнав, со рака скришно си ги забришав влажните, избакнати образи.

Во едната рака држеше сребрен послужавник. Во него имаше две мали, стаклени чинијчиња, крај нив две убави, златни лажичиња и мало стаклено чинијче од кое се ширеше опоен мирис на слатко од смокви. Цилка прво го понуди Тато. Тато го зеде малото стаклено чинијче и златното лажиче со кое извади една смоква од слаткото, ја стави чинијчето и потем полека го голтна. Користеното лажиче го стави во стаклената чаша од послужавникот а потем се напи вода од чашата и се забриша со свилената крпа што му ја подаде Џуме.

„Наздравје“, му кажа Цилка.

„Наздравје“, одговори Тато.

Ме послужи и мене. Брцнав со лажицата во слаткото, но успеав да земам само едно топче смоква. Го голтнав и погледнав во Тато. Тој заврти со главата.

„Земи уште“, веднаш рече Џуме. Со страв завртив со главата.

„Ќе ме боли забот“, одговорив тивко.

„Шипинки ќе те боли. Татко ти не ти дозволува“, низ смеа дофрли Џуме. „Што го слушаш татка ти, јади слатко кога внукот на Крале Марко ти дава.“

Брзо дофатив уште една голема смоква и ја ставив во уста.

„Доста му е. Ќе му се слоши од слаткото. Цело утро јаде само слатко...“, загрижено кажа Тато. Цилка ме погледа загрижено.

„Добро ти е?“, ме праша.

„Одлично“, одговорив.

„Може кафе?“, праша Цилка.

„Може“, одговорив наивно.

„Море мангупче, ти пиеш кафе?“, ме праша Цилка со потсмев.

„Пијам“, бев упорен во лагата.

„Ако пиеш, значи имаш опашка“, со чудна сериозност тивко пролафи Џуме.

„Каква опашка“, се преплашив.

„Па, види вака... На децата што пијат кафе, им расте опашка. Еее, олку долга!“, ми зборуваше сериозно Џуме. Погледнав во Тато. Тато со смеа го сврти погледот на страна. „А ти немаш опашка. Значи?“

„Не пијам кафе!“, брзо одговорив.

„Е, за ова што ми го призна, ќе ти раскажам една приказна за дедо ми Марко Крале. Сакаш?“, ме праша Џуме. Потврдно кимнав со глава.

Тато дофрли: „Нема потреба да се измачуваш за него“.

„Оти?“, праша Џуме. „Кој треба да знае какво јуначиште бил дедо ми Марко Крале?“, рече строго.

„Јас!“, одговорив.

„Алал да ти е“, одврати Џуме. И веднаш почна да ми раскажува. Слушаше и Тато и напати се потсмевнуваше на моите наивни прашања. Само што Џуме ја заврши приказната, дојде Џилка повторно со сребрениот послужавник но сега со два филџана миризливо кафе. Внимателно ги стави пред Тато и Џуме и си замина. Тато ја извади кутијата цигари, ја отвори, тажно погледна уште колку цигари му останале и го понуди Џумета. Џуме зеде една цигара, ја мирисна, ја лизна хартијата и полека ја запали.

„Е, сега кажи што има ново“, рече пуштајќи синкави чурови низ носот.

„Види, вака... Америка само отстрана си гледа, а Русиве срцките низ газот ќе ни ги вадат...“, започна заверенички Тато. Џуме прашално погледна во мене и Тато престана со зборувањето. Потем ме погледна и Тато.

„Сине, оди поиграј надвор“, ми рече.

„Зашто?“, одвратив.

„Сега со татко ти ќе бистрине политика“, тивко рече Џуме.

„Како ќе бистрите политика?“, реков одважно.

„Така, со матново кафе...“, низ смеа ми одговори Џуме.

„А што е тоа - политика?“, веднаш прашав.

„Па, види, вака... Политиката е глупост на моќните со која владеат над умните“, шеретски ми објасни Џуме.

„А зашто политиката мора да се бистри?“, додадов.

„Многу е матна пустата“, веднаш ми одговори повторно Џуме.

„А зашто не смеам јас да научам како ја избиструвате?“, бев настојчив.

„Затоа што е опасна“, веќе со досада одговори Џуме.

„А зашто е опасна?“, бев упорен. „Кога ќе пораснеш, ќе разбереш“, помирливо одврати Џуме.

„А сега, излегувај надвор!“ Тато ми се обрати со строг глас од кој веднаш сфатив дека нема што повеќе да прашувам и излегов надвор.

Фантазии

Излегов на уличката. Група деца играа фанта. Застанав и ги гледав копнежливо. Ми беше страв да им се приклучам, оти Тато можеше да излезе во било кој момент и да ме види како играм фанта. Не ми дозволуваше да ја играм оваа маалска комарџиска игра.

„Имаш пари?“, ме прашаа.

„Имам...“, тивко му одговорив.

„Ќе играш?“, ме праша. Климнав потврдно со глава.

Им пријдов на фантазиите. Бевме вкупно четворица - Ракија, Тафтабита, Бандаж и јас. Застанавме во еден ред со монетите в рака. Ги фрливме кон правата линија нацртана на земја на три метри далечина од нас. Монетите се збоднуваа во земјата. Мојата монета беше најблиску до линијата и јас полека ги собрав сите четири монети. Ги свиткав дланките и почнав брзо да ги мешам монетите што тивко клопотаа и потем силно ги фрлив во висина. Монетите, во брз вртеж, се извишија кон небото, на момент како да застапаа во воздухот, а потем плеснаа на земја.

Погледнавме во нив.

Сите монети беа со лицето пругоре. Тоа значеше дека јас сум ги карил. Ги собрав гордо.

„Добар си бил...“, тивко прозбори Бандаж.

„Играш уште?“, праша Тафтабита. Кимнав потврдно со глава.

Повторно сите застанавме в ред со монетите в раце. Ги фрливме кон линијата. Мојата монета падна точно на линијата.

„Опасен копиљ“, процеди низ заби Ракија.

„Го бие среќа“, дофрли Бандаж.

Повторно ги зедев сите четири монети, ги провртев во дланката и ги фрлив во воздух. Од четирите монети сега три паднаа со лицето угоре и јас си ги земав. Вториот најблиску до линијата беше Ракија и тој ја зема монетата падната со опачината угоре и луто ја фрли во воздух. Таа падна повторно на опачината угоре. Третиот по ред по близината на фрлената монета кон линијата беше Бандаж. Ја зеде полека и ја фрли во воздух. Монетата повторно падна со опачината угоре. Четвртиот по ред, Тафтабита, плукна низ цепутката од предните заби, ја зеде, ја стави на ноктот од палецот и ја фрли елегантно, со свиркав вртеж во воздух. Монетата повторно падна со опачината угоре.

„Малер ме бие...“ процеди Тафтабита.

Повторно одважно ја зедев монетата, ја ставив важно на ноктот од свитканиот палец и силно ја фрлив во воздух. Со долго вртење в место таа најпосле падна со лицето угоре и јас ја зедев за себе.

„Играме?“, ги прашав важно.

Веќе подлутени, фантазиите кимнаа со главите. Повторно застанавме во ред за фрлање. И повторно јас бев прв за фрлање. Фантазиите веќе ме загледуваа сомнително.

„Правиш ѝле“, ми дофрли Ракија.

„Какво ѝле, имам среќа“, му одговорив и ги фрлив монетите во воздух. Сите четири паднаа со лицето пругоре. Ги собрав монетите. Тафтабита, познат маалски задрозгаз, повеќе немаше пари. Беше лут. Ми пријде претечки. Беше за цела глава повисок од мене.

„Правиш ѝле“, повтори.

„Ѓлето никому не му помага“, му одговорив.

„Врати ми ги парите, ѝлеџија ниеден!“, ми се закани.

„Не враќам. Ги ќарив чесно“, одговорив.

„Сакаш да јадеш ќотек?“, ми рече Ракија и ми се приближи.

„Врати им ги парите!“, одекна гласот на Тато низ уличката.

На вратата на Џуме стоеше Тато. Се исплашив.

„Мои се“, со страв одговорив.

„Комарџиски се! А јас не сакам син фантаџија!“, зборуваше луто полека приближувајќи ми се. И пред да ми пријде, јас брзо ги разделив парите на фантазиите. Тие брзо си ги зеdoa парите, задоволно ги пикнаа во џебовите и брзо се разотидоа. На сред уличката останавме само Тато и јас. Ме гледаше многу луто.

„Играш фанта, а?“, рече.

„Играм“, признав тивко. Тато ја подигна раката да ми удри шлаканица.

„Не!“, екна гласот на Џуме. Раката на Тато се замрзна.

„Не се тепа син сред улица“, одважно рече Џуме, полека ни пријде и застана меѓу Тато и мене.

„Не ми се мешај во работи со синот“, луто му одговори Тато.

„Ќе ти памти цел живот“, продолжи Џуме. Тато полека ја спушти раката на мојата глава поминувајќи со прстите низ мојата гргурава коса.

„Зашто играш фанта?“, ме праша Џуме.

„За пари“, реков тивко. И тогаш Тато брцна со рака во џебот и ми даде пари. Џуме се насмевна, се заврти и влезе низ неговата порта.

Свончето силно екна низ маалото.

„Да си одиме дома“, реков.

„Уште не сме завршиле“, рече Тато.

„Гладен сум...“, продолжив упорно.

„Ќе одиме кај Љубица“.

Љубица и Флаш Гордон

Многу сакав да одам кај Љубица. Од две причини - прво, таа единствено имаше телефон во маалото и второ, секојдневно го купуваше весникот Нова Македонија. А во овој голем весник од три листа кој многу тешко можев да го разлистувам, на последната страница, на дното, редовно излегуваше стрип во еден колан од кој ми застануваше здивот. Речиси секојдневно, кога ќе се вратев од училиште, јадев и потем одев кај неа. Таа ќе ми го дадеше големиот весник и јас веднаш го вртев на последната страница и се задлабочував во магичните цртежи.

Од левата страна на насловот со ситни букви пишуваше Алекс Рејмонд, а со крупни букви - Флаш Гордон. Убавецот Флаш Гордон постојано се наоѓаше во некакви борби со таинствени и многу опасни непријатели, но секогаш излегуваше како победник. Времето на дејствието секогаш беше некое идно, многу далечно, време на космички истражувања и летања со вселенски бродови од кои ми застануваше здивот. Но, цртежот беше фасцинантен, зашметувачки јасен, за мене толку реалистичен и вистинит што бев длабоко уверен дека стрипот за Флаш Гордон во весникот „Нова Македонија“ е единствената несоборлива вистина која што никој не ја разбира освен јас, а сè друго што го пишуваат, неизбистрена политика. Најискрено мислев дека сето тоа се случува сега, но некаде далеку, многу далеку од моето Ново маало. Си замислував копнежливо дека еден ден, кога ќе пораснам колку Тато, обврзно ќе го побарам Флаш Гордон и ќе го замолам да ме земе со себе за да ме оттргне далеку од моето досадно, правливо и сиромашно маало. По малку ме нервираше што Флаш Гордон постојано во своите авантури беше следен од црнокосата убавица Дејл Арден која повремено му создаваше тешки проблеми, но како утеха ми беше што секогаш му помагаше и го придружуваше нејзиниот татко, научникот Зарков.

Свончето на вратата го означува нашето влегување. Љубица, наведната, штотуку го метеше со мала метличка малиот двор. Кога нè забележа, веднаш ја остави метлата на страна, се исправи со мачнотија и не пречека со љубезна насмевка. Таа ниска, дебелникава црнокоса жена секогаш беше љубезна и насмевната. Имаше мали, ситни очи со кои брзо трепкаше, големи усни низ кои се провираа предните силни речиси зајачки заби.

Маж ѝ Никола работеше во поштата на некакво важно место и поради тоа тие в куќа имаа телефон. Кога дојдоа монтерите од и по најпознатите скопски бајачки. Залудно. Љубица била убавица кога била млада и постепено, што од лековите што ги пиела од докторите, што од разните бабини-деветини и посети кај баби-врачарки, се поправила и станала најљубезната маалска дебела жена.

„Сакате слатко?“, веднаш праша.

„Може“, одговори Тато и седна на плетено столче. Седнав и јас на другото столче до него. Љубица брзо постави плетена маса пред нас.

„Тетка Љубице, имаш нова Нова Македонија?“, прашав. Таа веднаш ми го стави весникот на маса. Брзо го завртев на последната страница и се задлабочив во најновата авантура на Флаш Гордон. А оваа епизода беше многу занимлива. Флаш Гордон со Дејл и Зарков се наоѓаше на планетата Монг, во кралството на кралот Минг. Кралот Минг и луѓето од планетата Монг имаа крилја и летаа како анѓели додека Флаш Гордон се возеше со многу брз летачки автомобил.

„Тато, каде живее Флаш Гордон?“, прашав.

„Никаде“, уморно ми одговори. „Измислен е.“

„Како измислен кога секој ден излегува во весников?“, му се спротиставив.

„Така, измислен!... Го измислиле за да нè лажат нас“ одврати суво.

„Живее во Америка“, како ехо ми одговори тетка Љубица.

„Видов кога со ракетата летна од еден град во Америка. Бев таму...“, продолжи со страв во гласот.

„Си била?“ со стравопочит ја прашав. Таа го сврти погледот од мене.

„Синко, тоа е само стрип... А стрипот е измислен авантуристички роман во цртежи. Овој стрип го измислил и го црта некој стрип-цртач од Америка. Јасно ти е?“, помирливо ме праша.

„Не“, одговорив веднаш. „Како може да ги црта сите овие работи ако ги измислува?“, велев упорно.

„Така. Сè е измислица... Лага!“, рече сурово.

„Не верувам“, крикнав. Го гледав крајно сомнително.

„Тетка Љубице, навистина ли е така за Флаш Гордон како што кажува Тато?“, ја прашав копнежливо додека го оставаше послужавникот со слатко пред нас.

„Татко ти е умен човек и многу знае“, одговори тивко и ме понуди со слаткото. Го голтнав слаткото парче од тиква со тешка мака и полека ја испив водата.

„Флаш Гордон постои!“, скоро викнав луто.

„Знаеш што? Ќе му речам на мој Никола да удри еден телефон во таа Нова Македонија. Тој ги знае главните што работат таму. Ќе ги праша дали тој Флаш Гордон постои или не. Што ќе му кажат, тоа ќе биде. Добро?“, рече тивко тетка Љубица.

„Добро...“, одвратив помирливо. Тато веќе ги беше извадил маркичките од пликото и ги броеше. Љубица го праша за колку месеци треба да плати, а Тато погледна во тетратката и ѝ кажа.

„Нема проблем, ќе платам. Само, треба да му се јавам на мој Никола и да му кажам“, рече и влезе во собата.

Влегов веднаш по неа. Застана пред аголот во собата и го потргна плетеното миленце кое покриваше нешто. Пред нас се покажа телефонот. Беше навистина голем. Стоеше на дрвена подлошка од која излегуваше голем метален држач со два крака врз кои стоеше голема и темна метална слушалка. Од едната страна имаше една голема рачка. Тетка Љубица ја фати рачката и почна силно да ја врти.

„Аљо?... Да! Кој е? Пошта?“, зборуваше тивко. Потем го кажа бројот што го бара и ја спушти слушалката. Почекавме. Се огласи свонење. Љубица ја крена слушалката.

„Аљо?... Никола? Ти си? Што правиш? Арен си? Добро... Дојде соседот Марко и бара пари за членарина... Аха! Да платам?“, зборуваше а јас потскокнував и ја влечкав силно за ракав.

„Што сакаш?“, ме праша додека слушаше некаков далечен, метален глас.

„Да праша за Флаш Гордон!“, реков тивко.

„Аха?... Да го прашаш оној што го знаеш од весникот Нова Македонија дали Флаш Гордон е жив или измислен!... Како кој Флаш Гордон?... Оној од последната страница“, зборуваше со тивок глас. „Како кој прашува? Синот на Марко!... Еве ти го...“, скоро викна и потем ме погледна и значајно ми ја пружи телефонската слушалка.

Се стресов.

Никогаш дотогаш не сум зборувал на телефон. Ја фатив нежно слушалката како да држам нешто бескрајно вредно и полека ја ставив на уво. Наслушнав метален, застрашувачки глас од далечина што се мешаше со кркоренење.

„Владимире, ти си?“, ме праша далечниот, метален глас.

„Јас, чичко Никола“, одвратив понизно.

„Слушај ваму! Сум го прашал јас одамна главниот уредник на Нова Македонија и тој ми кажа во многу строга доверба, немој да си кажал некому, дека Флаш Гордон е жив. Не е измислен... Разбра?“, ми рече далечниот, метален глас со смеење.

Кимнав радосно, потврдно со главата. Тетка Љубица ми ја зеде слушалката, прозборе уште неколку збора и внимателно ја стави врз железната дршка. Отрчав веднаш тај Тато и му реков важно:

„Зборував на телефон! Зборував на телефон!“

„Убаво“, ми одговори.

„И чичко Никола ми рече дека Флаш Гордон е жив. Не е измислен. Флаш Гордон е жив!“, му изрецитирав.

Тетка Љубица пријде со банкнота в рака. Тато ѝ врати ситни пари, нешто чкртна во тетратката и остави неколку маркички на плетената маса.

„Тетка Љубице, кажи му и ти!“, копнежливо и реков.

„Флаш Гордон е, пу, пу, да не го урочам, жив и здрав. Кога ќе дојде во маалово, не знам...“, потврди уверливо.

„Тато, слушаш?“, му се нафрлив на Тато. Стана, ја испи чашата вода, ме фати за рака и полека излеговме од дворот.

Добро беше слаткото?

Дојдовме до куќата на Баже Кожурот. Таа беше навистина мала куќичка, оградена со високи и густы тараби, веднаш до единствената бандера во чикмакот. Неговата куќа многу долго време беше руина запустена уште од војната и претставуваше место каде се фрлаше маалското ѓубриште, а според итните и неодложни потреби, посебно на маалските деца и жители, и маалски нужник и повремено собиралиште на заскитаните маалски мачки, кучиња без стопани и некакви таинствени маалски сверки оти не еднаш маалските деца извлекуваа од таму некакви чудни животинки и змии. И пред три месеци, буквално од никаде, сред маалото се појави ситниот, абрашлив Баже следен од арабаџиска кола на која беа натоварени една маса и две столици, раскапано кумбе, метален кревет, многу тенџериња, ситна женичка и две дребни деца, машко и женско, очигледно близначиња. Машкото беше болно од овчи сипаници.

Маалците љубопитно пријдоа да ги разгледуваат овие натрапници небаре им дошол мечкар со мечка да им игра сред чикмакот. Баже веднаш се претстави со зборовите: „Јас сум Баже курирот!“ и на сите смешно им се поклонуваше. На маалчаните ова им беше многу чудно. Го прашаа Бажета што мајка бара во нивниов ценем. Баже самоуверено им насочи со рака дека тие ќе живеат во нивниот маалски нужник. Ситната женичка дури им покажуваше парче пожолтена хартија за која тврдеше дека е тапија за таа куќа, наводно наследство од нејзината баба што живеела тука пред војната. Старите маалчани веднаш потврдија дека некаква осаменица навистина долго живеела во таа куќа пред војната. Потем маалчаните прашаа од што е болно машкото дете бидејќи имаше крвави красти по целото лице врз кои се гледаа некакви големи, жолтеникави лушпи. Детулето постојано се драскаше по лицето, жолтите лушпи му паѓаа по чикмакот, а со раскрварените прсти

се размачкуваше по облеката. Баже одважно одговори дека синот му добил овчи сипаници, но тој го лекува со лепење на кожурци од свилена буба по крастите. Маалчаните веднаш се разбегаа од нив небаре се болни од чума, оти веќе две деца од соседното маало умреа од епидемија на овчи сипаници. Веднаш му најдоа прекар - Баже Кожурец, според кожурците со кои го лекуваше својот заболел син.

Сепак, Баже Кожурецот со целото свое мошне послушно семејство се покажа навистина многу вреден - работеа со денови како кртови и потполно ја исчистија куќата од шутот, маалските мочки и лајна што ги натоварија на арабаџиската кола и ги фрлија крај јазот во бавчите Пролет. Потем самите долго ги малтерисуваа сидовите однатре и однадвор со вар и песок што самите го носеа од Вардар, и кога ја завршија мачната градежна постапка, групно ги молерисуваа сидовите со бела гасена вар и однатре и однадвор. Чикмакот повеќе не мирисаше на маалски нужник туку на свежа вар. Кога машкото дете се излечи од лузните по лицето од овчата сипаница, куќата веќе беше обградена со густе и високи тараби. Баже Кожурецот со фамилијата се престори сенка. За него знаевме само дека работи како курир во општината, а тоа сепак не беше мала работа...

Тато силно чукна на портата. Стоевме и чекавме. Однатре се наслушнуваше цагор и движење, но портата не се отвораше. Тато повторно чукна. Ништо не се случуваше иако јасно слушавме дека целото семејство е зад портата. Тато чукна со средниот свиткан прст посилено, претечки. И, портата најсетне се подотвори. Нè гледаше абрашливото лице на Баже Кожурецот.

„Добар ден, соседу!“, рече Тато. „Може да влеземе?“

Баже полека ја отвори портата и нè пушти да влеземе. Зад грамадната порта стоеше жена му со двете деца пред нејзиниот скут, гледајќи нè како исплашена чавка. Баже веднаш нè поведе кон куќата. Дворот беше навистина мал, но целиот беше засаден со перуники кои занесно мирисаа. Влеговме низ стаклената врата во ходникот послан со дебели черги и потем стапнавме во другата, речиси празна соба. Баже не понуди со посебна чест да седнеме на двете единствени столчиња крај масата поставена до прозорецот со поглед во малиот двор засаден со миризливите перуники. Тој остана да стои крај нас.

„Кое арно, соседу?“, праша Баже со видлив страв во гласот.

„Треба да плаќаш како и сите други оти те ставиле во тефтеров“, рече Тато некако од висина.

„Ќе плаќам, како нема да плаќам...“, понизно одговори Баже. „... Колку?“. Тато погледна значајно во тефтерот. Му ја кажа вредноста што треба да ја плати.

Баже Кожурецот помирливо почна да кимка со главата и, кимкајќи се изгуби од собата. Наслушнавме таинствено шепотење. Во собата влезе мала, ситна жена.

„Јас сум Родна“, рече, се поздрави со Тато, потем со мене и тивко излезе. Влезе момчето со големите лузни на лицето, рече „Аце“, се поздрави со Тато, потем со мене и тој веднаш се изгуби. На крајот се појави девојчето, промрмори „Наде“, се поздрави со Тато, потем со мене и брзо се изгуби од собата.

Останавме потполно сами во собата.

Гледавме низ прозорецот во перуниките и чекавме. Кога веќе не знаевме што да правиме, дали и потаму да седиме и да гледаме во перуниките или да си замине, се појави повторно Наде, пред нас стави две чаши полни со вода и повторно, без збор брзо излезе. Потем се појави Аце, пред нас остави две метални лажичиња и брзо, без да прозбори, излезе.

Го погледнав Тато со исчудување.

„Сега би требало да стигне слаткото...“, ми одговори со смеа. И навистина, на крајот се појави Родна со голема тегла слатко в рацете. „Слатко од дуњи“, рече тивко, го отвори капачето и ја остави сред маса. Ме облеа сладникав мирис на слатко од дуња помешан со уште поскокотлив мирис. „Зошто е овој зелен лист во слаткото?“, покажав на листот ставен на врвот од слаткото кој го ширеше дополнителниот, скокотлив мирис.

„А, тоа е ѝтар. Му дава посебна арома на слаткото од дуњи“, ми одговори и веднаш излезе. „Јади ако сакаш...“, ми рече Тато одобрувачки, со тивок глас. Ја прибрав теглата кон себе, го зедев лажичето, неколку пати стрвно брцнав длабоко во теглата, а потем брзо го изголтав собраното слатко со лажичето, испивајќи голтки вода од чашата за да го измијам слаткото во устата и голтникот. Ова беше ретка можност да се доберам до цела тегла слатко, и тоа од дуњи и да јадам без некој да ми наредува дека за мене е доволно само едно лажиче слатко.

„Доста, ќе те заболат забите...“, сепак ми рече тивко Тато.

Ја оставив теглата сред маса. Веднаш дојде Аце, ја зеде теглата, ја затвори внимателно со капачето и излезе од собата. Потем влезе Наде, го собра лажичето што беше пред Тато, потем ми го одзема моето што сè уште го лижев, и брзо излезе. Веднаш влезе Родна, ги собра двете чаши вода и брзо излезе. Потем слушнавме чкрипеж на портата и настапи молк.

Гледавме упорно во перуниките во малиот двор. „Слаткото беше добро“, реков. Тато кимна со глава. „Штета што не го проба“, додадов. Тато молчеше загледан во перуниките. И јас гледав долго, долго во нив. Кога веќе сетив дека газот ме здоболува од седење, станав. Влезе Аце.

„Каде е татко ти?“, праша Тато со лут глас.

„Отиде на работа“, одговори Аце гледајќи в земја.

„Како, отиде на работа!? Па денес е недела?!“, се стаписа Тато.

„Така, отиде на работа во општина...“, одговори Аце со опулот в земја.

„Викни ја мајка ти!“, скоро закреска Тато.

„Не е тука“, повторно одговори Аце, со поглед пикнат в земја.

„Па каде отиде?“, праша Тато веќе луто.

„На пазар“, тивко рече Аце.

„А сестра ти?“, додадов јас.

„И таа отиде со неа“, ми одговори гледајќи в земја.

„А парите?“, праша наивно Тато. Аце и потаму упорно гледаше во земја.

„Тато ми рече да ми дадеш стотка на заем да ти платам, а тој кога ќе има, ќе ти врати“, рече и ја пружи дланката. Брзо погледна во мене, а потем го закова погледот повторно во земја.

Тато лут како рис, веднаш стана од столот, со брзи чекори ја одмина собата, излезе во дворот и силно ја тресна портата. Потполно заборави на мене. Останав сам со Аце во собата. Аце ме погледна со своите натажени очи.

„Добро беше слаткото?“, ме праша љубопитно.

„Добро бре, што нè правите ашлаци?“, му реков луто и му пристапив блиску. Беше за глава помал од мене.

„Добро беше слаткото? Јас не смеам да јадам од него...“, повтори упорно и го устреми тажниот поглед повторно в земја.

Го повлеков силно за прерамките. Почна да креска не-баре го колам. Тато веднаш се врати однадвор и ме погледна со вознемирен опул. Аце упорно врескаше. Тато му пријде престрашен, разгледувајќи го и задоволен што не сум му наштетил со ништо, седна на столот.

Аце престана да креска, пулејќи нè втречено со своите лигави, расплакани очи. Тато ме грабна за рака и двајцата, небаре сме пилци, излетавме од собата. Застанавме пред портата. Тато ме погледна.

„Добро беше слаткото?“

Славе Гулабарот

Пред затворената рѓосана ламаринена порта стоеше застрашувачки голем, црн мотор со приколка, грижливо исчистени и подигнат над земјата со силни, метални држачи. Тоа значеше дека Славе е зад рѓосаната порта која со грозоморно чкрипење се раскрили и ние тивко влеговме во големиот двор. Дворот беше заземен од најгрубото исклепана настрешница прикриена со приковани картони и два големи гулабарника. Славе овде немаше дом туку само ги чуваше своите гулаби и работеше на црно во импровизираната берберска работилница во картонската настрешница. Имаше голема куќа во Пајко маало, а печалот си го вадеше во неговиот сопствен голем, убав, берберски дуќан кај Воената болница. Во нашето маало ги чуваше своите гулаби на местото каде што татко му купил плац за куќа што никогаш не ја изградил. Се возеше со луксузен, многу скап мотор со приколка, се облекуваше по последна мода, носеше чевли „а ла шимецки“, негуваше мустакчиња над горната усна „а ла Клерк Гејбл“, а косата ја мачкаше со слад од пиво и ја чешлаше како неговиот омилен филмски љубимец, холивудскиот Тарзан, Џони Вајсмилер. Велеа дека во секое маало има по една швалерка, иако имаше убава жена и три деца.

Секој ден доаѓаше во нашето маало по работата во дуќанот, ја отклучуваше ламаринената порта и се занимаваше со своите гулаби. Му доаѓаа најпознатите скопски гулабари и со него правеа гулабарски алаш-вереш, т.е. купуваа и разменуваа гулаби. Славе изигруваше и лекувач на заболени гулаби продавајќи разноразни лекаства за болни гулаби за кои се фалеше дека тој лично ги направил.

Но, секоја недела со себе носеше и комплетен берберски алат. Ќе ги седнеше муштериите на дрвеното, расклатено столче и додека тие пулеа во гулабите што слободно им шеткаа меѓу нозете, Славе умешно, за поевтини пари од дуќанската услуга, ги потстрижуваше и бричеше. Посебна услуга му беше ставање пијавици, најчесто на слепоочниците. Тврдеше дека со пијавиците гарантирано лекува од покачен крвен притисок и од капка.

Влеговме во дворот. Столчето за потстрижување стоеше осамено сред дворот додека гулабите шетаа околу него. Сирнавме во малата шупа во која беше распослан берберскиот алат и теглите со пијавици, но Славе не беше таму.

„Славеее!“, викна силно Тато.

„Тука сум“, му го слушнавме гласот од поголемиот гулабарник. „Сега ќе дојдам...“ Од гулабарникот излезе Славе држејќи две штотуку испилени гулапчиња в рака кои што веднаш ми ги покажа. „Ти се допаѓаат овие јавријчиња?“. Кимнав со главата. „Многу се скапи“, рече со смеа искривувајќи ја едната усна со беспрекорно израмнетите мустакчиња над неа. „Овие се јаврии од таклама. Кога ќе имам јаврии од дунечи, тогаш татко ти ќе може да ти купи една“, рече со потсмев.

„Доста со тие твои гулаби. Ајде, работи малку“, рече Тато и седна на столчето за потстрижување. Славе се врати во гулабарникот, ги остави внимателно двете јавији, ја затвори вратата и потем брзо пријде, му ја стави белата крпа околу вратот и почна со рачната машинка брзо да го потстрижува. Јас се меткав меѓу гулабите кои потскокнуваа околу моите нозе и ми бегаа од раце кога сакав да ги фатам. И, додека се свртев да видам до каде стасало стрижењето, Славе веќе ја извади белата крпа од вратот на Тато, ја истресе и со рака ми даде знак да дојдам и јас. Јас воопшто не љубев да се стрижам и одречно завртев со главата. Тато ми пријде, ме фати за рака и речиси со сила ме седна на столчето.

„А ла јенки - дудл - дадл?“, праша итро Славе, намигнувајќи ми за да ме утеша.

„Што е тоа?“, прашав веднаш.

„Ќе разбереш кога ќе пораснеш,,, одврати итро Славе.

„Американска фризура“, како ехо додаде Тато.

Славе почна да ме стриже со рачната машинка која напати ме скокоткаше, а напати силно ме скубнуваше. Кога ќе офнев Славе ќе ме погледнеше со своите големи, сиви очи и потем внимателно ќе продолжи да ме стриже.

„Готово?“, постојано го прашував.

„Сега, сега...“, ми одговараше и веднаш ме праша: „Го гледаше Тарзан во кино Вардар?“.

„Тато не ме пушта во кино“, му одговорив тивко, издајнички.

Тато седеше на клупата крај гулабарникот и со големо внимание задлабочено гледаше во тефтерот броејќи во себе. Напати со плајвазот нешто запишуваше. Славе повремено ќе го погледнеше, но не го прашуваше ништо.

„Треба да платиш“, му рече Тато одеднаш.

„Како да не, ќе платам“, му одврати Славе. „Јас не живеам овде“.

„Како не живееш овде? Па овде работиш?“, му одврати Тато.

„Работам од кеиф, а доаѓам да си ги летам гулабите“, одврати итро Славе.

„Дај ја личната карта“, веднаш одврати Тато.

„Ја изгубив“, одврати Славе шеретски.

„Дај ја тогаш возачката дозвола“, дополни Тато.

„Немам“, одврати Славе.

„Па како го возиш моторот?“, беше упорен Тато.

„Е, денес сè се може ако ти се може. А мене ми се може“, гордо одврати Славе и силно ме скубна. Офнав.

„Баџанакот ми е ептен голем чауш“, со надменост кажа и повторно ме скубна со машинката.

„Офл еле!“, спискав.

„Ништо, ништо... Машинкава е наше производство, што да правам...“, ме утеша.

„Слушај сега што ќе ти кажам. Се возам јас со моторов во парк. Во приколката сум ја ставил жената и вртам крукчиња од кеиф околу стадионот. Кога, цап, на петото крукче, ми приоѓа милиционер! Добар ден - добар ден... Дај дозвола, ми бара. Немам, му велам. Немаш, а, се севречи. А, лична карта? Ја изгубив, му кажувам студен како шприцер. Што имаш, ме прашува ифрит лут и гледам, полека го вади пендрекот. Дојди овде, да ти шепнам нешто, му велам во доверба. Ми пријде и јас му шепотам на увце: Ја гледаш жена ми, а? Таа му е сестра на тој-и-тој! Леле, кога ги ококори очите, мислев ќе му испаднат. И, кога почна да ми се извинува и да ми се поклонува, ми се слоши. Абе, што страв ќе беше тоа од нашиве чауши?!“

Главата веќе ми светкаше како лејка и јас молежливо погледнав во Тато. „Добар е“, констатира и ме орасположи Тато. Славе веднаш прекрати и со стрижењето и со раскажувањето. Ми ја извади белата крпа од вратот, силно ја истресе од моите влакна во гулабите кои од страв спавтаа со крилјата и се вивнаа во

небото. Славе подаде рака и Тато му даде пари. Славе ги изброи, полека ги пикна во паричникот, а него го натисна во задниот џеб од тесните пантолини. Тато му пријде.

„Треба да платиш“, му кажа. Славе го погледна со накривена глава и извиткана усна.

„На кого ти личам?“, го праша.

„На Славе берберот“, му одврати Тато.

„Клерк Гејбл!“, кажа гордо.

„Ако си ти Клерк Гејбл, јас сум Ширли Темпл“, му одврати Тато. „А сега, дај пари“.

„Ти реков, имам баџанак тој-и-тој... Ништо не разбра од тоа што ти кажав?“, одврати со лутина. Тато му пријде блиску лице в лице. Никогаш не сум го видел толку лут. Славе видливо исплашен, се повлече и застана до ѕидот од гулабарникот. Тенкиот мустак му трепереше.

„А јас имам дедо тој-и-тој. Твојот баџанак еди-кој-си игра пипиревка кога дедо ми ќе кивне!“, му рече Тато луто в лице.

Ќе го здроби гулабаров, си помислив. Му пријдов и силно го потргнав за пантолоните, но Тато воопшто не реагираше.

„Па што не кажеш!“, одврати Славе со олеснителна насмевка.

Тато се смири. Ми ја фати раката со која го потргнував силно за пантолоните и полека ме оттурна од себе. Славе го извади дебелиот, црн паричник од задниот џеб и мачно извади неколку книжни банкноти. Тато брзо му ги грабна од рацете, запиша нешто во тефтерот и му даде неколку мали маркички. Славе ги гледаше со чудење.

„Што да правам со нив?“, праша.

„Залепи му ги на газот на твојот тој-и-тој“, му одговори Тато. Тенките мустачиња на Славе повторно затреперија.

Излеговме од дворот. Во чикмакот застанавме пред раскрилената порта на Славе. Тато се сврти и со силно трескање ја замандали ламаринена порта додека пращинки отпадната рѓа не посеаа како црвен снег.

Се истресов од црвената, рѓосана прашина и продолжив со тресењето од ситните влакненца кои ме чешкаа по тилот и вратот. Се фатив загрижено со дланката по тилот, острижан до гола кожа. Се потсмирив кога пипнав врз тепето ниско потстрижана коса.

„Не сакам повеќе да се потстрижувам кај Славе!“, реков луто.

„Зашто?“, ме праша изненаден.

„Стално ме скубе со машинката и нема огледало“, одговорив.

„Добро“, помирливо одговори Тато. „Ќе му кажам да ја наостри веќе еднаш таа негова машинка и да купи огледало.“

„Сакам да се стридам во берберницата на плоштад. Таму има огромни огледала! Таму имаат електрични машинки што не скубат и прскаат со ливанто!“, реков одлучно.

„Таму е скапо и тие немаат гулаби. Јасно?!“, скоро ми подвикна, сè уште расрден од лутината кон Славе, и јас замолкнав.

„Де бре соседу, што го уплаши детето?“, му одговори тетка Данче која ни доаѓаше во пресрет. Нејзината куќа беше веднаш до куќата на Славета. Тато со дланката помина по мојата тазе потстрижана глава и театарно, за да ѝ покаже на комшивката, ме шлапна нежно по тилот. „Аирлија стрижење, синко!“, рече гласно и со доверлив тон ѝ се обрати: „Не сака да се стриже!“

„Аааа, не сакам! Не сакам кај Славе, многу скубе кога стриже“, одговорив тивко.

„Тој не треба тука воопшто да потстрижува“, одговори луто тетка Данче. „Го пријавив три пати во милиција. Напишав дека сме сид до сид и дека влакната од косиштата што ги стриже ми летаат како партали низ двор. Си има дуканиште в град и овде не смее да стриже! И, чува гулаби што ми ги серат катаден ќерамидите. Ама соседу, денес нема правда! Нема! Влакно не му фали... Имал баџанак тој-и-тој! Море, еден ден црна чума ќе го изеде и него и неговиот баџанак“, почна да се расрдува тетка Данче.

Славе ја подотвори ламаринената порта, скришно и заговорнички застапа затскриен зад неа внимателно слушајќи ја како го озборува.

„А ти мори, што ми фрлаш ѓубре во дворот, ми ги труеш гулабите и им ги кинеш вратовите ако слетаат во твојот двор?“, одврати Славе со пискав глас, откривајќи се пред нас.

„Море, да даде бог да се отруеш и ти!“, му се нафрли тетка Данче.

Пред нас одеднаш пламна маалска кавга разгорена со иронично нафрлање вистини, полуистини и искривоколчени вистини, збогатена со грозоморни колнења и со претечко крескање. Тато се обидуваше да ја смири состојбата, но и двајцата му се сосипуваа со зборовите: „Ти сега не се мешај!“, и тогаш Тато замолчуваше.

Двајцата кавгаџии не попуштаа.

И, токму кога кавгата стана толку жешка што соседите почнаа да се појавуваат на портите, со чкрипење се отвори малото портиче зад нас и на неа се појави баба Васа. Фрли прекорен опул до разгоропадените кавгаџии. Тетка Данче, која ѝ беше ќерка, веднаш се смири. И Славе замолкна. Нервозен, брзо ги скубеше мустаќите над горната усна.

„Срам да ви е!“, тивко прозбори баба Васа. Славе престана со скубењето на своите славни мустачиња, ги зафрли назад долгите кадри растресени врз лутото лице и брзо се зачешла со мало чешле што го извади од задниот џеб.

„Слушај, ќе ти дадам бакшиш гулаб-таклама ако ми кажеш што работи дедо ти“. Ме гледаше со неговите крупни, сиви очи молежливо, небаре ќе почна да лее солзи.

Погледнав во Тато.

„Кажи му...“, ми одврати Тато тивко.

„Дедо умре пред една година...“, тивко прошепотив.

Славе нè опули крајно омаловажувачки, брзо влета во дворот, уште побрзо излета со грст клучови в рака, ја заклуча луто ламаринената порта, потем со перчење го отклучи моторот, го спушти од држачите на земја, го запали и силно турирајќи со гасот, ездејќи на големото, моторно чудовиште, замина опсипувајќи нè со задушлив чад и прав.

Баба Васа

„Ајде, соседи, влезете. Може да заврне“, нè покани баба Васа, покажувајќи на небото кое се затемнуваше од сиви облаци.

Баба Васа беше најстарата жена во маалото. Беше ситна по раст, секогаш стуткана во груби волнени пансури без разлика дали е кочан студена зима или изгор жешко лето, со волнено утаре опашано на половината и задолжителна, црна волнена шамија на главата. Велеа дека има над сто години. Кај неа маалчаните доаѓаа да бараат совети. Таа секогаш ги примаше, ги распрашуваше до ситници, а потем ги советуваше. Велеа дека никогаш не згрешила. Но, последнава година ја спопадна тешка ревма и баба Васа повеќе не ги примаше маалчаните.

Влеговме во нејзиниот дом. Портата и беше толку ниска, што и јас морав да се наведнам за да не ја удрам главата.

„Зашто ти е толку ниска портава, баба Васа?“, веднаш ја прашав.

„Сите што доаѓаат кај мене да ми се поклонуваат“, одврати мудро.

Од портата се слегуваше по камени скали прудолу, до голем двор покриен со големи, камени плочки. Сред дворот стоеше стара, рачна пумпа за црпење вода.

„Има вода?“, прашав.

„Скипна водата и мене ме стегна ревмата“, одврати баба Васа. Потем се упати налево и почна да се искачува по тесни, дрвени скалила послани со черга. Се искачивме и ние по неа на мал чардак, и тој целиот послан со черги. Од чардакот се гледеше дворот на Славе. Гулабарниците зјаеја отворени и гулабите слободно се шетаа во дворот.

„Ете ти беља! Славе заборава да ги затвори гулабите. Мачките ќе му ги изедат гулабите“, рече загрижено.

„Ќерко, оди низ капицикот и затвори му ги гулабите во кумезите“, ѝ нареди на ќерка ѝ.

Данче послушно се спушти брзо низ скалите и влезе под скалите. Слушнавме отклучување и чкрипење на врата. Во дворот на Славе, од мало вратниче на сидот, се појави Данче и веднаш почна да ги ишка гулабите кон гулабарниците. Гулабите гргореа, бегаа но сепак еден по еден влегуваа во гулабарниците. Кога и последниот гулаб влезе во гулабарникот, Данче брзо ги затвори вратите, ги спушти дрвените резиња и се врати кај нас по истиот пат по кој влезе во дворот на Славе.

„Сите се таму?“, праша баба Васа. Данче потврдно, небаре луто, кимна со главата. Забележав дека врие во себеси, но пред баба Васа не смееше да мрдне ниту со малиот прст.

„Знаеш ли што претставува гулабот?“, ме праша баба Васа.

„Не“, одговорив зачудено.

„Гулабот е симбол на слободната човечка душа“, ми одговори тивко. „Разбра?“.

Завртев одречно со главата.

„Ќе разбереш кога ќе пораснеш“, одврати и полека продолжи со клатуркањето кон крајот на чардакот на кој се издигнуваа уште две дрвени скали кои водеа во ниско собиче. Тоа беше лично таинствената соба на баба Васа во која таа полека се вовре. Вратата остана отворена.

Ние сè уште стоевме сред чардакот.

„Дојдете“, ѝ го слушнавме гласот.

„Одете кај неа. Ве вика“, ни рече ќерка ѝ.

Влеговме во ниската соба во која имаше кревет послан со черги врз кои се беше прострела баба Васа. Крај неа беше свиткан весникот Нова Македонија. Седнавме на две дрвени пирусти. Спроти нејзиниот кревет имаше голем прозор низ кој се гледаше целиот чикмак како на дланка. Првпат бев во оваа нејзина таинствена соба за која слушав само од прикажувањето на постарите маалчани.

„Собирате пари?“, праша тивко.

„Да“, потврди Тато.

„Дај пари!“, ѝ довикна баба Васа на ќерка ѝ.

„Немам“, брзо, итро одговори Данче од чардакот.

„Секогаш мора да се има пари за државен данок, а може да се нема за себе“, одврати тивко баба Васа, брцна со своите црвени, потечени прсти во џебот од волненото утаре и извади грст книжни пари.

Тато стана од пирустијата.

„Јас не сум даночник! Ми наредија да собирам членарина и јас не смеам да ги одбијам“, рече со притаена лутина.

„Јас не реков дека ти си даночник! Државата е даночник, а без данок држава не будува. Ти си доброволец по нивна желба“, одврати тивко баба Веса и му ги подаде парите на Тато. „Земим колку ти треба“, рече спокојно. Тато внимателно ги изброја парите, запиша нешто во тефтерот и ѝ даде неколку маркички и кусур од парите. Баба Веса повторно со мака ги рашири потечените прсти, го зема кусурот и маркичките ѝ ги пикна во џебот од утарето. На вратата се појави Данче со послужавник со слатко и две чаши вода и смерно нè понуди. Јас веднаш го земав лажичето со слатко. Слаткото мирисаше загадочно.

„Од што ви е слатково?“, веднаш прашав.

„Од ружи“, одврати баба Веса. „Од него ќе бидеш многу, многу умен“, додаде. Веднаш ја голтнав лепливата маса.

„Како од ружите ќе станам умен?“, прашав.

„Кога ќе пораснеш, ќе разбереш“, одврати баба Веса. Тато ја испи само водата, одбивајќи го слаткото.

„Ете, гледаш, на татко ти му е досадено да биде умен, па не ми го јаде моето умно слатко“, додаде баба Веса. Тато заусти нешто да одговори, но не изусти ниту збор, збунет од кажаното.

„Баба Васо...“, реков брзо, „... да те прашам нешто?“

„Прашај, а дали ќе ти одговорам, не знам оти многу кажав до сега“, одврати веќе уморно, гледајќи низ прозорецот во чикмакот.

„Велат дека си неписмена, но од тебе немало помудри во маалово?“, дрско прашав.

Тато ме погледна прекорно.

„Кога ќе умрам, по педесет години никој нема повеќе да ја памети некоја си таму баба Веса. И јас не сакам да ме паметат. А знаеш ли зашто не сакам да ме паметат луѓето? Затоа што луѓето секогаш паметат по лошото, а не по доброто... Ако бев писмена, сета моја мудрост ќе ја запишев во книги и по педесет години којзнае кои и којзнае какви луѓе ќе ми ја колваа мудроста тврдејќи дека мојата мудрост била само трошна прашина што летала низ виулиците на мојот заблуден ум“, тивко зборуваше гледајќи поспано во чикмакот. „Разбра?“

„Не“, одговорив искрено.

„Ќе разбереш кога ќе пораснеш“, одврати спокојно.

„Не сакам да пораснам!“, одговорив брзо.

„Зошто не сакаш да пораснеш?“, ме праша со потсмев.

„Сите постојано ми велат дека сè што не разбирам, ќе разберам кога ќе пораснам. А тоа пораснување е многу далеку...“ Ја зедев Новата Македонија од нејзиниот кревет и ѝ го покажав стрипот за Флаш Гордон.

„Морам да го најдам Флаш Гордон. Тој живее во Америка и тој сè ќе ми разјасни!“, скоро викнав.

„Кога јас бев како тебе и јас не сакав да пораснам. Не сакав, арно ама, еден ден ми рекоа дека сепак сум пораснала. Ме омажија за едно момче што требаше да замине за Америка. Требаше и јас да живеам во јабана, во таа пуста Америка. Василе мој прв отиде во таа Америка, во тоа Чикаго...“

„Го видел Флаш Гордон од Нова Македонија?“, веднаш прашав.

„Заедно јаделе, пиеле и спиеле три дена и три ноќи и потем тој твој Флаш станал авантурист а мојон Василе мајстор за многу големи згради. Требаше да спечали пари за да отпатувам и јас. Нејсе. Паднал од зградата каде што работел, и на место умрел...“ Тато ја погледна баба Васа со чудење. Сакаш ли да ти ја кажам најголемата тајна?“, ми рече со тивок глас баба Васа, доверливо вртејќи ја својата глава кон мене, како што желката ја врти главата во својата костенурка.

„Сакам“, одвратив.

„Тајната - што е животот?“

„Уху, сакам. Тато вели дека никој не ја знае тајната на животот“, одговорив додека таа го заврти опулот од мене и се загледа во чикмакот.

„Животот ти е - риба. Токму мислиш дека си го фатил, а тој оп, се лизнал од твојот дофат, ти избегал, а ти повторно ништо не си разбрал. Цел живот ловев риби и со рака, и со серкме и, ете, дури сега разбрав дека таа риба ме уловила мене. И, најпосле сфатив...“

„Што си сватила, баба Васа?“, бев настојчиво љубопитен.

„Тајната на животот никогаш не се разрешува. Кога во некој миг ќе си помислев дека сум ја решила, тогаш сваќав дека тоа е моја загуба. Сватив дека мојот стремеж за разрешување на тајната на животот не е во неговото разрешување туку дека морам постојано да се борам со него. Повеќе немам сила за борба. Се предавам... Ме разбирате?“, праша тивко баба Васа.

„Не“, одговорив веднаш.

„Има време. Ќе разбереш“, ми одврати. Баба Васа погледна во Тато.

„А ти?!“, го праша луто.

Тато, замислен, со подотворена уста, гледаше во баба Васа и молчеше. Баба Васа заврти со главата, зачудена од молкот на Тато.

„Не знам дали разбрав...“, тивко одврати Тато.

„Дај боже да си ме разбрал... А сега единствено што сакам е да си умрам вака, спокојно гледајќи во моето маало“, дремливо промрмори.

„Мамо, што зборуваш?“, ја прекори Данче, „Не се зборува за умирачка пред дете!“ Баба Васа го сврти погледот кон нас.

„Од ништо сум дојдена, во ништо ќе си заминам, а сè си мислев дека помеѓу овие нешта има нешто“, тивко си зборуваше за себе.

„Нешто многу коби во последно време“, ни шепна Данче земајќи ми го лажичето од рака.

„Никогаш не тагувајте за тоа што сте го пропуштиле. Кога животот ќе ви запали свеќа, ќе биде доцна“, изрецитира баба Васа и полека замолкна.

„Заспа, баба Васо?“, ја прашав.

Баба Васа не ми одговори. Данче ѝ пријде, ја покри со јамболија и ни даде знак со главата да си заминеме. Излеговме надвор, во чикмакот.

„Не знаев дека била толку умна“, рече Тато.

Епилог

Небото над нас беше надвиснато со сиви, дождливи облаци.

„Има уште куќи за собирање пари?“, прашав тивко.

„Доволно беше. Си одиме дома“ ми одврати тивко Тато. Ме фати цврсто за дланката и полека се упативме низ чикмакот.

Почнаа да капат крупни капки студен дожд.

„Да побрземе. Ќе заврне“, рече Тато и почна да ита низ дождот влечејќи ме за рака.

Силен дожд почна да не опсипува се посилно и посилно.

Тато застапа, го стави големиот тефтер над мојата глава, ме дигна во преградка и почна да трча по калдрмата.

Гледав љубопитно зад неговиот грб како брзо, низ дождот, се одалечуваме од чикмакот.

Одеднаш, од синиот плик пикнат под неговата пазува испаднаа сите мали, сини маркички и како рој сини пеперутки се разлетаа зад грбот на Тато.

Тивко паѓаа и се лепеа на влажната, каллива калдрма.

„Тато!“, свикав силно.

„Што е?“, ме праша задишан, продолжувајќи со трчањето, опсипан од силниот дожд што му се лееше безмилосно по лицето.

„Трчај побргу!“ одвратив.

Рецензија за книгата „Амкање“ на В. Плавеvски:

ПРЕД ГОЛЕМАТА ВРАТА НА ЖИВОТОТ

Ништо не е толку продорно, далекувидно и сеопфатно како љубопитното око на детето. Детето умее да гледа дури и со затворени очи, дури и кога другите мислат дека не гледа. Таа негова моќ поттикната со неизмерната желба и порив за позабрзан чекор пред влезот на големата врата на животот, и уште надолнетата со авторската имагинација - ја комплетираат рамката на она што значи заокружен творечки производ во различни сфери на уметноста. Врвни остварувања во оваа насока, пред сè, се среќаваат најмногу во литературата и во филмот, но секако и во другите уметности. Овојпат ваквата формула на извонредно успешен начин ја применува писателот Владимир Плавеvски понудувајќи дванаесет куси раскази и една новела поместени во книга со заеднички наслов „Амкање“. Значи, Плавеvски ни доаѓа со уште една збирка раскази и тоа не многу долго по бележитото појавување на претходната негова збирка „Играч на фанта“ објавена во 1999 година.

До името на Владимир Плавеvски, кога се има предвид неговата творечка легитимација во областа на литературата, најпрвин се среќава одредницата раскажувач, па потоа драмски писател, па сценарист и така натаму. Можеби не случајно ваквиот редослед се поклопува и со неподелената констатација на книжевните теоретичари дека кратката раскажувачка форма, всушност, е единствената вистинска можност за проверка на творечките дострели на сите посериозно што се зафаќаат со прозниот исказ. Дека со таквиот вид проверка сосема отворено, речиси фронтално и без задршка се зафаќа и Владимир Плавеvски, потврдува и податокот дека во подолг временски период токму во кусите раскази тој е континуирано присутен пред македонската читателска јавност. Со други зборови тоа значи дека овој автор расказите ги пишува и ги објавува во весниците и во периодиката според тоа како што ги создава, па дури потоа тие го наоѓаат местото меѓу кориците на засебна книга. Притоа треба да се нагласи дека ваквата постапка го издржува критериумот на добро компонирана збирка раскази. Овде бездруго треба да се приведе и податокот дека расказите на Плавеvски, најчесто го прифаќаат и предизвикот на институцијата конкурс, а добар дел од нив се закитени и со награди и откупи и тоа токму на конкурсите каде што конкуренцијата традиционално е најсилна.

Сепак, собраните раскази на едно место и нивното објавување како книга е сосема нешто друго. При проследувањето на најновиот одбир раскази на Владимир Плавеvски, се разбира, претходно минати низ авторовата селекција за, конечно, да

се најдат меѓу кориците на збирката „Амкање“, речиси е неможно да се заобиколи впечатокот дека највидлива и најјака нишка што ги поврзува двата брега на раскажувачкиот дотек, пред сè, е волшебната диоптрија на детското око. Поточно, авторот со сета своја моќ на творечка перцепција е насочен на првиот посигурен чекор пред големата врата на животот, односно на влезот во она што значи вистинска реалност во претпоставениот свет на возрасните. Од првиот до последниот расказ, од првата до последната страница на книгата речиси и да нема место што не го надолува наративното јадро во кое проблемите од светот на возрасните се посматраат преку визурата на детскиот поглед. Овој начин на посматрање притоа воопшто не е наивен ниту површен. Потврда за ваквата констатација наоѓаме во конкретните резултати кај повеќето раскази од најновата збирка на Плачевски, а пред сè во „Амкање“, „Математика“, „Големiot читач“, „Боринчиња“ и „Местач на ќерамиди“.

Вистинскиот ефект, пак, на оваа литературна постапка се чини е највидлив во новелата „Собирање данок“ кадешто преку понудените слики од посетите на маалските соседи се формира впечатлив мозаик за животот и на луѓето од едно време кое авторот го носи како спомен од детството.

Зафаќањето со расказот како специфична литературна форма отсекогаш бил предизвик и за големите писателски имиња од литературната историја. Почнувајќи од Лафонтен, Волтер и Мармонтел, се доаѓа до големiot 19 век, односно до сјајната плејада што ја сочинуваат Балзак, Зола, Мопасан, Дикенс, По, Пушкин, Гогољ, Тургеев, Толстој, Чехов и Горки, но и до современите мајстори на кусиот расказ во светски рамки. Во македонската литература не случајно расказот се негува од претставниците на сите генерации писатели овозможувајќи континуитет и растеж што може да се мери и со светските трендови. Неколките последни антологии на македонскиот расказ составени и објавени како дома така и во странство на најдобар можен начин го потврдуваат тоа.

Со појавувањето на секоја нова збирка раскази само се зајакнува позицијата на македонскиот влог во освојувањето на вертикалите на оваа значајна литературна форма. Да веруваме дека во тој влог на свој начин се вградува и најновата збирка раскази на писателот Владимир Плачевски.

Милован Стефаноски

Белешка за авторот Владимир Плавеvски

Објавил четири книги: „Папарацо - феномен на денешнината“ (фељтон, 1997), „Градител на боговите“ (драма, 1997), „Фотографија“ (фотомонографија, 1998) и „Играч на Фанта“ (збирка раскази, 1999). Член е на ДПМ.

Неговите драмски текстови: „Пипа Ритам“ - режија на Р. Бурхан (1986), „Балерината“ - режија на Б. Брезовец (1994), „Кралот Хамлет“ (1995) во режија Б. Брезовец и „Каста Дива“ (1997) во режија на Б. Брезовец, како и детскиот драмски текст „Трагачи по виножитото“ во режија на С. Билал (1988) се поставени на сцената на Турската драма, Театарот на националностите во Скопје. Во Народниот театар во Куманово во 1998 год. е поставен неговиот драмски текст „Раскол“ во режија на Б. Брезовец.

Бил предавач по предметот „Фотографија“ на Факултетот за Драмска уметност во Скопје во 1993/94 год. Учествувал на над стотина групни фотоизложби во Македонија и странство и е добитник на поголем број награди и признанија. Одржал 20 самостојни изложби на уметничка фотографија.

Автор е на повеќе сценарија од кои за Македонската телевизија до сега се снимени над 40 епизоди од играната серија „Еурека“, „Прекалени“, „Светски бајки“ и „Македонски бајки“.

Сценарист е и на ТВ филмовите : „Состојба пред инфаркт“(1987 год., режија З. Младеновиќ - Окан), „Бог да ги убие шпионите“(1993 год., режија А. Алексов) и „Вампирџија“ (2001 год., режија Г. Тренчовски).

За Македонското радио до сега му се снимени 9 радио драми: „Љубител на боговите“, „Огледало утешение грешним“, „Стрелби“, „Анархист на перото“, „Оловниот војник“, „Тажниот клоун“, „Гаволот крадец“, „Бродот Гвадалкивир“ и „Гладниот кит“.

Владимир Плавеvски е роден 1948 година во Скопје. По професија е доктор специјалист оториноларинголог, Примариус, вработен во Здравствениот дом - Скопје.